actualitatea literară

nr. 138, anul XV

noiembrie-decembrie 2025

revistă a unirii scriitorilor din România

www.actualitatealiterara.ro

Nicolae SILADE:
Despre noua poezie tânără și tinerețea poeziei noi

Adrian Dinu RACHIERU:
Eugen Barbu, un lanus plebeu

Lucian Binder-Catana

Magda URSACHE:
O căutare a timpului pierdut

Liviu Chiscop: Nicolae Labiș, fulgerul globular al poeziei române

poezie:
Nicolae Silade, Alexandru Petria, Cosmin Dumitriu, Dumitru Tâlvescu

cronici literare de:
Radu CIOBANU, Adrian Dinu RACHIERU, Gheorghe SECHEȘAN, Florentin POPESCU, Zenovie CÂRLUGEA, Ionel BOTA

meridiane

A. Túri Zsuzsa
Traducere de Balázs F. ATTILA

Germain Droogenbroodt
Traducere de Costel DREJOI

Editorial

Nicolae SILADE

Despre noua poezie tânără și tinerețea poeziei noi

Am încurajat, am promovat întotdeauna poezia, în special poezia tânără, pe care am considerat-o de viitor, am încurajat, am promovat întotdeauna poeții, în special poeții tineri, pe care i-am considerat de viitor. Nu am luat în calcul însă viitorul poeziei. Nu am luat în calcul tinerețea poeziei. Și am ajuns acum să mă întreb: oare există poezie nouă și poezie veche? Iar răspunsul pe care mi-l pot da acum este că poezia este mereu tânără, oricât ar fi de nouă, oricât ar fi de veche. **Poezia este atunci când este**, cum spune un bun prieten dintre prietenii mei. Nu este a mea, a ta, sau a altcuiva, este poezie, însă doar atunci când este poezie. Pentru că nu poți pune semnul egalității între Homer, să zicem, și Dante, sau între Shakespeare și Emil Brumaru, sau, ca să coborâm ștacheta, între Lucian Blaga și cel mai tânăr debutant. Poezia nu se măsoară, poezia se simte, poezia se înțelege, poezia este, cum spunea Nichita Stănescu, singura avuție care n-a putut fi jefuită niciodată și nu va putea fi jefuită niciodată, adaug eu, pentru că ea este înlăuntrul nostru, înlăuntrul nostru pe care îl descoperim când iubim, când încercăm să descifrăm tainele existenței, când încercăm să aflăm cine suntem, când încercăm să ne cunoaștem pe noi înșine. Aș merge mai departe cu această idee și aș spune că poezia este o mireasă fără mire, o ființă vie, care naște poeți, nu invers. Nu. Niciodată invers. Nu poeții nasc poezia, ci poezia îi naște pe poeți. Până în '89 aveam la Lugoj „o școală de poezie" și chiar **actualitatea literară** are două pagini care se numesc chiar așa: „școala de poezie". Cu toate acestea, nu cred deloc în atelierele de scriere creativă, pentru că, zic și eu, ca Mihail Sadoveanu despre Școala de Literatură „Mihai Eminescu": „Dragii mei, de aici vor ieși tot atâția scriitori câți au intrat!" În final, reproduc o poezie tânără din tinerețe: „eu vin și vă spun/ cine-a văzut o femeie umblând dezbrăcată/ ca o nebună noaptea pe străzi// cine-a văzut-o/ dansând și cântând/ să nu se-nsoțească cu ea/ să nu se-nsoțească/ să nu// căci numele ei/ este chiar poezia/ și pe mulți i-a pierdut/ până-n ziua de azi/".

„Nu cred deloc în atelierele de scriere creativă, pentru că, zic și eu, ca Mihail Sadoveanu despre Școala de Literatură „Mihai Eminescu": „Dragii mei, de aici vor ieși tot atâția scriitori câți au intrat!"

■ ilustrațiile numărului ■

Ilustrăm acest număr cu lucrări realizate de Lucian Binder-Cătană

Gheorghe Secheșan: trei jurnale - trei trepte existențiale. Aniversarea Revoluției

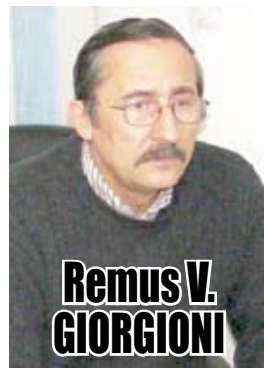

Remus V. GIORGIONI

Primim de la prietenul și colaboratorul nostru apropiat (camarad „de arme"/comiliton) Gheorghe Secheșan trei jurnale marcând etape caracteristice ale vieții dumisale, care ne amintesc și nouă de vremea tinereților noastre „revoluționare". Primele două sunt apărute recent, la Editura Castrum de Thymes, iar celălalt, cel despre Revoluție, la Mirador, în 2020 (ediția a III-a). Despre scriitorul Gh. Secheșan s-a scris prea puțin, mult mai puțin decât ar fi meritat; el este prozator, poet, critic literar. Ne-am propus în acest număr de sfârșit de an al „Actualității literare" să le trecem în revistă; este vorba de: ***Ultima frontieră a copilăriei - „Jurnal" de liceu" -; Adio, mamă - pseudo jurnal de armată -*** și ***Revoluția furată*** (prima ediție a apărut în 2006; un fel de jurnal al „Revoluției" Române din decembrie 1989, pe care o aniversăm în fiecare an. O scriem și noi între ghilimele, pe urmele autorului). Dar să le luăm pe rând.

„Ani de liceu...

Emoții la română/ la mate dai de greu..." Ne amintim cu toții de acești „ani de liceu, cei mai minunați ani ai vieții" (cum ne scrie prietenul nostru literar – și nu numai – în dedicația scrisă pe pagina de gardă a cărții). Ne amintim așadar de seria de filme **Liceenii,** în care neam regăsit de asemenea cu toții. Cartea începe de prin clasa a VIII-a, „cursul inferior", cum se numea cândva. Acesta este și primul capitol al cărții, urmat de un „Romeo și Julieta, variantă comunistă" și de „cursul superior". Apoi capitolele sunt botezate după nume de persoane: profesori și elevi, colegi de generală sau de liceu. Cuprinsul cărții este împărțit în două, fiindcă elevul Gheorghe Secheșan - „Țiganu" și-a făcut studiile gimnaziale și medii la mai multe școli: clasele primare la Bozovici (unde tatăl lui era instructor de partid), ajungând în final la Liceul Nr.3 Reșița. În oraș existau trei licee: Liceul 1, cel mai vechi - „Bastilia", botezat după aspectul de închisoare-garnizoană -, Liceul 2, ceva mai nou și cel de-al treilea, la care a studiat el, la secția Umană.

În familie – având un tată comunist convins, activist PCR, ba chiar și secretar raional – are parte de o educație rigidă, în sensul de anti-teistă. Dar aceasta nu face decât să-i producă tânărului (în copilărie a trebuit să fie obedient) o *reacție inversă*. Astfel încât devine curând spiritul religios pe care-l cunoaștem, un credincios convins. Iar când alege ca subiect pentru teza de licență un subiect religios, tatăl lui face furori... Povestea lui Gh. Secheșan este oarecum similară cu cea a lui Mircea Cărtărescu, al cărui tată bănățean era ziarist comunist și și-a crescut fiul în același spirit. Dar mai târziu, când s-a trezit la realitate (a devenit conștient de existența lui Dumnezeu), a început să-i dea copilului său o educație religioasă, aceasta presupunând rugăciunea de seară („Înger-îngerelul meu...") și învățarea semnului crucii.

În clasele de liceu, Gheorghe Secheșan are performanțe notabile, care anunțau încă de pe atunci viitorul filolog de performanță: locul întâi pe oraș la Olimpiada de Română; locul trei pe județ, care îi asigură participarea la faza pe țară. La care se adaugă multe note maxime la teze și examene: de absolvire și de etapă. În școală are o „faună" întreagă de colegi: tot soiul de caractere, culminând cu cel care la teza de Română, în loc de *Frații Jderi*, o „tratează" pe severa profesoară cu o epigramă cunoscută de Păstorel Teodoreanu. Cu timpul, șmotruielile – și adesea palmele – familiale, care se datorează unor boroboațe copilărești, sunt înlocuite de constante felicitări: Gigi devine bucuria - mândria familiei.

În curând va ajunge și la facultate (Filologie), având mereu aceleași excelente rezultate la materiile de specialitate. Deși își recunoaște o oarecare ignoranță culturală vizând perioada de început, cu timpul se apropie prin cărți de literatura lumii (acasă nu a avut parte de cine știe ce colecție de carte). Dacă la început opera cronicarilor, scrisă într-un limbaj greoi, de epocă, i se pare greu accesibilă, cu timpul va prinde gust: se va apleca asupra literaturii române vechi, decelându-i caracterul moral-religios și va face pe operele cronicarilor competente studii stilistice. Ar mai fi de remarcat – alături de prezentarea profesorilor în capitolașe separate – felul inedit-insolit în care jurnalistul îi prinde pe principalii colegi de școală: ca pe niște fluturi în insectar, plante/flori în ierbar. Fiecăruia din ei le dedi și câte un catren umoristic - catren care nu are obligatoriu 4 versuri...

„Adio mamă" – „Adio arme"... Fruuunzulițăăă... și-un lăstar

Culcat – drepți... Cu cântec înainteee... marș! Am reținut din cel de-al doilea jurnal câteva mostre din viața de militar, pe care *le știe și le cunoaște* oricine a făcut armata. „Pseudo-jurnalul" de armată se cheamă „Adio, mamă". Este numele unei băuturi populare în epocă: un spirt medicinal strecurat printr-o pâine – sau o pufoaică, astfel că își pierdea culoarea bleu, băutura rămânând albă și foarte toxică (la mine în sat se chema „candilou" sau „viorel"). Fapt cert este că, după doar câțiva ani de utilizare în stil mare, îți luai adio de la mamă și de la tată („De la frați, de la surori/ De la grădina cu flori!"). Dar expresia face aluzie mai degrabă la grăniceri, soldați în termen care, dacă aveau „norocul" să treacă vreun transfug granița pe sectorul lor, își luau adio de la libertate vreun an de zile. Plus degradare plus etc... Pe când „norocoșii" surprinși în timpul traversării fâșiei – sau înotând în apele Dunării – își luau adio de la viață. (Am văzut, cu ani buni în urmă, un reportaj despre cimitirul aflat imediat lângă malul sârbesc al Dunării: înțesat de morminte ale românilor care au încercat fluviul „cu degetul" și au căzut victime, înecați de bărcile cu motor ale grănicerilor.) Cu toate astea, un coleg, un bulgar, trece la sârbi în ultima zi de armată, chiar prin sectorul lui.

Nouă însă acest titlu de carte ne amintește și de celebrul roman al lui Ernest Hemingway, „Adio arme"; de expresii ca: *pifani, pufoși (pufarezi)*; sectoare, plantoane, veselă...; „(atât) AMR" și „hai *libi*/liberare". Dar și de altele, pe care le întâlnim în cartea-jurnal a scriitorului G.S., care a făcut armata ca TR-ist la grăniceri cunoscând, mai cu seamă din spusele altora, ce înseamnă: pândă, fâșie, insomnie. Dar cuvântul magic, cuvântul de ordine pe graniță este ***fâșie***: „Fâșia era, de fapt, o porțiune de teren arat, lat de câțiva metri, aflat pe teritoriul țării noastre, greblat foarte fin, astfel încât fiecare urmă de picior să poată fi identificată de către grănicer..." (- este chiar definiția protagonistului). La care se adaugă „surprizele": niște sârme subțiri de care erau agățate rachete de semnalizare, astfel încât nu putea să scape nici musca. Și totuși... vom mai vedea!

Dar povestea cu „pe aici nu se trece" este doar parțial adevărată, fiindcă mulți curajoși au reușit imposibilul. Autorul povestește un caz rar – și hilar – când o căruță întreagă cu miri, nași și nuntași, în frunte cu popa și muzicanții au tăiat-o drept peste graniță.

■ Continuare în pagina 4

O căutare a timpului pierdut

Magda URSACHE

Poetul Adrian Alui Gheorghe e poet (foarte poet, nu pur și simplu poet!) și atunci când vrea să scrie proză. Poezia îi sare pe genunchi, îl sărută tandru pe gât, cu degete subțiri și reci îi mângâie fruntea; cu mâna ei femeiesc-mângâioasă îl bate pe umăr și-i promite tinerețe fără bătrânețe, la schimb cu „trupul sufletului", ca să uzez de sintagma Ludmilei Ulițkaia. Ba chiar să-l poarte peste moarte (ce rimă!). Marca Alui? Ca și în celelalte romane, și în *Povestea elefantului care trăia într-o nucă* (Editura pentru Artă și Literatură, București, 2025) se întâmplă orice: prozatorul e mereu surprinzător, mereu șocant, mereu imprevizibil, trece maestru de la fantastic zero în plin fantastic, iar tensiunea crește de la o pagină la alta. Epic pur? Nici vorbă. Roman realist? Nici pomeneală. Dacă vreți roman social, n-o să-l aveți. Doar un pic din toate și, peste toate, tehnică de roman negru și de SF, când prozatorul își ia revanșa asupra poetului.

Am spus că se întâmplă orice? Da. Punerea în pagină e promițătoare: gara din P., peronul. Aflat între două trenuri, personajul se urcă, din greșeală, în cel care merge într-o direcție opusă și se trezește într-o fabrică de „timp greu". Ambițios subiect! Te poți întreba dacă Edgard, cu-n of în nume, nu s-a urcat în alt tren decât în cel care urma să-l ducă la Celina, evitând împlinirea unei iubiri arzând mocnit vreme de 6 ani. Așadar, frică de iubire definitivă sau evadare dintr-o realitate degradată?

Fără ceas de mână (ceasul e ca arma lui Cehov, care trebuie, odată intrată în scenă, să se și descarce undeva), Teodorof n-a uitat să ia cu sine un Kindle, ca să se consoleze de plictiseala călătoriei citind. Preferințele cititorului de e-book sunt departe de ce are să i se întâmple: Camus, *Exilul și împărăția* (a cui? a adulterului), Sabato, *Abbadon*, *exterminatorul*, Musil, *Omul fără însușiri*. Nu m-am așteptat să aibă atâta drag de citit acest personaj, și el fără însușiri, destul de insignifiant mai întâi și mai întâi.

Teodorof tranzacționează, la firma Jumbo Shop, mărfuri proaste și fără folos: uscătoare de păr, asezonate cu creme pentru călcâie, bonusul fiind mănuși de periat câini și pisici, măști contra ridurilor, la fel de inutile ca și centurile de slăbit, mănuși de grădină cu gheare și sute, mii de purceluși rozalii, ca pușculițe. Și ce tehnică a enumerării deține Adrian Alui Gheorghe!

Existența vânzătorului de iluzii contra cost nu intră în sfera de influență a cărților citite. Dar ar fi o influență: a lui Saint-Ex, care îi spune că în fiecare deșert trebuie să existe și o fântână.

La început, trenul i se pare lui Edgard un fel de cuib cald, ritmul de bielă-manivelă e liniștitor ca o pastilă de dormit Optisomn. Și muzica e grandioasă, de la Bach la Șostakovici. Urmează răsturnarea de situație. Or, Alui e mereu inventiv. Geniul său inventiv e bineștiut, dar și ochiul format pentru detaliu, pentru amănuntul pregnant. Pasul greșit, în trenul greșit l-a dus dincolo de realitate pe vânzătorul de bric-à-brac-uri online, l-a alunecat într-un fabulos neliniștitor, perplexându-l. Ce fel de tren e ăsta? Unde merge, cu opriri dese? Viața pare să curgă înapoi, dar trenul merge înainte. Mai știi unde duce, în vest, în est, la dreapta, la stânga? Poate unde se întâlnesc șinele paralele. Dar merge pe șine? Poate nu-i nici tren, ci un asteroid care își teleportează pasagerii spre abis sau spre altă planetă. Or fi cărți și acolo sau alte lacăte, alte bariere?

La început, personajul e calm, apoi deviază de la echilibru la frică. I-e frică atunci când își dă seama, în fine, că a ajuns într-un tren special, o cursă specială, iar pasagerii nu-s victime inofensive, ci se supun unui experiment, pentru care au semnat un contract. Da, sunt cu adevărat *aleși*,dar oameni neîmpliniți, aleși pentru un experiment ciudat: și pitica un pic peste metru, alături de un lungan arătos, excesiv de înalt, și arhitectul Lothar, un constructor de labirint, înghițindu-l pe omul care l-a comandat și plătit. Senzațional, nu? Controlorul-complice e supus aceluiași experiment. Sunt personaje-martori, destul de incerte. Privitori ca la teatru, fără reacție, cu excepția unei femei, Iudith, „cu te haș final", care-și descoperă pentru el *heding places*, iar Edgard „se contopește" cu ea dezinvolt, din mersul trenului.

Firul narațiunii localizate în tren trebuia întrerupt. Cum e creator de personaje ca-n proza performantă, de premiat, a anilor 70-80, Adrian Alui Gheorghe le lasă-n tren, ca să descopere și altceva decât ce se întâmplă cu ele. Numai că gara aceea unde poate ieși din vagon e la fel de neverosimilă ca și trenul. Nu-i gară reală, ci altă poartă spre un necunoscut miraculos. Prozatorul-poet, niciodată aflat în minus imaginativ, combină neverosimilul cu oniricul. Orașul văzut în depărtare e o pădure, nu o pădure de blocuri. La urma urmelor, depinde ce vrei să vezi: un tărâm fără timp, așadar fără moarte sau cel mai periculos loc. *As you like it!* Femeia gării pentru doi, Agripina, îi încurcă și mai rău mintea cu povestea ei de iubire pentru îmblânzitorul de cobre albastre, dar, în brațele ei, Edgard se simte ca elefantul din pântecelul unei nuci. Până apare Martin, soțul plecat vreme de trei ani să caute copacul care face nu frunze, ci oameni. Când a înțeles că nu poate coborî, cum îi promisese conductorul, într-o altă gară de unde să ia un tren înapoi, Teodorof refuză adaptarea nesfârșită, asemenea celorlalți și caută o cale de evadare. Numai că gara unde poate ieși din vagon, așa cum am spus, nu-i gară reală, ci altă capcană.

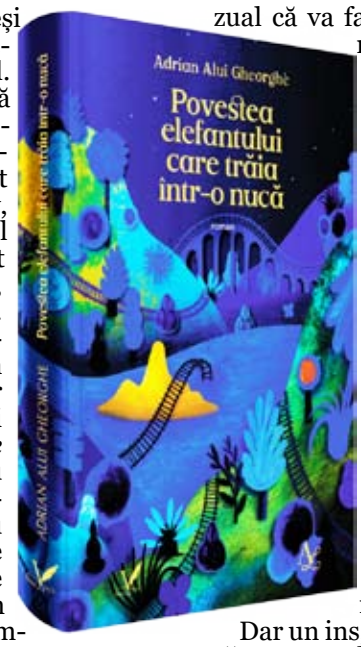

Și aici, prozatorul-poet, niciodată aflat în minus imaginativ și mereu în vervă narativă (parcă ar spune: „E o zi minunată pentru proză!") combină neverosimilul cu oniricul. Apariția circarului cu cobra înfășurată la gât îl face să plece la repezeală, pierzându-și identitatea odată cu haina: bilet, buletin, bani.

Urcă din nou în trenul-experimental, unde o regăsește pe femeia cu care se contopise. Ici și colo, verbul a se contopi se repetă. Sadoveanu găsise altul: „s-au alcătuit". Îl prefer. Celina a rămas în urmă și înțeleg că n-or să mai aibă semnal unul pentru altul. Se vor regăsi? Puțin probabil. Femeia, antrenată să aibă succes social, rămâne în banalitatea cotidiană: bea șampanie și mănâncă fructe de mare, „contopindu-se" cu polițistul care a investigat dispariția lui Edgard și a văzut el însuși neverosimilul situației. Pe Celina n-a cutremurat-o.

În primul sfert al cărții, m-am gândit la un *roman corintic*, așa cum i-ar spune N. Manolescu: univers explodat, personaje ciudate (ca orbul care vrea să fie orb, pentru că ochii lui consumă frumusețea florilor, a fluturilor, a oamenilor; florile se usucă, fluturii mor, oamenii se degradează). Corintic, mai degrabă decât postmodernist, decât intertextualist, deși e doldora de aluzii livrești. Visul cu Celina e un poem-dialog, de recitat ca atare, Adrian Alui Gheorghe făcând parte dintre frumoșii nebuni al poeziei (pp.126-129). Iar îmbrățișarea imaterială a lui Edgard cu ea a fost „de aer. Și aerul era cald, cald." Pentru mine, e metaroman. Are și bibliografie, cum au și romanele mele, dar și eseuri cu personaje. Dar n-o să mă ocup de mine și de „hibridul" literar, subiectiv cât încape, intitulat *Femeia care citește și așteaptă*.

De obicei, nu mă abțin ca, după incipit, să citesc fraza finală a romanului. Le-am găsit reușite pe ambele. Romanul are intrigă, (melo)dramă, deznodământ, tot și tot. Finalul nu rămâne deschis, neprecizat; în opinia mea, narațiunea s-a încheiat. Mulți critici cred și spun că o poveste de dragoste trebuie să aibă sfârșit tragic. Mă rog, doi cititori descifrează fiecare altfel o carte, iar posibilitățile romanului-parabolă, cum e *Povestea elefantului,* sunt infinite.

Întors în tren și-n brațele Iudithei, Edgard îți amintește că, în orașul P., cercetătorul Iulius Berca, patron la High-Power blue Lasers, promisese televizual că va fabrica timp-materie consumabilă pentru cei care și-au pierdut timpul. Or, pierzi timpul, pierzi viața.

Ce bine seamănă cercetătorii științelor cu poeții visători! Și n-a fost Democrit un visător? „Democrit a văzut atomii de timp, a vorbit despre ei, e suficient să știm că timpul există."„După ce a formulat teoriile sale, a pus să i se scoată ochii. Da. Și asta ca să vadă dincolo de realitate, dincolo de suma de imagini care stau la baza materialității lumii. A vrut să ajungă la esența creației, la esența nașterii timpului, la sămânța primordială." L-am citat pe Iulian Berca.

Se află Iulian Berca în trenul himeric sau nu? Mister!

Dar un ins, care și-a consumat timpul, rămas complet fără timp, moare. Lothar dispare și el în labirintul ucigaș, schițat pe hârtie și ar vrea s-o atragă acolo și pe Iudith.

Spune Platon, după Socrate, în dialogul *Laches*, că „fără înțelepciune, nu există curaj, doar îndrăzneală fără cuget, cum au animalele". Așa că Teodorof își deschide larg mintea și plănuiește cum să-și scape iubirea din labirintul care i-ar înghiți pe amândoi. Nu mai vinde trenuri în vis și intră în duel cu timpul prezent. Sare iarăși din trenul pe care Lothar voia să-l ducă în labirint, deci la dispariție totală, în secunda dintre o zi și următoarea, împreună cu Iudith, din dorința de a fi una cu ea. Se poate? De ce nu. Doar elefantul poate să încapă într-o nucă, împreună cu „elefănțica": „Într-o nucă mică a încăput odată un elefant./ Nu vă mirați, nu vă mirați/ deschideți ochii dacă vreți să vedeți/ adevărata fire a lucrurilor/ sau mai bine închideți-i/ pentru că tot ce vedeți în afară/ este și înăuntru;" Mai departe? „Dumnezeu rostogoli nuca aceasta. Și cât nuca se rostogolește, mișcarea se transformă în timp, probabil cel mai important lucru pe care Dumnezeu l-a dăruit ființelor pe care și le-a imaginat și pe care le-a făcut. (...) Ce suntem noi? Nuci rostogolite. Adunăm timp." Sau ne aflăm *în căutarea timpului pierdut*.

Finalul e reconfortant. Foarte pe scurt: iubirea care contează rezistă. Pe evadații din spațiul și din timpul trenului îi întâmpină o priveliște aducând a sfârșit de lume. Piatră peste piatră, ca pe un acoperiș al lumii, unde viață se pare că nu mai există. Și totuși: o salamandră verde, ca ieșită din proza lui Mircea Eliade, prinde un fluture colorat. „Viața căpăta sens." Sensul pierdut a fost recuperat prin iubire. E rândul lor să descopere fântâna și să înflorească pământul. Iudith are cuvântul ultim:

„- Spune-mi o minciună ca să-mi dau seama că tot ce trăim acum există."

Închei, mulțumindu-i lui Adrian Alui Gheorghe pentru poveste, ca-n folklore, așa cum se mulțumește povestașului:

„Mare minciună, frumoasă poveste!"

poeseuri

XV. colind în metru antic

în noaptea de ajun în întunericul nopții de ajun bunicul aprinde un artificiu de brad să fie mai multă lumină zice și mie îmi pare că-l aud pe bunicul nostru al tuturor cum zice să fie lumină [geneza 1 cu 3] să fie mai multă lumină zice deși casa e plină de lumini lumânări luminițe steluțe în stânga și-n dreapta în sus și în jos iar în mijloc o bisericuță luminată în care cântă un cor de

îngeri o bisericuță luminată peste care ninge întruna să fie mai multă lumină zice deși chiar în fața mea strălucește un brăduț din cristale cu leduri steluțe beteală iar alături un merry christmas aurit și o stea de aur și o mică locomotivă cu aburi în care moș crăciun cântă jingle bells jingle bells și dacă mă uit mai departe în jur văd vila din fața blocului meu împodobită cu lumini

lumânări luminițe steluțe și la intrare scena nașterii domnului cu iosif maria și magii și dacă mă uit și mai departe în jur văd case și blocuri împodobite la fel cu lumini lumânări luminițe steluțe o silent night holy night totul e calm aici totul e luminos dar nu aceasta e lumina pe care a dorit-o bunicul nu aceasta e lumina pe care bunicul nostru al tuturor ne-a dăruit-o lumina lumii

Nicolae SILADE nicolaesilade.blogspot.com

Stilul josnic

A aborda azi un subiect care vizează ţinuta socială, morala, cuviinţa, onoarea şi pudoarea înseamnă a-ţi asuma cu bună ştiinţă un risc. Se vor găsi de îndată noii „influenţi", proaspeţi, cu insolenţa încă ingenuă, sau cei cam fanaţi dar abil fardaţi, mimând juneţea insurgentă, care te vor taxa de tombateră, babalâc, tataie, retrograd, conservator, pudibond, ba chiar... „elitist", acesta din urmă fiind, se pare, un păcat dintre cele mai grav compromiţătoare. Îmi asum, iată, acest risc, cu convingerea că, de ni l-am asuma cât mai mulţi şi cât mai des, s-ar produce totuşi în cele din urmă o reacţie salutară la precipitatul, aproape abruptul proces de alterare a climatului moral şi estetic în care (supra)vieţuim. E de reţinut, deci, că titlul acestor însemnări nu vizează doar literatura şi artele în general, ci zilele noastre, ale celor din „Grădina Maicii Domnului", aflată, vai, într-un ceas rău, de glorioasă ebuliţie a nesimţirii care, în ipostazele ei de bază – obscenitate, pornografie, vulgaritate, violenţă, obscurantism, agramaism – ne agresează de pretutindeni, prin cuvântul rostit ori tipărit, prin ţinută, gest, sunet ori imagine, de pe stradă, de pe şosele, de pe tot soiul de ecrane, până la urmă mai de pretutindeni, până şi din şcoli.

Ceea ce mi se pare însă cel mai grav e faptul că toată această pestilenţă vine să umple golul lăsat de absenţa culturii şi experienţei de viaţă creativă ale actanţilor în cauză, majoritatea, cum s-a dovedit, analfabeţi funcţionali omniprezenţi în viaţa de zi cu zi, din stradă până în arte şi politică, vocali, agresivi, invazivi, produşi de penuria celor şapte ani a bunei cuviinţe din familie, după care a urmat devălmăşia tentativelor, mereu ratate, ale unui stat inapt de a găsi un sistem de învăţământ eficient, care să restaureze acel principiu atât de exact formulat de Kant: „Omul poate deveni om numai prin educaţie. El nu e nimic decât ceea ce face educaţia din el", iar Edmondo de Amicis, autorul celebrului roman pentru copii, *Cuore*, a „actualizat" încă din 1886: „Educaţia unui popor se judecă după ţinuta de pe stradă. Văzând grosolănia pe stradă eşti sigur că o vei găsi şi în casă."

Prin agresivitatea şi forţa ei de şoc toată această grosolănie ubicuă nu reuşeşte decât să epateze cumsecădenia burgheză, ceea ce, nu-i aşa?, e cât se poate de „haios". Se încearcă şi teoretizări ale fenomenului, „emanciparea de pudoare" fiind considerată ca una dintre cele mai preţioase cuceriri de la conjuncţia mileniilor, ca şi când pudoarea, cea care, la urma urmelor, ne deosebeşte de necuvântătoare, ar fi devenit dintr-o dată o povară jenantă de care e bine să ne debarasăm cât mai curând. Într-un *talk-show* de pe TVR Cultural, unul dintre liderii pe atunci ai noului desant douămiist afirma ritos, ca unic principiu al scrisului său, sinceritatea. Nu e greu de recunoscut aici, într-o formă degradată, reziduală, principiul autenticităţii proclamat de Camil Petrescu, care însă nu presupunea eludarea rigorilor gramaticii şi ale bunului simţ. Dacă sinceritatea ar rămâne unica rigoare a scrisului, ne întrebăm la ce bun aspiraţia înspre dobândirea calităţii de scriitor de vreme ce sinceritatea frustă e accesibilă oricărui boschetar, scrisul fiind totuşi o *artă* ce nu poate fi considerată în afara unei minime elaborări, a unor principii estetice şi cu ignorarea elementarului concept de „frumos cultural". Ceea ce, printr-o spontană asociere, îmi aminteşte de acest adevăr rostit atât de frumos şi cu precisă adresă de Adrian Marino încă înainte de 1989: „O victorie estetică este întotdeauna şi o biruinţă etică".

Dar, cum se vede, elaborarea estetică şi reverberaţiile ei etice nu mai constituie o preocupare pentru noul (-vechi) val. Vechi, întrucât fenomenul mizerabilismului în variile sale ipostaze, nu doar în cele artistice, e recurent şi îndeobşte se manifestă prelung postbelic sau posttotalitar, adică în vremuri de cădere a valorilor. Semnalarea sa sub imperiul unor diverse stări de spirit, de la constatarea rece până la cea sarcastic sau vituperant indignată, poate fi regăsită, într-un fel sau altul, la toţi scriitorii elaboraţi şi cu respect de sine. O revelaţie de acest gen am avut-o la lectura unuia dintre jurnalele lui Ernst Jünger traduse la noi.[1] Însemnarea la care mă refer datează din aprilie 1948, când Germania, profund rănită, se străduia să se ridice pe brânci dintre ruinele şi mizeria unei duble calamităţi: nazismul şi războiul. Şi iată ce scria într-una din aceste zile Ernst Jünger, acest admirabil „elitist", conservator şi închinător fervent la valorile umaniste a căror abolire prin ignoranţă şi ticăloşie se petrecea sub ochii săi:

„Kirchhorst, 20 aprilie 1948. Lectură neplăcută. Se tipăresc acum şi în Germania cărţi în care cuvinte obscene apar clar în text – mă refer la cuvinte care mai înainte se citeau doar pe pereţii rău luminaţi ai toaletelor din gări [...] *Stilul josnic* [sbl. R.C.] nu se limitează la carte. Asta ar fi ca şi cum am aştepta să fie ordine într-un oraş în care fântânile şi pieţele sunt împodobite cu monumente infame. [...] Întâi apare degradarea prin cuvânt apoi prin faptă [...] Asta e o lege. / Şi, în fine, din punct de vedere artistic: ce scufundare în trivialitate plată, *ce lipsă de fantezie!"* [sbl. R.C.]

La urma urmelor, tot fenomenul „în chestie" poate fi cuprins în reflecţia fundamentală a lui Jünger – „Întâi apare degradarea prin cuvânt". Cuvântul e „capul şi începătura" a toate cele, iar degradarea sa prin incultură şi lipsă de educaţie atentează grav la demnitatea oricărei limbi şi implicit la identitatea oricărei naţiuni. E suficient să ciuleşti urechile la felul cum se vorbeşte pe stradă, la tv, în argoul şcolar, în tiktokurile care infestează internetul ca să îţi dai seama, ca om cultivat, de gradul decăderii limbii române proslăvită retoric, dar batjocorită la fiecare pas. Auzi în treacăt oameni aparent decenţi, cuviincioşi, care stâlcesc fără să-şi dea seama cuvinte dintre cele mai uzuale - fructă, biscuite, arhipeleag, locotonent, petagog, piftea, doisprezece mii, ora doisprezece, optisprăzece etc. etc. Te jenezi să le atragi atenţia, îţi zici că n-ai auzit bine. Dar tolerându-le, le asigurăm perpetuarea. Astea sunt însă devieri oarecum benigne şi reprezintă nivelul superior, acceptat din inerţie, cum sunt şi stereotipiile cu alură vag semidoctă, transmise prin spirit de imitaţie, care parazitează stilul gazetăresc – „a face vorbire", „pe repede înainte", „zis cu subiect şi predicat", „a sări la beregată", „a da cu subsemnatul" etc. etc. Toată această amestecătură de incultură, ignoranţă, prostie vine apoi de se aşterne în vorbirea curentă într-un idiom suprarealist considerat limbă română, dar devenit uneori chiar ininteligibil. Iată, bunăoară, cum o „doamnă", cântăreaţă de muzică populară, surprinsă furând (?!) într-un supermarket, explică împrejurarea într-o română considerată firească: „Am furat nişte parfumuri pentru băiatul meu cel mic, asta am furat, de fapt, şi nişte apă plată. Pe aia am cumpărat-o, nu? Aşa! Am ieşit la casă la self payment şi soţul meu fiind operat de stomac pe data de 8 septembrie - am şi actele doveditoare pentru cine vrea, nu poate să care – cu baxul în mână, punându-l la casă, şi produsele în ghiozdan, pentru că eram cu toate, aşa. La casă, lângă noi, dacă era ceva în neregulă ne vedea, în fine, şi am întrebat dacă pot să beau apă, să desfacem să beau apă, a zis: doamnă, staţi liniştită, că aici nu e cu cântar. Eu cu sticla desfăcută, cu baxul desfăcut, mi-au căzut nişte sticle pe jos. Am ieşit la casă, e adevărat asta, am ieşit la casă, nu pot să neg, că sunt camere de supraveghere care au văzut treaba asta, dar ne-au luat imediat după casă ca şi cum am fi fost hoţi. Cei mai mari hoţi. Aveam nişte clame de păr, o perie de păr şi nişte parfumuri [...]"

Şi ce e rău aici?, doar persoana n-a stâlcit nici un cuvânt. N-a stâlcit nici un cuvânt, dar a batjocorit limba română prin folosirea haotică a cuvântului, prin lipsa de logică a gândirii şi expresiei, a topicii, la urma urmei a fluenţei şi clarităţii. Şi mai perplex rămâi când auzi acest idiom devenit uzual între parlamentari sau aşa zişi „demnitari": „Eu nu vorbesc fără info, remember că aici aţi citit prima dată de multe aberaţii USL, când pe TV-uri rula tot regimul hibrid full speed."

În acest exemplu survine şi fenomenul grav perturbator al „romglezei". Ar fi multe de povestit aici pornind de la constatarea că limba română a cunoscut o puternică influenţă franceză, fără a decădea la o „romfranceză", deoarece, aparţinând aceleiaşi familii lingvistice, cuvintele franceze au fost rapid asimilate, spre deosebire de cele din familia anglo-saxonă care au rămas în forma lor originală, cu efect rebarbativ în oricare limbă romanică. Ce să mai spui despre politeţea elementară, devenită disparentă, sufocată de apelativele băi şi bă, de bădărănia tutuielii americăneşti, pe care oamenii cultivaţi, continuă să o resimtă intempestivă, şi de „emoticoanele" care se substituie insidios rostirii articulate...

În fine, nivelul cel mai de jos al fenomenului, întrucât şi cu implicaţii etice, de caracter, e de identificat în interceptările telefonice ale mafioţilor, mulţi parveniţi la poziţii de „demnitari" în „sistem". Acest limbaj însă nu poate fi reprodus într-o revistă de cultură, deşi e folosit de oameni pe care îi presupunem „semeni".

„Iritantă – scria undeva dl Andrei Pleşu - este invazia de nestăvilit a unei noi limbi de lemn, cu gândirea de lemn aferentă. De multe ori, am impresia că nu vorbesc cu oameni vii, ci cu „dispozitive" „comunicaţionale", cu roboţi de corporaţie, fără idei proprii, fără vocabular propriu, fără contur." Perfectă definire a situaţiei în care ne aflăm. Întrebarea e dacă există vreo ieşire. Nu cred. Disoluţia moravurilor şi agresiunea stilului josnic îşi vor urma cursul sub ocrotirea incoştienţei, ignoranţei, indiferenţei obşteşti. Un gest cu caracter doar paliativ, întrucât cei vizaţi nu citesc, dar atestând demnitatea oamenilor de bună-credinţă, educaţi şi cultivaţi, câţi vor mai fi, este cel pe care îl semnalam la începutul acestor însemnări: de ne-am asuma cât mai mulţi şi cât mai des riscul de a respinge public şi concret manifestările stilului josnic care ne împresoară, s-ar produce totuşi în cele din urmă o reacţie salutară la precipitatul, aproape abruptul proces de alterare a climatului moral şi estetic în care (supra)vieţuim. Iar aici, în prima linie şi ca primă datorie, chiar profesională, s-ar cuveni să se afle scriitorii.

---

[1]) Ernst Jünger, *Pagini din Kirchhorst • Coliba din vie. Ani de ocupaţie*. Traducere, prefaţă, note şi indice de Viorica Nişcov. Iaşi, Polirom, 2004.

Gheorghe Secheşan: trei jurnale - trei trepte existenţiale...

■ **Continuare din pagina 2**

În armată, îi cunoaşte pe Vasile Popovici, Daniel Vighi, Mircea Mihăieş. Dar - similar cu viaţa de şcoală - , descrie şi alte figuri dintre colegii de arme (vezi cap. „Prieteni, camarazi, leat", p. 36). Dintre cadre, plutonierul **Frunzuliţă**, cel care îi ia în primire din prima zi... Sergentul Szekely, Maiorul Rusu, Generalul Trică au parte de capitole separate. De o atenţie aparte se bucură perioada petrecută la Corpul de Gardă, când patrulele „vânau" soldaţi ca ei rătăcind fără bilet de voie prin urbe. Alte capitole semnificative: Foişorul şi arestul (p.178), Sublocotenent, mândria ţării (198).

Sine ira et studio. Dragul Meu Informator

Ajuns, cum spuneam, la ediţia a III-a, romanul-jurnal al ***Revoluţiei furate*** este o încercare de „încheiere a socotelilor" cu trecutul, dar fără ură şi răzbunare: „fără ură şi fără părtinire", cum se exprimă autorul. Cartea începe cu fraza: „Istoria acestui *jurnal* este zbuciumată, ca şi evenimentele care au stat la fundamentul cărţii. În acele zile, am fost convins că „Revoluţia" nu va izbândi". După o *În loc de prefaţă* la ediţia a treia, urmează o a doua prefaţă, *Scrisoare deschisă* (adresată) „Dragului meu informator...". Nu îl demască – nu îi dă numele – dar probabil apropiaţii vor deduce uşor despre cine e vorba, fiindcă se dau câteva date concrete. În primul rând, numele de cod din DUI, apoi amănunte din viaţa privată, comune cu ale autorului. „Eu ştiu cine eşti" (fiind vorba de câteva elemente comune: timp, loc, lucruri precise) - „şi tu ştii cine sunt"...

Sub masca prieteniei - relaţiei colegiale - *drag(c)ul de el* (Informatorul) îl ţinea pe „împricinatul" Gheorghe Olariu Secheşan sub cea mai strică observaţie. De când încercase să publice la Editura Facla, mai apoi la Ed. de Vest, o carte *îndrăzneaţă*: romanul „Templul de marmură", acesta devenise suspect, intrând în vizorul Securităţii şi al ofiţerilor săi sub acoperire; informatori, delatori etc. Cei doi comilitoni - Informatorul şi „Infractorul" - se cunosc din tinereţe: studenţie, cenacluri, relaţii de familie etc.; aşa că G.S. nu s-a ferit de el - nu a avut niciun fel de rezerve în a-i face confidenţe. Cartea îşi urmează cursul prin capitole de genul: Despre Revoluţie, O zi (şi o altă zi) din octombrie 1989, Zi (şi încă alte două zile) de noiembrie. Până la capitolul Decembrie, când evenimentele încep să se precipite, culminând cu ultimele zile sângeroase (de la 22 până la 25, ziua executării cuplului Ceauşescu; zi care pare predestinată), paginile forfotesc de emisiuni ale posturilor de radio interzise - dar para-ascultate - Europa Liberă, Vocea Americii etc. (Dar cartea aceasta ar merita o tratare aparte, considerând evoluţia textului de la o ediţie la alta. Sau când autorul se va hotărî să transforme acest bogat material într-un roman adevărat.

Eugen Barbu, un Ianus plebeu (I)

Adrian Dinu RACHIERU

Aproape convins că „nici opera nu va interesa”, Nicolae Manolescu ne avertiza că redeschiderea *cazului Barbu* („exploziv”, cândva) se cere întreprinsă „cu maturitatea cuvenită”. Să ne amintim ce vâlvă (adevărată „furtună în mediul online”) a iscat *Dosarul* controversatului Eugen Barbu, „conturat” în *Dilema* (nr. 1037/22-28 februarie 2024) de Marius Chivu, punând în discuție, la Centenar, „o moștenire obscură”, cum zicea amfitrionul (v. *Groapa, cazul și centenarul*). La atâția ani de la dispariția prozatorului (d. 7 septembrie 1993), chit că omul, categoric, „a dăunat operei”, credeam că e cu putință o discuție calmă, chestionând relieful axiologic (accidentat!) al Operei. Mai ales că în durata lungă a Istoriei, biografismul se estompează; o știa / spunea însuși Barbu, observând că „biografia operei crește enorm față de biografia autorului”.

Deocamdată, recepția e filtrată resentimentar. Cei din proximitatea autorului, câți mai sunt, invocă „terorismul cultural” și rolul lui de „agent politic”, pactizând cu regimul (pariu ideologic); optzeciștii, adică generația, azi, la putere, nu uită atacurile din temuta revistă *Săptămâna* (de fapt, în negativ, un benefic serviciu publicitar) întreținând cu sârg hula; în fine, stigmatul plagiatului îl va însoți în postumitate, sancționând „decesul moral” (cf. Eugen Negrici) al celui care va funcționa ca „anti-model”.

Deci cum îl citim pe Eugen Barbu?

Putem despărți opera („admirabilă”, pentru unii) de omul („producător de subliteratură”, pentru alții), oricum (detestat sau generos) „o figură pestiferată” a istoriei literare românești (cf. Angelo Mitchievici)? Încercăm să schițăm, de la o distanță igienică, un posibil răspuns, cântărind opera.

*

Polarizând viața literară, rivalitatea dintre Marin Preda și Eugen Barbu, întreținută și amplificată de „gărzile clientelare”, nu s-a stins nici după moartea autorului *Moromeților* (mai 1980). Mai mult, în viziunea lui Eugen Negrici, dispariția lui Preda nu a redus intensitatea înfruntărilor (exacerbate de „morbul aversiunii de grup”) și nici nu a schimbat raportul beligerant în câmpul de forțe, chiar dacă Barbu însuși își contempla, după cazul *Incognito*, „moartea morală” (Negrici 2008 : 96). E drept, Eugen Barbu – constata Marian Popa – „s-a distribuit în opoziție cu Marin Preda” (Popa 2001 : 790). Gheorghe Grigurcu nota că antiteza în discuție era doar o „pioasă iluzie”, contemporanii descoperind în Preda o „moralitate artificial exaltată”, contrapusă simetrizant unui scriitor hulit, urât și atacat vehement, de mare vocație, însă, cu neputință de a fi ignorat.

Controversat, diabolizat, inegal cu sine, ferment al vieții literare, Barbu ar fi fost o prezență nocivă, fantomatică, cu o „psihologie tenebroasă”, subscrind, dintr-un reflex ancilar, „carnavalului propagandistic” (Grigurcu 1999 : 184). Fundamental un gazetar, după Al. George, cinicul boss al *Săptămânii* s-a dovedit un „ciomăgaș”, întruchipând chiar, potrivit unor voci, „esența răului”, cum constata H. Zalis, semnând o carte recuperatoare, „în contra curentului”, în pofida rupturii din mai 1980, interesat acum de „actele pur literare” (Zalis 2008 : 114). Intrat în „colimatorul” posterității, Eugen Barbu are, însă, dreptul unor lecturi *de redescoperire*, sugera E. Negrici, fascinat de *Săptămâna nebunilor*. Încât, *reînhumat* în nenumărate rânduri, discreditat cu înverșunare, Barbu se oferă, la recitire, unor salubre exerciții de obiectivare, dincolo de „scutul oficial”, expus inhibant în timpul vieții, dincolo de mizeriile unui *moralist ipocrit* și a campaniilor sale punitiv-veninoase. Să fie Eugen Barbu doar un biet „Icar de periferie”? Reevaluarea lui Eugen Barbu nu înseamnă, desigur, o pauză amnezică. „Barbist” o vreme, Marian Popa (zis și „tigrul”, alintat, astfel, de Patron, tocmai pentru „ferocitatea” sa) afirma într-o carte-interviu, vorbind despre binefăcătorul său: „nu poți fi tolerant într-o Istorie” (Popa 2003 : 99).

Și, într-adevăr, în *Istoria* sa, Marian Popa se dovedește intolerant, refuzând *simbioza*. Ceea ce ar fi de dorit și altor comentatori, incapabili de obiectivare, detașându-se de turbulențele și partizanatele vieții literare. Fără a le uita, bineînțeles, într-o postumitate convulsivă. Dar, în primul rând, neignorând opera celui incriminat cu energie polemică.

Îngrijind ediția de *Opere* (în seria de *Opere fundamentale*, sub girul *Academiei Române*), Mihai Ungheanu spera, într-un scurt *Argument*, că, astfel, Eugen Barbu are șansa unei noi vieți editoriale. Că opera și personalitatea sa, aprig controversate, vor fi examinate cu necesarul calm analitic. Iar importantul / impozantul prozator al „generației pierdute”, vast, inegal, un *caz complicat*, desigur, angajat, bătăios, adulat și contestat, ar merita discutat suspendând răfuielile de altădată. Firește, fără a anula ambiguitățile și compromisurile omului, un băiat sărac, pornit să cucerească lumea din casa-vagon a Cuțaridei, cu ideea handicapului în minte, complexat, visând *revanșa*. *Jurnalul* său (din 1966), puțin comentat, adunând fișe, notații pasagere animate de furii juvenile, impresii de lectură etc., poate fi un prețios document psihologic, schițând – în vremuri tulburi – o imagine despre sine în epoca formării. Aflăm că, în 1942, junele rebel Barbu visa la *Nobel*, că e încercat de o „lene ucigașă” iar creația îi procură o „bucurie înfiorătoare”. Citește „pe apucate”, alteori „fără răgaz”, are opinii ferme, grăbite, îi trebuie Cehov („prietenul cel mai însemnat”), trece la Gorki (care „trebuie evitat”), vrea poezie în *Capitalul* și gustă de pe-acum *viciul stilului*. Simte primejdia, crede, însă, că e vorba doar de „o fază”. Lângă frazele îmbibate de irespect, vede în Biblie un „roman senzațional”! Dar, mai presus de toate, vrea să fie liber, scrie cu furie, constată că tristețea „e germinatoare”. Motiv de a se văicări de asaltul erotic, de „jugul de amant”. Dragostea l-ar împiedica să scrie cât ar pofti iar gândul că ar fi publicat *Groapa*, înainte de a purcede la o altă rescriere (versiune îmbunătățită), îl îngrozește. Iată efigia tânărului Barbu („întunecată”, constată Eugen Simion), irascibil, conflictual deja, provocator, subiectiv, imprudent, în război cu toată lumea, văzând în literatura confesivă „un altfel de roman”. Și care, curios, înțelege literatura ca un „gen ușor și neprofund”! Încât, contemplându-și existența, spiritul său rebel erupe, vrea să scrie despre ce „e urât și murdar în viață”. În consecință, e convins că pamfletul ar fi „genul celor bravi”! Caietele secrete (încă nedivulgate integral, fragmentar și disparat publicate în *Pro Saeculum*) abundă, desigur, în astfel de execuții sumare, developând reticențele și aversiunile din viața breslei. *Șantajul* ar fi specialitatea prozatorului (Popa 2003 : 211), interesat a colecta informații, a aduna dosarele adversarilor cu pete biografice, fluturându-le amenințător. Și oferindu-și serviciile Conducătorului suprem, înțelegând că schimbarea de macaz din 1965, „an de graniță” al culturii (Ungureanu 1985 : 10), îi oferă șanse uriașe.

Să ne amintim că Barbu, spre deosebire de alții, se lăsase greu înduplecat, după „un deceniu de rezistență” (cf. Al. George). Bătăios, având în sânge *lecția Cuțaridei*, va activa resortul urii. Și va dori să urce, eliminându-și adversarii. Numit, în 1962, de Leonte Răutu, la cerere (ca „gest napoleonian”), la cârma *Luceafărului*, înființând, în ianuarie 1963, cenaclul Labiș, Barbu va fi curtat, adulat, invidiat. Firesc, va înviora climatul, va stârni inamiciții, sfârșind prin a fi alungat, în 1968, de la conducerea revistei. Dar o schimbare de macaz se constată în scrisul său. De la neorealismul dur al *Groapei*, de „imaginație senzorială”, va trece la un stil somptuos, de un livresc ostentativ, vădind orgoliu și travaliu, anunțând proiecte fantaste, cifrate, în spatele cărora defilează contemporani ignari. Creația sa, observa Eugen Simion, propune scrieri „brutal diferențiate estetic” (Simion 2006 : XIII). Dacă un Filipache (*Facerea lumii*), comunist onest, sacrificând viața personală vrea, precum Niculescu, în *Șoseaua Nordului*, să schimbe lumea („dârzenia” lor fiind apreciată de un S. Damian; v. *Rolul literaturii în educația socialistă*, în *Gazeta literară*, nr. 46/12 nov. 1959), romanele în discuție sunt tributare schemei ideologice și exprimă, e drept, mai reușit decât alte titluri respectând rețeta partinică, psihologia de clasă. Sunt pagini vestejite, infestate, vădind vervă repertoricească și ticurile unui prozator comportamentist, exprimat abundent în cinematografie și gazetărie. Și care va persevera în literatura de consum. Pe de altă parte, „răsfățul lingvistic” se insinuează masiv și o ciudată alternanță îi marchează traiectoria scriitoricească. Demisia de la *Luceafărul* (formală) oferă, zice M. Popa, „condiții pentru scrierea *Principelui*”. Răgazul îi îngăduie să se consacre, îndârjit, cărților fundamentale, respectând graficul (imprevizibil) al rocadelor sancțiuni / recompense (din partea forurilor).

Prozatorul se exprimă ca un inegalabil pictor de medii, trădând o „suficiență luciferică” și greața de lume. Loviturile încasate îl mobilizează, lucrează tenace la cărțile mari (topind acolo fragmente reciclabile), plonjează în „climatul fanariot” știind prea bine că laudele însoțesc funcțiile. Și că „în dosul cărților trebuie să fie un om”, cum spunea Emerson.

Evident, slăbiciunile omului răzbat în prozele sale, pomenita alternanță fiind vizibilă și în ritmul bibliografic, istoriile politizate, „ficțiunile de partid” lăsându-se însoțite de fabuloase metaistorii. Lumea lui Eugen Barbu trădează firea scriitorului: gazetar inflamat, cu interese publicitare, colportor de bârfe, cu pasiuni extreme și umori schimbăcioase.

Personaj „casandric” (cf. M. Ungheanu), el face necurmate „sforțări de asimilare” și nu-și poate înfrâna tentația răfuielilor, lansând rafale denunțiative; afișează afectarea intelectuală și snobismul livresc, împinse în ceea ce Gheorghe Grigurcu numea „estetismul ticăloșiei”.

O sinceritate imprudentă îl conduce, deseori, la mărturisiri exploatate nemilos de cei încondeiați. Găsește un model fascinant în messer Pietro Aretino, „primul condotier de litere”, un „oportunist sinistru”, recunoaște. *Infamia*, scria Eugen Barbu, „se leagă de numele lui” și propria-i existență pare placată pe modelul acestui Aretino, o canalie care, prin lichelism, deschide „calea cea mare a reușitei”. În fond, lumea lui Barbu (ca „model de umanitate”) exprimă o direcție imorală și poartă o vinovăție neasumată. „Hoț de întâmplări” (preluate / prelucrate), pensând „pepite epice” (expuse, orgolios, la vedere), el a cultivat cancaneria politică, suportând incriminări unidirecționate. A fost „celula” talentului său infestată? A fost el tartorul securismului remanent, căpetenia „grupului neoproletcultist”, trecându-se sub tăcere activitatea celuilalt grup, al „paracomuniștilor”, cum afirmă Marian Popa? Fie că îmbrățișează realismul (Cuțarida fiind toposul unei umanități mărginașe), fie că, fantast, evadează în epoca fanariotă, fie că explorează realitățile socialismului victorios, acea pervertită „lume de câștigat”, Eugen Barbu vorbește despre degradare, maculare, amoralitate, șubrezind fundamentele etice. Viziunea stilistică anulează ideea morală (Dobrescu 1984 : 62).

Groapa, se știe, proiect îndelung mușit, schița o tipologie colectivă și, în faza preparativelor, prozatorul, grijuliu și răbduriu, se întreba dacă acel proiectat lanț nuvelistic poate fi botezat roman. Era vremea când viitorul scriitor frecventa cenaclul *Sburătorul*, în faza lui postlovinesciană, mereu în opoziție, blamând, din rândurile caracudei, literatura de salon. A și citit acolo, în 1946, schița *Sâmbătă seara*, anunțând embrionar viitorul roman. Roman care, suspectat de a fi fost scris de N. Crevedia (tatăl natural, zice-se), a suportat numeroase versiuni; scrupulos (ceea ce, peste ani, i se va părea o extravaganță), tânărul prozator, încredințându-se *Jurnalului*, mărturisea că va tăia fără milă și „va răci” stilul. Fragmentele publicate în *Viața Românească* au fost, însă, criticate sever de M. Gafița. Bucurându-se de complicitatea lui Petru Dumitriu, trecut director al ESPLA, *Groapa* a apărut, totuși (1957), fiind prompt taxată drept *o carte periculoasă*. Cine va cerceta dosarul de presă va descoperi că un N. Doreanu incrimina „viziunea strâmtă, pocită a vieții”, răsfrântă peste o lume pestriță, de adunătură, că I. Vitner va denunța tezele zoliste, „în contratimp cu cerințele estetice fundamentale ale epocii socialiste” (reluând, curios, și, în 1961, concluziile mai vechi), că D. Isac, în *Tribuna*, temător că am avea de-a face cu un roman-manifest, impunând „o altă directivă”, își exprima nedumerirea că autorul n-a ținut cont de criticile unor diriguitori (era vizat, evident, cerberul M. Gafița), vădind, sprijinit de un cerc de susținători, o „crasă indecență”.

Așadar, *o carte periculoasă*, s-a spus, motiv ca Radu Popescu, în *Contemporanul*, să recomande acestui „mare talent” care era Eugen Barbu să „iasă din groapă”, refuzând prizonieratul unui univers închis, limitat, vulgar, aliniindu-se literaturii „direcționiste”. Avalanșa de reclamații a condus la o prelungită interdicție, a doua ediție a romanului, „îmbogățită” cu trei capitole (inclusiv o grevă a tramvaiștilor) ivindu-se după șase ani, abia în 1963!

■ **Continuare în pagina 16**

Cărți pentru minte, inimă și bibliotecă
Maratonul cititorului de poezie (I)

Florentin POPESCU

Dacă ar fi să se ia după reacțiile unor librari (care, cel puțin în București, declară ritos că nu mai primesc la vânzare cărți de poezie semnate de scriitori români, Deh! ei sunt comercianți și atât!) editurile ar trebui să închidă pentru totdeauna un capitol important al activității lui – cel legat de tipărirea și promovarea liricii naționale dintotdeauna. Din fericire, însă, cred că nimeni nu se prevalează de acest refuz al librarilor, întrucât ar fi de-a dreptul absurd să ne imaginăm măcar o clipă că poezia noastră ar fi sortită să mai trăiască doar în bibliotecile publice și în cele particulare, iar barzii noștri de azi să nu-și mai vadă tipărite și difuzate niciodată creațiile. Spre bucuria noastră încă mai avem editori și oameni de cultură care îi recunosc poeziei rolul, rostul și prezența în contextul general al literaturii. Ei au existat în toate timpurile și în toate condițiile indiferent de contextele sociale, economice, politice etc.

Înainte de 1989, chiar sub restricțiile atât de blamatului azi comunism, aveam colecții de poezie la toate editurile importante din România (*Cartea Românească*, *Univers*, *Eminescu*, *Creangă*, *Junimea*, *Dacia* ș.a.) și viața a dovedit că volumele publicate în cadrul lor n-au rămas niciodată în stocuri, nevândute, zăcând cine știe câți ani prin depozite și magazii. Și asta dovedea un adevăr simplu, vizibil cu ochiul liber de către oricine: poezia se citea, era căutată de public și orice intelectual care se respecta nu concepea să-și completeze orizontul de cultură lipsindu-se de cărțile de versuri. Ca să nu mai spunem de tineretul școlar (și nu numai școlar), cel care în toate vremurile s-a regăsit în spațiul de frumos și de visare al acesteia.

După 1989, în ciuda bulversărilor care s-au produs în literatură, a răsturnărilor de percepție a ei, poezia a continuat/continuă să fie căutată de mulți, cu atât mai mult cu cât colecțiile și seriile de odinioară au intrat pentru totdeauna în istorie, iar tirajele actuale, propuse de puținele edituri care le mai publică sunt de-a dreptul confidențiale, de ordinul a doar câteva zeci de titluri. Să mai observăm că de aceea (și poate nu numai de aceea) astăzi, la sfârșitul cărții, nu se mai precizează, ca altădată, numărul exemplarelor tipărite. Așa stând lucrurile, fără a da sentințe, vă propun, stimați cititori, un material de prezentare sintetică a unor cărți de poezie care vin să demonstreze fără putință de tăgadă că poezia nici nu moare și nici nu se predă, ci continuă să fie căutată și citită de conaționalii noștri din motive întemeiate, între care nu în ultimul rând unul ar fi acela că poezia e percepută și asimilată (fără exagerare!) și ca un fel de terapie a sufletului, ca un fel de fericit refugiu din fața multelor probleme și cazuri din viața socială, concretă a omului copleșit din ce în ce mai mult de întrebări și neliniști.

Voi începe prin a saluta inițiativa regretatului scriitor Dumitru Radu Popescu de a tipări, pe când era directorul Editurii Academiei Române, o colecție intitulată *O sută una poezii*, în care preconiza apariția, pe parcursul mai multor ani, a tuturor poeților acreditați ca valoroși de către critica și istoria literară. Era/este vorba atât de poeții clasici, cât și de cei contemporani cu noi, cu toții – și unii și ceilalți – contribuind la sporirea tezaurului liric românesc. Și, slavă Domnului! Am avut și avem o poezie valoroasă și originală, veritabil pașaport de intrare nu numai în cultura europeană, ci și în cea universală. De precizat că amintita colecție a fost gândită după toate normele editoriale presupuse de o antologie: prefață, selecție de texte, aprecieri critice. S-a mers pe două modalități: fie ca ediția să fie alcătuită chiar de autor (dacă este în viață), fie să fie încredințată unui critic sau istoric literar (îndeosebi când poetul respectiv nu mai trăiește).

Este cu totul meritoriu că deși i-a schimbat formatul și a venit cu ceea ce numim „Serie nouă“ directorul actual al editurii, Valeriu Matei, el însuși poet, a păstrat și duce mai departe demersul antedecesorului său. Pe lângă volumele apărute până acum (n-am o statistică exactă) dl. Valeriu Matei a reușit să scoată, în decursul a doar aproximativ doi ani de când se află în fruntea editurii mai multe astfel de antologii. În februarie 2024 solicitându-l să-mi răspundă la mai multe întrebări despre obiectivele Editurii Academiei (în cadrul unei emisiuni pe care o susțin la Televiziunea TeleMoldova Plus), noul director îmi mărturisea: „În această serie de poezie intenționăm în primul rând să edităm toți autorii importanți ai literaturii române. Nu spun de poeții mari, vorba lui Nichita Stănescu, care zicea „Noi avem 100 de poeți mari, zece poezii de geniu și un singur Eminescu“. Vă amintiți expresia? Hai să începem de la tot ce este important. Din poezia noastră veche am editat Cantemir, *Poemele inorogului*. Tot ce este important să apară în această colecție. Sunt cam două sute de titluri tipărite până acum. Anul acesta am scos 10, anul trecut 6. Sunt texte riguros selectate. Avem în vedere toți poeții valoroși din România, din Basarabia și chiar și din diaspora românească. N-a apărut Adrian Maniu, pregătim acum un volum. Dar am editat Andriţoiu, Ivăncescu, Virgil Mazilescu. N-au apărut mulți: Constanța Buzea, Daniel Turcea, Ion Mircea. Au apărut Blandiana și Mălăncioiu, Marin Sorescu, Ioan Alexandru, Cezar Ivănescu, Nichita Stănescu, Mircea Ivănescu, Ion Gheorghe, Cezar Baltag. Încă mai sunt, cum v-am spus, mulți pe care nu i-am publicat. Pe cei care sunt în viață îi așteptăm să vină cu cărțile și să apară în colecție. Dintre cei nepublicați i-aș mai aminti, de pildă, pe Alexei Mateevici din Basarabia și Ion Buzdugan, un poet important din perioada interbelică – el a scris Actul Unirii Basarabiei cu România și l-a și prezentat în Sfatul Țării –, a fost o figură importantă a vieții publice, a vieții politice și literare“. Să ne oprim în continuare, fie și fugitiv, asupra câtorva volume tipărite recent, în anul 2025 în această colecție.

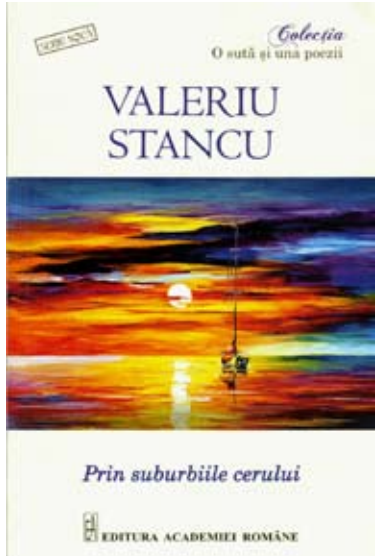

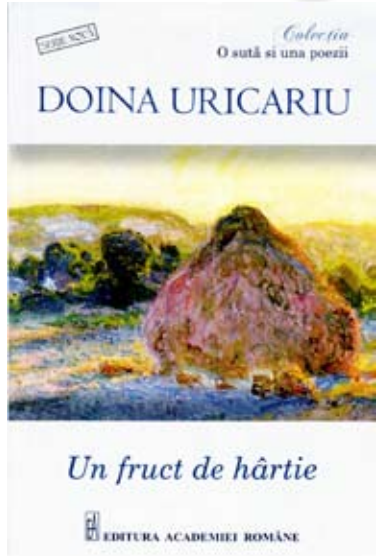

Valeriu Stancu, cu *Prin suburbiile cerului* a apărut aproape concomitent cu altă carte a lui, *Pușca insomniacă a lui Rimbaud* (traducere din limba franceză a cărții editată mai întâi la editura PHI din Luxemburg și distinsă cu prestigiosul *Premiu Mallarmé*, care se acordă unor poeți de expresie franceză). Apariția de la Editura Academiei este prefațată de Ioan Holban, posfațată de Mircea Muthu, iar antologarea poemelor și selecția referințelor critice aparține autorului. „Poezia lui Valeriu Stancu, de o indiscutabilă complexitate a temelor și imagisticii – opinează prefațatorul –, purcede de la mirajul unor *semne* și al unor *nume* aparținând unei mitologii personale: Soarele-Lup, Magul Nimeni, Lastheria, Ființa de Somn constituie structura acestei mitologii, elementele de focalizare a mesajului liric, de jalonare a traseului său de la poet spre cititor“. Blindată, dacă pot spune așa, de o cuprinzătoare (nu mai puțin de 37 de pagini) selecție de aprecieri critice, cartea vine să certifice încă o dată, dacă mai era nevoie, că Valeriu Stancu, indiscutabil un profesionist al versului, scrie o poezie cu virtuți evidente: valoare, originalitate, stil personal, reală capacitate de empatizare cu cititorul – de unde și ecourile ei și în plan mai larg, european (Franța, Italia). Iată, bunăoară, cum îl vede pe poet Denis Emorine din Franța: „Rana existențială este vie în opera acestui poet român, a cărui scriere superbă sângerează literalmente, transpiră suferința umană. Valeriu Stancu stigmatizează o existență care nu poate oferi omului decât o lume pe trista sa măsură, marcată de stigmatele abandonului. La el, suferința surdă se traduce prin versuri admirabile, chiar și în limba franceză“. Pentru Andrea Tavernati din Italia: „Valeriu Stancu este un exponent de seamă al acelor literaturi din țările răsăritene încă puțin cunoscute în general în vestul Europei – în special poezia – dar bogate în propria personalitate și tradiție, nu doar adânc înrădăcinate în istoria țării, dar în continuu dialog cu înaltele modele ale mainstreamului central-european. Ne aflăm în fața unui poet care privește cu dragoste și dăruire simbolismul francez, făcând referire expresă la zeii tutelari Rimbaud și Baudelaire. (...) Poetul este un investigator care se plasează în fața propriei imaginații ca în fața unui obiect care nu-i aparține, un paravan și în același timp o emblemă a unei realități evazive, care nu poate fi trăită decât cu metafore amețitoare sau cu acrimonia repetiției șamanice”.

Doina Uricariu, cu vol. *Un fruct de hârtie* „este una dintre vocile feminine importante ale literaturii române postbelice“ ne asigură Delia Muntean, autoarea antologării poeziilor, prefeței și selecției referințelor critice. Și tot d-sa sa, sintetizând substanțiala introducere în universul liric al acestei scriitoare, mai notează: „Doina Uricariu este o autoare complexă, ale cărei scrieri acoperă poezia, eseul, critica literară și de artă și memorialistica. Stilul său este elegant, profund intelectualizat, dar și pătruns de sensibilitate lirică. Opera Doinei Uricariu reflectă o permanentă tensiune între lumea interioară a sensibilității poetice și realitatea istorică sau culturală“. După *Vindecările* (1976), cartea cu care a debutat, Doina Uricariu a mai publicat încă zece volume de versuri (*Jugastru sfiala* – 1977; *Vietăți fericite* – 1980; *Natură moartă cu suflet* – 1982; *Mâna pe față* – 1984; *Ochiul atroce* – 1985; *Institutul inimii* – 1995; *Puterea leviatanului* – 1995; *Inima axonometrică* – 2002; *Cartea de sticlă* – 2016), cu generice oarecum ciudate, neobișnuite și cu atât mai incitante, sugerând din pornire că avem a face nu atât cu o poezie scrisă dintr-un impuls imediat cât mai degrabă cu una conceptualizată, trecută prin sita unei exigențe ce ținea de formația autoarei. Și fiind așa, i-au salutat prestațiile lirice confrații poeți (Dinu Flămând, Adrian Popescu), dar mai ales o serie întreagă de critici importanți ai vremii (Mihai Dinu Gheorghiu, Nicolae Ciobanu, Petru Poantă, Mircea Iorgulescu, Marian Papahagi, Laurențiu Ulici, Dumitru Micu, Ion Simuț, Al. Cistelecan, Al. Paleologu, Constantin Ciopraga, Ion Pop, Ioan Holban, Gheorghe Grigurcu, Mihai Cimpoi). Prefațându-i o antologie din 2022, Mihai Cimpoi o fixa, dacă se poate spune așa, pe poetă într-o „ramă“ proprie, remarcându-i nota originală, punându-i un fel de diagnostic literar. „Doina Uricariu – era de părere academicianul de la Chișinău – este cea care *singură* își produce bucurii, își provoacă suferințe pentru a-și adânci trăirea care își adresează blesteme, se autojertfește și autohulește (inversând blasfemia de la adresa ei divină), își ațâță simțurile și își aprinde ruguri pentru arderi de sine, își crește osânda sub formă de Cer, iar durerea și-o crește sub pământ. E o întoarcere *către* sine și în sine sau *din* sine în sine trecând totul printr-un proces de recuperare, potențare diminuare, scrijelind semne pe arborele cunoașterii și transplantându-l în propriul eu.“. Ca și în celelalte cazuri, ale altor autori apăruți în colecția *O sută și una de poezii*, volumul acesta oferă cititorului o oglindă cuprinzătoare și totodată convingătoare, pe deplin reprezentând universul liric al poetei.

Despre alte antologii din colecția amintită vom scrie în numărul viitor al revistei.

Poeții-geek – comunitate și comuniune în ideal

Vremurile neliniștite generează retrageri, replieri în spații gândite ca protectoare, în care gândul să se poată întraripa dedându-se, precum convivii lui Boccaccio, risipei fanteziei.

Cei 32 de poeți și poete care se regăsesc în același *han* al poeziei, în *Antologeek*, gândită, ca selecție și coordonare, de Andrei Zbîrnea, aparțin tipologiei *geek*[1], definită, potrivit dicționarului, drept „o persoană neobișnuită sau ciudată, în special una care pare să fie obsedată de unul sau mai multe lucruri incluzând cele legate de intelectualitate, electronică, jocuri etc.”. Prin urmare, poetul-geek este un marginal, dar unul care refuză marginalizarea.

Solitudinea pe care și-o asumă, în raport cu societatea, aspiră către solitudinea de generație, în cadrul căreia devin posibile comunicarea, comuniunea, împărtășirea unui ideal de poezie.

Incomunicarea în prezentul prezentului, resimțită dureros, e depășită prin speranța unei comunicări în prezentul viitorului. Subtitlul *Către tine, cel de peste 2000 de ani*, titlul unei poezii a Emiliei Nedelcoff, e o sugestie a acestei speranțe, prin care gândul poetic transcende durata și se înscrie într-o eternitate ucronică, modelată de fantezia creatoare. Ținta lor este viitorul; acelui receptor de peste milenii se adresează ei, încredințați că poezia și poezia lor vor supraviețui, că umanitatea va dăinui în aspirația spre spiritualitate. E un mod de a obliga timpul să li se supună, un mod de a-l influența, infuzându-i sensibilitatea lor de poeți-geek.

„Deși *către tine, cel de peste 2000 de ani* poate părea un subtitlu/mesaj utopic, *Antologeek* vorbește despre serile noastre din 2024, în singurătate sau în familie, cu bolul de popcorn, pe Netflix sau cu un podcast în căști despre ultimele evoluții ale conflictelor la nivel global”, spune antologatorul, avându-i în minte pe „arheologii viitorului”.

Poezia-geek aparține contemporaneității noastre, decupată ca „poezie a subculturilor urbane și nu numai”, relevând o minoritate – *poeții-geek*, ce iese din umbra anonimatului. Un aer polemic subzistă în această formulare, evidențiind, poate, dorința de delimitare de orice segment de cultură oficială/oficializată, de o *elită* în care nu se regăsesc. Atitudinea polemică față de un receptor bănuit de indiferență apare pregnant la Andrei Codrescu și Silviu Gongonea. „Ariciul e animalul principal al poeziei. După el se înșiră, în ordine analfabetică, măgarul, furnica, șopârla, calul și grupajul Codrescu. Nu e nevoie de critici să le verifice prezențele în literatură, se pot găsi cu Google”, aruncă mănușa Andrei Codrescu.

De aici, aspirația de a-și contura, cu mijloace proprii, un univers al lor, constituit, ca-ntr-un puzzle, din însumarea imaginarului fiecăruia, în care fiecare piesă tinde spre conturarea desenului final. *Ta twam asi* (*eu sunt tu*) par ei a se concretiza în acest univers, în care fiecare desenează potrivit personalității creatoare, unice și irepetabile.

Ei se regăsesc în căutări comune, în aspirații, în încrederea în capacitatea cuvântului de a resemantiza lumea, în capacitatea proprie de a-l reinventa, scormonindu-i latențele pentru a le aduce în limbajul manifest al poeziei, acela care se adresează unui posibil receptor din actualitate și virtualului receptor de peste două milenii.

Cu această țintă transmilenară, *Antologeek* se propune ca un insolit templu al poeziei, așa cum îl construiesc poeții-geek, un templu spijinit pe cele trei coloane organizate pe capitole:

I. *Unlocking the Wizard Tower* (în care-i regăsim pe Vlad Alui Gheorghe, Ovidiu Baron, Elena Bălășanu, Teodor Bindiu, Ramona Boldizsar, Anca-Irina Câdă, Ion-Valentin Ceaușescu, Andrei Codrescu, Silviu Gongonea);

II. *Procesul de învățare al mașinii a ajuns atât de departe* (Teodora Coman, Mina Decu, Alin Dimache, Andrei Dósa, Vlad Drăgoi, Alina Dumitrescu, Cristian Gălățanu, Romina Hamzeu, Alexandru-Codruț Ivașcu, Daria Maruseac);

III. *Fără leziuni acute semnificative* (Cătălina Matei, Mihók Tamás, Andrei Mocuța, Daniel Cătălin Năstase, Ioana Vintilă Emilia Nedelcoff, Laura Francisca Pavel, Bogdan-Alexandru Petcu, Miruna Romanciuc, Ana Săndulescu, Cătălin-Mihai Ștefan, Răzvan Țupa).

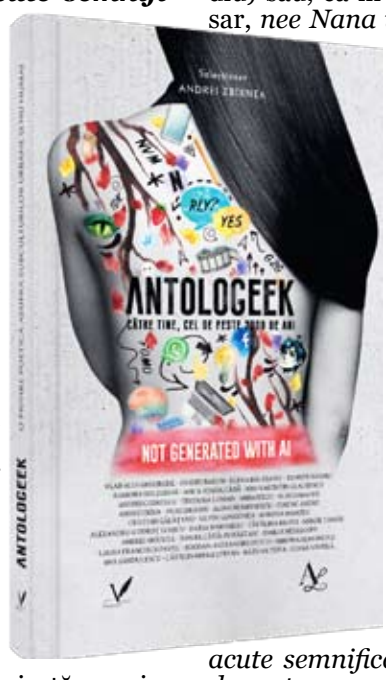

Titlurile și subtitlurile comunică subtil, rizomic, pe dedesubt, trimițându-și razele ideatice, purtătoare ale unui posibil ideal de poezie. Fiecare geek contribuie la puzzle-ul poetic cu un număr de 2-4 poeme, considerate reprezentative pentru a (le) defini/contura profilul artistic. O notă comună derivă din modul în care este exprimată condiția creatorului în relația intrinsecă/interiorizată cu sine și cu noua tehnologie, reprezentată de inteligența artificială, AI (*a.i. așteaptă*, meditează în poezia lui Silviu Gongonea) putând fi considerat un laitmotiv.

Poate aceasta să concureze creativitatea umană? Răzvan Țupa (cel mai vârstnic dintre poeții-geek, apropiat prin spirit de această vârstă a poeziei) își concentrează atenția asupra acestui aspect în poemul epic *Personal ce prinde poezia din ce nu concepe inteligența artificială când e vorba de subculturile din care mă/ te iubesc și tot rulez poetic*, cu mefiența gândului că mașina nu poate depăși omul, întrucât doar acesta este capabil de *transcendere de sine*, de ieșire, delimitare, depășire de sine și de instalare în ideal: „...hai, și dacă inteligența își face treaba să pară poezie de trei ori poetic sau cam așa ceva uite cum stăm...”.

Sunt apoi note diferențiatoare față de alte universuri poetice, semnificative pentru individualizarea de grup, cu nuanțările de rigoare pentru fiecare geek în parte. Se reliefează, astfel, *refuzul metaforei* și, simultan, preferința pentru concretul realului, pentru transferările de sens, pentru transmiterea directă și concretă a gândului ce prinde stările și trăirile eului în determinismul complex al lumii microcosmice, intersectat/suprapus macrocosmului.

Prozaismul e preferat exprimării liricizante, suspectată de romanticizare. Eufonia e abandonată pentru a realiza propria muzicalitate, obținută, wagnerian, din stridențele lumii, din dizarmoniile ei. Pădurea de simboluri a lumii își mișcă permanent liniile, iar ei sunt acolo pentru a le desena și a le fixa în propriile fotograme, esențiale pentru o viziune personală asupra lumii.

E sesizabilă o întoarcere la rădăcinile modernismului, vizat, mai ales, prin atitudinea tranșantă (reper ideal – Baudelaire, Rimbaud), față de orice intenție de înfrumusețare artificială, atitudine prin care se individualizează Ion-Valentin Ceaușescu, Anca-Ioana Câdă.

Ca în narațiune, histoire și discours realizează un tandem. Discursul poetic e dublat de reflecția asupra poeziei, ca-n poemul lui Ovidiu Baron, *Vacanță cu Pavel*: „Am mai învățat câte ceva despre figurile de stil. De exemplu, ești mirositor ca un parizer expirat sau ca un subrat care evită dușul o săptămână. Arăți ca un copac înainte să fie lovit de tunet. Ah, tati, ești o superbitate! Exotic înseamnă să fii în altă țară? M-am prins, în cele din urmă”.

Fantezia creatoare îi scoate dintr-un spațiu limitativ, gândul poetic ocupând spații exotice (Asia, Japonia), altul imaginar, „un spațiu în care salvez plantele amare”, un *Sandevistan* sau *Malenia* – „Malenia, sabie a Miquellei/ unde animalele se prăbușesc” (Teodor Bindiu) sau, ca în poezia Ramonei Boldizsar, *nee Nana watashitachi no deai wo oboeteru?*, poeta al cărei poem *Unlocking the Wizard Tower*, dă titlul primului capitol, conturând spații poetice în care încap colegii de generație geek, „În Skywatch Archipelago insulele plutesc”, unde „conștiința nu e zdrobită”. Realul a devenit *irealitate senzorială*, cu linii și nuanțe semnificative: „turnul vrăjitorului nu a fost încă deschis (...)// tastele decalibrate și încinse corzile electrice ale unui eu prefabricat”. *Unlocking the Wizard Tower*, la fel *Procesul de învățare al mașinii a ajuns atât de departe*, *Fără leziuni acute semnificative* sau *Către tine, cel de peste 2000 de ani*, ar putea fi considerate, prin implicații estetice, un fel de artă poetică, o oglindă în care se reflectă întregul grup care se regăsește în relația intrinsecă *eu-tu-noi* și-n cea extrinsecă *eu-lume/realitate*. Din intenția evadării poate să apară o realitate construită mental, o irealitate personală, ca în imaginarul lui Ion-Valentin Ceaușescu, *Shoegazing în Pantelimon*.

În capitolul II. *Procesul de învățare al mașinii a ajuns atât de departe*, care preia titlul unui poem al lui Andrei Dósa, imaginarul este ocupat de *prozopoeme*. Epicul înlocuiește aproape total liricul – la Teodora Coman, Mina Decu, Alina Dumitrescu, Mihók Tamás.

Poematicul nu dispare, însă, fiind preferat de Alin Dimache, Andrei Dósa, Ferenk André, Romina Hamzeu. Concurența om-mașină, realitate a epocii transmoderne, dă fior liric, cu evidențierea temerii că viitorul a trecut deja pe aici. „Viitorul dictează trecutul”, spune, în *David Lynch fierbe quinoa*, Alin Dimache, sentiment care atinge un maximum în prozopoemul lui Andrei Dósa, *Procesul de învățare al mașinii a ajuns atât de departe*.

Dizarmoniile lumii în răsfrângere interioară, personalizate în relația Eu-Tu-Acela sunt reflectate de Cristian Gălățanu în *Sentimentul că tu dintre toți* („ești o jucărie stricată/ dintr-o serie întreagă”), dar și în *De câte ori mi-am dorit* („ce rost mai are dragostea/ când totul oricum a fost trăit deja/ iar restul doar se va repeta/ la infinit/ din nou și/ din nou încât tu vei fi doar/ un număr pe tablă (...)// și atunci/ ai retrăi totul la nesfârșit”); eul fragil se conturează în poemul *** („Zilele în care/ toate traumele mi se activează/ ca și cum aș fi/ ultimul quasar din univers”), culminând cu sugestia singurătății absolute într-un univers indiferent.

Dialogul cu lumea se relevă ca relație defectuoasă cu sine și cu lumea în poezia Dariei Maruseac în *nobody puts baby in the corner* („uneori mă simt urmărită...”), *validează-mi experiența, baby* („sper că adun puncte mă nasc și sunt atentă/ la capătul puterilor ca o respirație de adio (...)// să ajungi în fața iubirii ca în fața unei instanțe”) și *vom fi amintiți* („mă așteaptă pe scări ca o amintire recentă/ în forma bună lipsită de afecțiune...”).

În poemele lui Alexandru-Codruț Ivașcu – *5724*, *4562 AR Dominaria*, *2024*, liricul pare a o cârmi spre hotarul poeticii matematice, numărul/cifrele făcând concurență cuvântului.

Fără leziuni acute semnificative, titlul unei poezii a Mirunei Romanciuc („Plouase și melcii urcau/ pe nucleotidele din ADN-ul nostru. (...)// Ambele înseamnă/ *fără leziuni acute semnificative*”), devine cupola celui de-al treilea capitol, rezonând cu poemul Emiliei Nedelcoff, *Către tine, cel de peste 2000 de ani*, care dă subtitlul antologiei. Dimensiunile temporale se întâlnesc în imaginarul geek.

Prezentul este un mod al viitorului de a-și imagina propriul trecut: „Căderea Shiganshinei,/ lumea pe care fata a văzut-o/ în acea zi.// Pot să-i aud clar/ bătaia inimii, încă. (...)// În orașul unde a început totul,/ copiii pădurii sunt/ singura salvare. (...)// Zorii umanității se revarsă/ de cealaltă parte/ a zidului.”.

Dialogul dramatizat cu viitorul este și un mod de a exprima speranța în poezie, în supraviețuirea ei, un Olimp, *dincolo de mode și timp*.

Temele eului dobândesc un plus de reflecție când, în imaginar, își face loc meditația asupra temporalității. Dizarmoniile lumii se filtrează, prin reflectare, în spațiul intimității profunde Eu-Tu.

Stilistica este aceeași, a prozaizării, denunț al liricizării, cu accentuarea concretului existențial, nuanțe evidente în poezia lui Andrei Mocuța, *Vis cu Bătrâna doamnă*, cu reinterpretarea țipătului expresionist: „apoi m-am trezit (...)// am tratat visul/ ca pe-o ciudățenie amuzantă (...)// că măcar preț de câteva ore bune/ n-am căzut în capcana de a realiza că/ de fapt/visul nu era despre UTA/ ci despre mine (...)// altfel cum se explică/ Dumnezeule/ că dintre toate miile acelea de oameni/ doar strigătele mele au fost reținute ”; *Hodor & Groot*, „uriașul-mut Hodor”, „copacul-mamut, poreclit și I am Groot”, în care intervenția eului liric separă apele primordiale: „De-ar fi să am un mentor, l-aș alege pe Hodor. Și cum nu-i deloc ciufut, aș paria și pe Groot./ Dac-aș fi un narator priceput precum Hodor, v-aș spune de la-nceput povestea lui și-a lui Groot”.

Problematica tragică a omului o reține și pe Ioana Vintilă („când realitatea se dematerializează,/ magnetismul își trage seva din ce rămâne de pe urmă”), pentru care *standardizarea* echivalează cu alienarea ființei. Vulnerabilitatea și fragilitatea îi preocupă și pe Cătălina Matei, Daniel Cătălin Năstase, Laura Francisca Pavel, Bogdan-Alexandru Petcu, Anca Săndulescu („Orașul/ tremură/ prin fire de cod,/ prin aburi și/ neon./ Același lucru s-ar putea spune despre natura umană.// Circuite și carcase de metal, mâini bionice, picioare învelite în oțel, *oameni* cu inimi mecanizate./ Trecutul, o fantomă;/ prezentul, o succesiune de impulsuri electrice”). Eternul conflict dintre arhetip și copie se relevă în poezia lui Cătălin-Mihai Ștefan („Acum nu mai moare nimeni pe câmpul de luptă. (...)// Ahile simte cum i se crapă călcâiul în irepetabila operă de artă, (...)// Arta a rămas oarecum ucisă și mințită/ într-unul din colțurile sale știrbite de prea multe/ reguli geometrice.”).

Antolgeek este, simultan, o antologie și o stare de spirit, constituită în comunitatea *geek*, în comuniunea de idei, idealuri, toate reunite de speranța și credința în trăinicia poeziei.

E un mod de a opune neliniștii vremurilor, liniștea înălțimilor spiritului.

29-31 octombrie 2025

---

[1]) *Antologeek. Către tine, cel de peste 2000 de ani. Antologia de poezie a subculturilor urbane și nu numai*, Selecționer Andrei Zbîrnea, Editura pentru Artă și Literatură, București, 2024.

Pagini de istorie literară - Radu Ciobanu:

„Efemeride de tinerețe. Jurnal selectiv 1971-1977”

Mioara BAHNA

Radu Ciobanu, din punctul meu de vedere, nu mai are nevoie de prezentare. Îl consider, așa cum am afirmat cu diverse ocazii și, în primul rând, în paginile pe care le-am consacrat cărților sale – adunate, majoritatea, în volumul „Heraldice. În lumea cărților lui Radu Ciobanu” (Editura Limes, Cluj, 2020 –, unul dintre cei mai valoroși scriitori români de după Al Doilea Război Mondial, un autor de o excepțională coerență și rigoare morală, intelectuală, estetică, iar cititorul care parcurge cu atenție romanele sale, volumele sale de eseistică, publicistică sau memorialistică va descoperi un autor care, în pofida vremurilor schimbătoare, nu a făcut niciun pas în afara demnității. Volumul de față continuă linia scrisului său, fiind o sinteză între sinceritate, disciplină morală și luciditate: „Efemeride de tinerețe. Jurnal selectiv 1971-1977” (Limes, Florești, Cluj, 2025), așază în primplan, cu alte mijloace, ale memorialisticii de această dată, secvențe dintr-o viață densă, a celui care a imortalizat-o în scris, dar și a lumii în care s-a derulat și pe care a adus-o și în creația lui artistică, putând fi citit, în consecință, ca o sui-generis formă de *mise en abîme* a acesteia. În cuvântul de „Întâmpinare”, Radu Ciobanu mărtu-risește că ține un jurnal din 1966, având, chiar dacă nu de la început, „revelația că acest gen de scriere are calități terapeutice și defulatorii”. Tot în aceste rânduri de început, aduce câteva note personale, autobiografice, privitoare la pierderea soției, în 2009, după un *tratament zadarnic*, în Germania, și rămânerea apoi în aceeași țară, unde fiica sa se afla rezidentă încă din 1990. Volumul acoperă o perioadă definitorie pentru manifestarea personalității creatoare a scriitorului, anii 1971–1977, când tânăra generație de atunci trăia între elanul construcției interioare și constrângerea contextului ideologic. Tonul jurnalului este reflexiv, adesea confesiv, impus de o minte mereu preocupată de sensul lucrurilor. Jurnalul devine astfel o formă de rezistență morală, o arhivă a lucidității.

Primele pagini ale „efemeridelor” datează din 1971 și scriitorul reține, pentru început, disconfortul determinat de disfuncții ale activității literare și ale celei profesionale (nivelul slab de pregătire al elevilor, propria lipsă de elan în domeniu...), iar concluziile experiențelor existențiale se adună uneori în enunțuri cu aspect aforistic („Ura este expresia neputinței. Invidia, a prostiei.”; „Prostul de azi nu mai e doar fudul, ci și agresiv și lichea, iar aceasta e formula imbecilității perfecte”...). Alteori, reflectează asupra celor scrise: „Observ că notez aici doar necazurile. Pentru că sunt mult mai numeroase decât bucuriile. Și pentru că bucuria, atunci când e, durează puțin și o trăiești integral, o asimilezi, nu stai s-o problematizezi. Problematizarea durerilor este un reflex de apărare împotriva lor: cauți cauze, soluții. Pe când bucuria n-are nevoie de soluții, iar cauzele ei nu interesează.”

Inevitabil pentru un trăitor lucid într-o țară cu un regim nedemocratic, scriitorul caută să înțeleagă mecanismele, rațiunea de a fi a unei asemenea realități care se impune abolind libertatea, fără a nega din capul locului posibilitatea prezenței binelui. Însemnările din 1972 debutează cu un enunț camusian: „Nevoia de a avea dreptate, semn al unui spirit vulgar.” Scriitorul notează, în continuare, succint, impresii, observații asupra unor secvențe de realitate surprinzătoare pentru echilibrul său lăuntric și-și aduce în sprijin cuvinte ale unor scriitori consacrați. Într-un asemenea context, o temă inevitabilă este singurătatea, asupra căreia reflectează, ajungând la concluzia că este „o permanență a existenței umane pentru toate timpurile”, deosebirea, de la o epocă la alta fiind doar „intensitatea” percepției, și „a treia dimensiune existențială (tragică), alături de dragoste și de moarte, aflată într-o relație de contrapondere, de reciprocă echilibrare cu dragostea”. Concomitent, pe un fundal socio-profesional cu încărcătură preponderent negativă, scriitorul se introspectează – „Nu știu să mă bucur. (...) Sunt un lucid sau un infirm?” –, își face planuri („Să mă feresc de stereotipii.”) și mărturisește: „unora le par ciudat, altora de-a dreptul lipsit de maniere”, iar cauză pe care o identifică e că nu pune întrebări despre lucruri care-i sunt indiferente sau nu discută despre ceea ce nu-l interesează. Totuși, este mereu atent la ce se întâmplă în preajmă, inclusiv la comportamentul unor figuri publice în contextul regimului comunist. De exemplu, ironizează cu amărăciune vorbele lui Virgil Teodorescu, din primul său articol ca director la „Luceafărul”, despre „limitele infinite” ale „artei revoluționare”. Concluziile la care ajunge sunt mereu de actualitate: „Cuvintele, îndeosebi neologismele au o extraordinară, de-a dreptul fascinantă forță de seducție asupra semidocților”, pentru că, pe de altă parte, „toți imbecilii gustă din plin voluptatea de a se auzi vorbind”. De asemenea, vorbește realist despre interviurile luate de Adrian Păunescu, într-o epocă în care cam tot ce face acesta este lăudat. Iar concluzia observațiilor pe care le face este că „e o lume tristă lumea noastră literară”. Paginile jurnalului, dincolo de mărturisirile explicite ale autorului, privitoare la evenimente pe care le-a trăit, înseamnă și o carte de vizită implicită a intensității cu care trăiește legătura cu instrumentul său principal de lucru, cuvântul („Să alegi cu exigență fiecare cuvânt, să-l ciocănești, să-l încerci, să-l auzi cum sună, ce semnificații și ce sugestii poartă în sinea lui”), dar și actul artistic („Cărțile pe care vrei să le scrii – universuri virtuale pe care le porți în conștiință, așa cum viitoare lanuri așteaptă latente în bobul de grâu. Și din care numai unele, puține, vor fi scrise, celelalte rămânând, știute doar de tine, să te însoțească dincolo.”). Analizând fenomenul literar, dar și viața socială, scriitorul ajunge astfel la concluzii pesimiste, drept care vorbește despre lașitate, inclusiv cu privire la sine... Cartea este totuși cu mult peste un jurnal obișnuit, cuprinzând fulgurări de gând determinate de o viață destul de altfel de cum și-ar fi dorit-o scriitorul – „Sunt zile în care nu mai văd nicio ieșire (...). În asemenea ceasuri mă îndoiesc până și de rostul scrisului.” –, într-o perioadă neprielnică normalității, unde mulți din tagma căreia îi aparține resimt intens greutatea zilei. De aceea, citează cuvintele Anei Aslan, potrivit căreia, „Pe graficul mortalității, la coloana oamenilor de cultură, scriitorii mor mai de timpuriu” și inserează flash-uri care probează atmosfera apăsătoare în care trăiește lumea românească, iar în interiorul ei, și cea a scriitorilor, cu metehnele dintotdeauna ale castei, vizibile, spre exemplu, la întâlniri („consfătuiri”) ale membrilor mai multor cenacluri, prilej pentru a se exprima „lamentațiile grafomanilor veleitari” că n-ar fi publicați, într-o atmosferă marcată de „invidii disimulate, animozități derizorii, târâtoare”... Sunt, de asemenea, în carte, notații consistente referitoare la literatură, la anumite sectoare ale ei, păreri ale scriitorului de la momentul respectiv, cum sunt cele în legătură cu proza scurtă („Nu mai cred în proza scurtă. Mi se pare incapabilă de a rezista în memoria cititorului de azi, în ciuda virtuozității artistice”) sau cele despre roman („Romanul e stejarul în umbra căruia cresc efemeridele. Rar câte o floare timidă, în culori vii. Aproape niciodată o nu-mă-uita.”). Altădată, însemnează opinii privitoare la dezinteresul față de stil, față de limbă al multora dintre cei ce scriu și care-l aduc drept argument în sprijinul lor pe Camil Petrescu, despre care însă autorul „Efemeridelor...” afirmă: „Camil Petrescu a fost un stilist exact și elegant cu discreție, ceea ce mulți închinători la altarul anticalofiliei par a ignora, complăcându-se în cultivarea nivelatoare a stilului cenușiu și lipsit de personalitate.” Nu lipsesc din carte nici referirile la atitudinea specific românească a concitadinilor săi față de prezența printre ei a unui scriitor, și încă premiat la nivel național. Nu este neapărat amărăciune, însă observă că lumea, „Cu ideea că sunt scriitor, s-a obișnuit oarecum: era o idee insolită, pentru unii incomodă, dar suportabilă totuși. A fi însă acum recunoscut printr-un premiu național, asta e deja prea de tot, aproape o necuviință și o sfidare la adresa anonimatului comun, a mediocrității, a spiritului provincial.” Dacă așa stau lucrurile la Deva, nici la Timișoara nu este totul minunat, mai ales printre scriitori, și, cu spiritul său de observație, specific unui romancier de rasă, Radu Ciobanu îi fixează în paginile sale prin câteva tușe realiste, sigure pe unii dintre confrații săi, cu patimi aproape emblematice pentru universul celor ce scriu, unde trufia, mai ales, se manifestă îndeosebi când aceștia se află pe cai mari. Între cei amintiți se află Laurențiu Fulga, Mihnea Gheorghiu, Arnold Hauser, Ion Arieșeanu, Anghel Dumbrăveanu, Damian Ureche, Alexandru Jebeleanu...

Preocupat, așadar, în mod firesc, de actul creator, scriitorul este deseori dezamăgit de unii dintre cei din lumea literară, într-o măsură mai mare sau mai mică (spre exemplu, de Aurel Dragoș Munteanu, cunoscut din vremea studenției, când locuiseră la aceeași gazdă, pe care-l redescoperă după ani, când, auzindu-i laudele disproporționate, constată că, raportat la tinerețe, „acel frumos orgoliu a devenit infatuare și vanitate indecent exhibată”), dar nici starea scrierilor nu-i apare prea încurajatoare: „A nu fi nici mai bune, nici mai proaste decât altele – aceasta e starea celor mai multe dintre cărțile de azi”. Permanent însă coroborează observații proprii cu ale altor scriitori, români și străini, e frământat de propriile șantiere literare... Trăind intens și scriind pe măsură, autorul jurnalului este, așa cum reiese din toate însemnările, atent la evenimentele vieții sociale, politice și, cu precădere, la ale celei literare, iar observațiile pe care le face în legătură cu diverse scrieri, cu autori ai lor pot fi considerate fragmente de istorie literară: este surprinsă obiectiv, necosmetizată, realitatea, în laturi ale ei neoficiale, cu meandrele caracteristice epocii, fiindcă nu este o radiografie făcută sub imperiul unor necesități publicistice, Radu Ciobanu, cel puțin la datele respective, neintenționând să le facă altora cunoscute. Și nici nu vizează punerea celor la care se referă într-o lumină nefericită: sunt doar observații făcute de aproape, *sine ira et studio*, de către un spirit lucid, echilibrat, de un scriitor valoros care-și cunoaște potențialul, știe valoarea celor realizate, are puterea să-și vadă, când crede că este cazul, scăderile, fără să se teamă de ierarhii artificiale, de care se agață mereu *efemeridele* care se cred parte de eternitate... Mai mult, resemnat din cauza instalării absurdului în viața lui și a societății românești în ansamblu, Radu Ciobanu înregistrează o seamă de anomalii cu care se confruntă, aproape la tot pasul. Dintre acestea, nu lipsește cenzura. Uneori, paginile scrise sunt adnotate, scriitorul făcând comparație între situații de la vremea când a redactat jurnalul și din anii de după comunism, astfel că, scrisă în plină maturitate creatoare, cartea lui Radu Ciobanu este, întâi de toate, o mărturie a unor ani teribili din viața românilor, când oamenii erau împinși să pactizeze într-un fel sau altul cu diavolul pentru a supraviețui, însă destul de mulți aveau tăria să eludeze calea impusă. Fără să detalieze totul zi de zi, scriitorul notează despre secvențe din viața privată, din lumea școlii, unde a lucrat, dar, mai ales, își exprimă preocupările, frământările, temerile determinate de propriul scris, dar și de lumea literară a celei de-a două jumătăți a secolului al XX-lea, anii 1971 și 1977. Se remarcă nesatul cu care citește, vasta cultură acumulată, opiniile obiective, sigure, lipsite de ambiguități ale cărturarului, pe care le notează cu sinceritate, pentru sine, cu privire la cărți, dar și la autori, oferind, iată, peste ani, altă perspectivă asupra unor scriitori pe care istoria literară oficială i-a așezat într-un anume fel în conștiința colectivă. Sunt surprinse, de pildă, secvențe din viața literară timișoreană și națională, din care se pot reconstitui atmosfera, ierarhiile, raporturile dintre scriitori, dar și distorsiunile valorice induse de conjuncturi politice. De altfel, unul dintre meritele majore ale „Efemeridelor de tinerețe” este tocmai acela că recuperează o parte din climatul intelectual al anilor ‘70, fără menajamente, fără retușuri, prin ochiul lucid, uneori necruțător, dar întotdeauna onest al unui spirit autentic. Deși autorul însuși definește cartea drept „jurnal selectiv”, lectura relevă o densitate de observație și o claritate a privirii care depășesc limitele unei simple confesiuni. Este un jurnal de conștiință, o radiografie a unei epoci privite din interior, dar și un autoportret al scriitorului, prins între aspirație și constrângere, între idealul creației și realitatea unui sistem care sufocă libertatea spiritului. Pe de o parte, întâlnim în aceste pagini intelectualul de vocație, rafinat, preocupat de sensurile adânci ale artei, de responsabilitatea scrisului, pe de alta, omul confruntat cu precaritățile existenței cotidiene și, uneori, cu sentimentul inutilității, iar oscilația între aceste planuri – între bucuria de a crea și nevoia de a supraviețui – conferă volumului tensiune și profunzime. Dincolo de valoarea documentară, cartea are, de asemenea, și o incontestabilă dimensiune estetică. Scrisul lui Radu Ciobanu este limpede, îmbinând sobrietatea cu eleganța expresiei – uneori în fragmente pur literare – și precizia formulării ideilor. Fiecare însemnare, oricât de scurtă, pare lucrată cu aceeași grijă ca și paginile romanelor pe care le-a scris și dintre care se simte atașat în mod deosebit de „Nemuritorul Albastru”. De aici rezultă o unitate de ton și o coerență care transformă jurnalul într-o operă literară. „Efemeride de tinerețe” devine astfel nu doar o carte despre anii ‘70, ci și o meditație asupra condiției scriitorului, în orice timp și în orice loc, asupra fragilității, nevoii de adevăr, singurătății, orgoliului și modestiei deopo-

trivă. Prin aceste însemnări, Radu Ciobanu confirmă încă o dată că este un scriitor caracterizat prin rafinament moral și intelectual, unul dintre acei autori care dau literaturii române nu doar pagini memorabile, ci și o conștiință. În paginile cărții face referiri la peste 150 de nume românești și străine, inegale valoric, ale căror realizări le cunoaște și le evaluează obiectiv. Cu privire la cei pe care-i menționează, dar și la alții, de-a lungul jurnalului, scriitorul își exprimă fără ezitare opinii care sunt cu atât mai importante, cu cât aparțin unui adevărat cunoscător al artei literare care, în plus, le-a însemnat în jurnal, adică pentru sine. Din tușele sigure, prin care îi fixează în cartea sa pe cei amintiți, reținem doar câteva. Iată, de pildă, o parte din consistentele aprecieri cu privire la Marin Preda, despre care, plecând de la „convorbirile" lui Florin Mugur cu el, notează că „e un scriitor cu ale cărui opinii se întâmplă uneori să nu fiu de acord, dar pe care nu-l pot urmări altfel decât cu interes": „Ceea ce cucerește aici e sinceritatea, onestitatea de a spune exact ceea ce gândește, lipsa complexelor în fața unor tabuuri, spontaneitatea, voluptatea de a se abandona tentației de a povesti, candoarea, judecata sănătoasă, de țăran cu bun simț, pe care cultura nu l-a pervertit, și – mai ales! – obiceiul de a regândi totul, chiar adevărurile consacrate, cu propriul cap, fără a se jena apoi să-și comunice concluziile". Tot la fel, sintetic, lucid, profesionist, despre „Galeria cu viță sălbatică", a lui Constantin Țoiu, afirmă: „Roman original, profund și dens. Densitate deopotrivă epică și ideatică". Privind scrisul din perioada respectivă, reține „interesul prozatorilor contemporani pentru lumea scriitorilor, ambianța scriitoricească, personaje-scriitori, Mogoșoaia și obișnuiții locului, înfățișați la modul caricatural-satiric etc.", iar concluzia la care ajunge este că prin astfel de scrieri se „deconspiră precaritatea, meschinăria, murdăria și labilitatea raporturilor create între scriitorii ultimului sfert de veac". Se poate observa, de asemenea, în cartea lui Radu Ciobanu o extraordinară capacitate de sinteză, vizibilă, de pildă, în enumerarea, ca și în cazul lui Preda, în cascadă, a trăsăturilor oricăror date ale realităților asupra cărora își axează atenția. Dar, revenind la Preda, obiectiv, autorul jurnalului reține nu doar laturi care i-au consacrat locul în literatură, oficial: este vorba, în unele situații, de ceva ce „la prima vedere ar părea un soi de naturalism, dar e vorba mai curând de o undă de perversiune (...) ce se abate asupra textului când nici nu te aștepți". Și urmează argumente, între care „amorul intre Niculae și Simina", relația dintre Moromete și Fica, vorbele *deșucheate* ale țigăncii din Tei, în „Risipitorii"..., în legătură cu care Radu Ciobanu mărturisește: „nu pot găsi justificare și explicație în ordinea logicii artistice decât prin preferințele stranii ale autorului". Iar dacă acest capitol din creația lui Preda este ocolit de critică sau îi conferă „semnificații abisale, de nu chiar ezoterice", în ce-l privește, concluzionează: „Indiscutabil, Preda rămâne unul dintre marii noștri artiști. Dar există în universul său câteva zone de umbră, îndoielnice, ca niște cotloane de beci cu mâzgă alunecoasă la care nu mă pot adapta. Poate din cauza asta și admirația pe care i-o păstrez e lipsită de componenta afectivă. Aparține altor lumi, nu sub aspect social, desigur, ci al unor realități psihologice diferite".

Și Radu Ciobanu (amintind, în referirile acestea la scrisul lui Preda, de Eugen Lovinescu), arată incapacitatea în primul rând a criticii de a aborda un scriitor altfel decât în modul în care a fost receptat / așezat în memoria oarecum colectivă de la început, drept care, notează cu aceeași sinceritate: „Critica și-a umplut bine cădelnițele și acum te înăbuși de fumul tămâii. Mă întreb cât va dura spectacolul acesta al cădelnițării și cine va fi primul care se va încumeta să spună nu că împăratul e gol, ci că, de data asta, poartă niște veșminte slinoase". Tot cu luciditate, scriitorul, apreciindu-l pe Nichita Stănescu, prevede – ceea ce s-a și întâmplat! – că „Partea proastă e că acest mod de a fi în scris, care e numai al lui, va naște epigoni". Despre „Jurnal"-ul lui Eugen Barbu, în schimb, într-o epocă în care acesta era printre răsfățații regimului, notează fără inhibiții venind din temeri justificate la momentul respectiv: „am surpriza să constat că nu-mi spune nimic. (...) Uneori îi pun la îndoială chiar și sinceritatea", ba chiar citează o „mărturisire imbecilă" a autorului care vorbea de inutilitatea intelectualilor, despre care Radu Ciobanu afirmă că „te face să zâmbești, dar să și te frisoneze, să te întristeze, să te oripileze", așa că tranșează: „Lectură abandonată."

În alt loc, referitor la profesorul Alexandru Piru, constată: „Modul lui Alexandru Piru de a face critică se reduce în general la a rezuma subiectele cărților. Un anume umor posac face delectabilă lectura acestor rezumate care te scutesc astfel să mai citești o mulțime de cărți stupide." Este încă un prilej pentru scriitor să-și exprime opiniile în legătură cu un fenomen care persistă în scrisul românesc, prin adnotări făcute în 2011: „Proliferarea maculaturii în perioada interbelică e o consecință pe de o parte a libertății de creație, pe de alta, a posibilității ivite în condițiile de după 1918, de a considera literatura un *business*. (...) Dar după 1950, literatura adevărată n-a mai avut concurent, căci literatura de partid n-avea căutare în nicio categorie de cititori. Azi s-a instaurat o situație asemănătoare cu cea din anii interbelici. Odată cu piața liberă și cu garantarea libertății de expresie, proliferează din nou maculatura, concurând la cititorul comun literatura autentică". Scriitorul, atât de pasionat de lumea căreia îi adaugă, vorba lui Lucian Blaga, cu fiecare carte, o nouă petală la „corola de minuni a lumii", are, totuși, îndoieli, în momente critice, privitoare la forța salutară a literaturii, ca atunci când se întoarce de la întâlnirea cu o rudă aflată în mare suferință, spre sfârșitul vieții ei, la un spital: „După cele văzute acolo, am ajuns să mă îndoiesc până și de rosturile literaturii. Ce pot să însemne niște vorbe?"; „ce rost și ce interes pot avea aceste pagini? Poate doar un mod de a mă elibera de niște tensiuni trecătoare. Poate doar un mod de a-mi limpezi niște gânduri."

Alegând să renunțe la învățământ și să se dedice exclusiv scrisului, într-o perioadă extrem de dificilă pentru toți cei ce aveau ceva de spus în afara ideologiei partidului comunist, Radu Ciobanu își asumă mari și multe riscuri, fiind poate și explicația pentru care alege istoria, în mare parte, drept timp principal al scrisul său. Este, de pildă, cazul uriașelor capodopere „Nemuritorul albastru", „Heralzii", „Călărețul de fum"...

Firește, un jurnal nu poate ocoli, când cel care-l scrie este o conștiință sinceră, demnă, aproape nimic din ceea ce întâlnește sau trăiește acesta, de la revolta față de un regim opresiv, cu penuriile de tot felul („Sărăcie și scumpete. Iar nu se găsesc unt, ulei, zahăr, gemuri, uneori cartofi, de multe ori lapte."; „Dăm decrete pentru proliferarea natiei, dar nu asigurăm untul și zahărul copiilor – cum se poate explica științific, «dialectic», o asemenea politică?"), care afectează viața tuturor, mai puțin a puternicilor zilei, cu absurdul pe care-l propagă pe orice cale și la care aderă, din păcate, și o mulțime de scriitori, la concesiile pe care Radu Ciobanu însuși le face pentru a putea să trăiască pentru și din scris și până la raportul dintre generațiile de scriitori, atitudinea criticii / criticilor față de cărți, rostul literaturii, pentru înțelegerea căruia își ia în sprijin, de exemplu, aserțiuni ale lui Camus („A crea înseamnă a trăi de două ori") sau Malraux („Cel mai mare mister nu constă în faptul că suntem azvârliți la întâmplare pe pământ, ci că în această închisoare aflăm în noi înșine imagini destul de puternice pentru a nega propriul nostru neant.").

Dincolo însă de scris, omul Radu Ciobanu se arată a fi un familist desăvârșit, un soț și un tată care, spre deosebire de mulți confrați ai lui de oricând, nu se pune pe sine în prim-plan, nu împinge familia la sacrificii pentru a avea el timp și loc de scris, ba chiar, când cele două, soția și fiica (Nicoleta și Lizuca, ale căror nume apar alinate, de obicei), pleacă pentru scurt timp în vacanță, fără el, spre a-i lăsa posibilitatea să se consacre cu totul scrisului, nu se simte în apele lui și așteaptă cu nerăbdare întoarcerea lor acasă.

O concluzie a acestor rânduri ar putea fi că, prin selecția atentă și prin comentariul interior, autorul transformă cotidianul într-un exercițiu de gândire și de responsabilitate, iar în spatele fiecărei însemnări pulsează un mod de a fi: discret, ferm, în răspăr cu zgomotul vremii, astfel că „Efemeride"-le lui Radu Ciobanu nu sunt niște fragmente oarecare de viață, ci trepte ale unei construcții interioare, rodul unei discipline a spiritului. Sunt foarte puține jurnale care reușesc să păstreze, deopotrivă, lumina tinereții și gravitatea unei conștiințe lucide. Radu Ciobanu izbutește tocmai această alchimie: între notația aparent banală și reflecția morală se țese o continuitate organică, dovada unei vieți trăite sub semnul responsabilității de sine și al cuvântului temeinic. „Efemeride de tinerețe" nu este doar jurnalul unei vârste, ci și o meditație asupra felului în care timpul modelează și confirmă vocația umană. În paginile acestea, se simte respirația unei generații care a știut să creadă în valori, chiar și atunci când contextul le răsturna. Iar lectura lor devine, pentru cititorul de azi, o lecție de demnitate, de rigoare interioară, fidelitate față de propriile valori.

Un roman al romanului

Valeria Manta Tăicuțu

Că „Femeia care citește și așteaptă" este un „roman al romanului" anterior, „Ars expectandi", stă mărturie dedicația care deschide cartea: „lui Dumitru Augustin Doman, care mi-a dat ideea acestei cărți, mulțumire! A fost o provocare marca DAD, devenită provocarte. M-a ambiționat să trec de la *Ars expectandi* la *Eseuri cu personaje, mergând spre o literatură de gradul al doilea: romanul romanului*". Și, la pagina 57, o dezvoltare a ideii: cartea va fi „un amestec de memorial și de lămuriri teoretice"; cu alte cuvinte, și ficțiune, și critică literară, și jurnal, și colecție de eseuri, un puzzle care-l provoacă pe cititor la un joc al minții și al sensibilității receptive. Ca cititoare fidelă a tot ceea ce a scris Magda Ursache, pot spune că, indiferent de câtă proză și poezie a publicat autoarea de la Iași, punctul ei forte rămâne eseul, întotdeauna caracterizat prin inteligență și curaj. „Eseurile cu personaje" (îndeosebi cele cu Caterina și Onur, îndrăgostiții pe care-i cheamă și cu care vorbește în momentele de acută singurătate) fac întotdeauna loc tabletelor de atitudine civică („Din irealitatea imediată", „Ştiri în neștire", „Moarte anunțată prin CNSAS" ș.a.), uneori parcă prea subtile pentru realitatea vulgară, coruptă și arțăgoasă în care trăim. Acestei lumi, Magda Ursache, o cititoare cu memorie („trebuie să ai citate pentru toate împrejurările, Magda U., îmi spun. Am. Dețin strategia citatului și nu-i ușor lucru. Asta nu înseamnă că mă ascund după careva, dimpotrivă. Un citat bine găsit e un argument imbatabil" - pag. 84), îi opune „rezistența prin cultură" (sintagmă, din păcate, devalorizată prin intensă și inadecvată folosire de către mulți veleitari). Lumea cărților nu oferă soluții, dar poate fi și panaceu, și spațiu intens vascularizat, unde să respiri/ să revii la viață. Lectura și scrisul nu exclud implicarea în realitate, dar ajută la diminuarea efectelor ei dezastruoase asupra minții și sufletului: „mi-am dorit să narez o poveste de dragoste, antidot la realitatea covidică, să diminuez efectul pandemiei, care mi s-a părut din ce în ce mai regizată, ca și războiul din Ucraina. O oază de normalitate în strivitoarea anormalitate" (pag. 56). Orice s-ar spune, e mai ușor să vorbești cu personajele tale, create pe baza sistemului tău de valori, așa cum face Magda Ursache cu Onur și Caterina: „Nu, nu-i pot scoate ușor din lumea mea de vise. Visele se hrănesc și ele cum pot. Nu mă îndur să le uit povestea. Relația lor insolită mi-a fost colac de salvare în *pandemia-sarcofag*, când părea că vine *Epocalipsul*" (pag. 77). Amestecul de realitate și ficțiune i se potrivește Magdei Ursache, deși cititorul de jurnale și reviste cunoaște mai degrabă aptitudinile de analist politic, social și cultural ale autoarei. Diodor, personaj sarcastic și lucid, nu ezită să critice prea desele evadări în lumea perfectă a lui Onur și-a Caterinei: „Continuăm: pașii lor sunt ireali, zborul lor e ireal, deci ficțiune. Trupurile lor sunt nestricăcioase. Deci ficțiune. Introduci în roman jurnalul personajului egal ficțiune, dar și al autorului egal realitate. Deci ce scrii tu e și nu e ficțiune. Un cocktail între fiction și non-fiction, asta faci!" (pag. 128). Dialogurile cu Diodor (personaj, dar și alter ego) sunt, de fapt, dialoguri cu propria conștiință artistică. Magda Ursache nu cade în capcana propriei sale visări, dimpotrivă: intră în imaginar/ în oniric, dar nu rămâne mult timp acolo, pentru că ancorele din realitate sunt puternice și n-o lasă în derivă. Spune Diodor: „Mai lasă halucinațiile cu măturătorii de cer și cu fericirea lor eternă, năuco. Nu mai vrei să discerni între realitate și personajele tale, din cărțile tale?" (pag. 79). Și, mai devreme, la altă pagină: „Peste toate, vocea lui Diodor: - *Lasă-ți personajele în cărți, ține-le naibii între coperte și citește-mă. Tu ai talent de cititor. De prozator, om vedea*" (pag. 51). În capitolul „Băute-s toate și carnea mea e tristă!" (parafrază după Mallarmé), Magda Ursache se autocaracterizează în fața aceluiași Diodor (posibil personaj cu model real): „Lasă-mă nerealistă și onirică, așa cum sunt, Diodor. Vreau să mai scap de atmosfera rece a realității, să fug de lumea realissimă" (pag. 126). Preferința pentru „irealitate" are motivații adânci, care țin, în primul rând, de condiția scriitorului într-o societate care-și anulează valorile, cultura, morala creștină, moștenirea etnică ș.a.m.d., optând pentru kitsch și consumism dezmățat: „Am o nesfârșită aptitudine pentru ireal, contra realității care mă pocnește în moalele capului. Văd nevăzutul ca să nu văd realitatea. În pandemie, mai ales, am trăit prin viața lui Onur și a Caterinei. Cum crezi că aș ieși la un test de (supra)viețuire decât rău?" (pag. 208). Când Magda Ursache afirmă „Cer pauză de la realitate!" (un alt capitol al cărții), nu înțelegem că preferă mișcările retractile/ abandonul/ fuga, ci înțelegem faptul că pare să-i displacă ideea de roman-ziar: „Și intru iar în jurnalism. Realitatea e mai imprevizibilă decât ficțiunea. Iată de ce, în cartea asta a mea, post-*Ars expectandi*, sunt episoade de roman-ziar. Da, pe scena paginilor de roman intră iarăși știrile." (pag. 248). Prea inteligentă, cultivată și cu ascuțit spirit critic, Magda Ursache ar vrea să tacă (până la urmă, și să strigi în deșert devine obositor; ți se face lehamite), dar starea de greață - „Mă scârbește ce (ni) se întâmplă ceas de ceas în lumea schizoidă, a cârdășiilor politice. *Nu mai vreau să vreau* (cum spunea Fănuș Neagu pe patul de moarte) nimic - se cere cumva combătută. Nu știu ce va mai scrie prietena mea de la Iași; știu doar că, în mod sigur, va mai scrie și vom fi mulți cei care o vor citi.

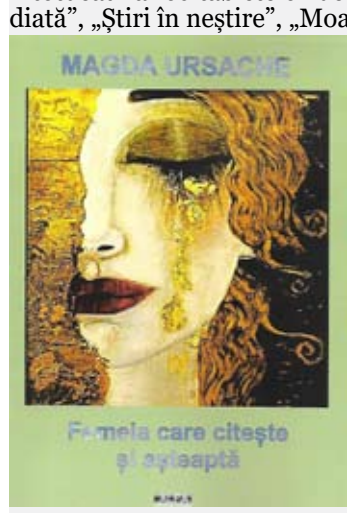

* Magda Ursache, „Femeia care citește și așteaptă", Ed. Alfa, 2025

Orbita ordinarilor

Unii sunt catapultați în spațiu fără să fi zărit vreodată o rachetă; alții meșteresc de ani de zile la motoare din minte, disciplină și sânge cald – și rămân la sol fiindcă nimeni nu le numără countdown-ul. Fenomenul are multe nume și niciunul inocent. Îl putem boteza „spiritul vremii", „rețeaua", „vitamina economică", „Efectul Matei" – sau, mai simplu: fața politicoasă a nedreptății... Mecanica e veche. Vizibilitatea bate substanța, ambalajul înțeapă conținutul, zgomotul acoperă muzica. Lumea iubește aparența, fiindcă se consumă în grabă. Eul din vitrină nu are nevoie de profunzime, ci doar de iluminat scenografic. De aici dogma nespusă a prezentului: cine colecționează destule semne de exclamare scapă de probe. Iar cine are probe pare, deci, „demodat". Aud deja replica: „Meritocrația!" Desigur. Basmul meritocratic sună așa: Cel mai bun se impune, punct. Practica adaugă: virgulă – cu condiția să aibă acces, capital, protecție și o poveste vandabilă. Gramatica șanselor: subiect (talent), predicat (muncă), complement (succes) – plus prepoziția discretă a relațiilor, care nu apare în niciun manual. Poți ridica din sprânceană sau poți învăța meseria de a păcăli. Ambele ajută: una pentru conștiință, cealaltă pentru carieră. Cum ajung ordinarii în orbită? Cu un instrument manual, dar sigur: înscenarea. Înscenarea e arta de a transforma lipsa în mit. Calitatea se înlocuiește cu cantitatea impresiilor, profunzimea cu frecvența, opera cu efectul. Intrarea în scenă înlocuiește motivul intrării. Și pentru că lumea e un algoritm flămând, care înțelege doar hrană și repetare, sunt răsplătiți repetabilii. Cine refuză să se repete, pentru că vrea să crească, schimbă continuu coordonatele – și dispare de pe radar. La asta se adaugă factorul aleatoriu – zarul din angrenajul istoriei. Omul potrivit, la momentul potrivit, la masa potrivită, lângă persoana potrivită, într-o dispoziție suficient de potrivită. Nu e conspirație, e aritmetica banală a posibilului. Marii se împiedică uneori de răbdarea epocii; micii fac surfing pe nerăbdarea ei. Ce rămâne nu decide opinia zilei, ci întrebarea nopții: Ce rezistă când se stinge lumina? Cei cu adevărat buni – de ce rămân jos? Pentru că au un handicap: conștiința. Pentru că își verifică propria voce înainte s-o amplifice. Pentru că știu că orice microfon e și lupă pentru greșeli. Și pentru că bănuiesc că gloria se dă gratis, dar semnificația – niciodată. Așa că aleg semnificația: un târg prost pentru cont, bun pentru cronică. Firește, există excepții; doar confirmă regula că regulile, aici, sunt decor. Din când în când urcă un meșter fără să se vândă și răsufli ușurat ca după furtună. Dar clima rămâne: tropice pentru ciupercile pozei, aspră pentru arborii substanței. Ciupercile răsar peste noapte, arborii cresc împotriva deceniilor. Cine gândește în decibeli confundă viteza cu direcția; „Și ce facem?" întreabă contemporana grăbită, alergică la plâns. Răspuns: lucrezi ca și cum ar exista dreptate – și te arăți știind că, de cele mai multe ori, nu. Quadratura cercului e să devii vizibil fără să devii vizuină. Poți folosi lumina fără să te expui; poți porni vacarmul fără să urli. Poți lega rețele fără să întinzi plase. Iar dacă aluneci: să cazi ca un om, nu ca un hashtag. Nu invidiez pe nimeni pentru urcare; întâmplarea nu e delict, doar cultul ei. Problema începe când mediocritatea devine morală: „Dacă mulți aplaudă, e bun." Nu. Mulți pot greși; și puțini. Dar adevărul nu se rătăcește cu ei. Așteaptă. Are timp – mai mult decât carierele, campaniile și biografiile acelea sclipitoare care orbitează cât timp sponsorul plătește curentul. Poate că aceasta e răzbunarea tăcută a lucrurilor: orbita ordinarilor e luminoasă, dar rece; traiectoria cere viteză constantă. Când încetinești, cazi. Cei neobișnuiți, însă, construiesc gravitație. Atracția rămâne chiar și când nu se văd. La un moment dat, alții încep să le dea târcoale fără să știe de ce. Nu e strategie, e fizica semnificației, iar când se scrie bilanțul final – rar de către cei care băteau atunci din palme – rămân, în cifre seci, lucrurile care azi se pierd în aburul efectelor: cine a creat operă? cine a modelat limbaj? cine a dat curaj? ce a rămas? Răspunsurile sunt plictisitor de stabile. Restul e pirotehnică. Până una-alta, recomand seninătate cu colți: râzi, lucrează, taci când vacarmul sporește și vorbește când tăcerea e interpretată ca absență. Cine rezistă nu are nevoie de turism spațial. Cerul vine singur, dacă găsește temei.

„Succesul este ecoul zgomotului, semnificația e șoapta timpului"

Où sont...

Geografii și istorii cu aer exotic altădată – la vremea cînd lumea nu era un du-te-vino necontenit –, astăzi aproape comune, inserturi din fabuloase cărți ale copilăriei, un covor dens de imagini mise-en-abyme, cu iubiri d'antant, infuzînd spaime și temeri imediate, dar și un remarcabil joc lexico-semantic, între o autarhică speranță și realitatea necosmetizată, discretă însă, par să străbată acest volum de poeme al Dorinei Măgărin, a doua apariție de gen după un debut „îndatorat" pretenționșilor „jurați" ai Con-cursului de debut inițiat de Editura Castrum de Thymes (2024; distins cu Premiul de debut „Marin Ifrim", Buzău, în același an). Sub un titlu – al volumului și al primei secvențe (*Erraticire*) –, care ne-ar putea face pe noi, cititorii, responsabili și de o posibilă (necesară?) erată, și de „haosul" ori „rătăcirea" în ceea ce, totuși, rămîne gestul/ drumul curajos, al (supra)vieţuirii prin scris/ citit, volumul se desfășoară pe trei paliere tematice prezente și în volumul anterior, dar mai cu seamă în proza Dorinei Măgărin, în cele trei cărți (2019, 2020, 2022) ale rememorării, călătoriei (intra și extra muros) și iubirii, evident ca teme dominante, nu exclusive însă.

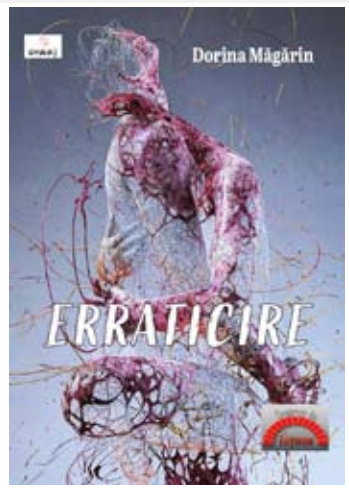

Sentimentul filial, o permanență în tema rememorării, și cel matern(al), al drumului în prezentul nu doar poetic, se împletesc și țes, împreună, tabloul de peste vreme, interogativ atunci cînd, într-o lume abracadabrantă („Circuri, bâlciuri, iarmaroace, posturi, quarci, geofagie"), pune în act o scenă marianică și, deopotrivă, o imperativă nevoie de vis/ visare și doruri – „duioase zâne, sprințare". Pe drumuri bătute, străbătute de alte mame, alți copii, în geografii regognoscibile („Am dat cu banu' și-am ales Milano"), fiul („Copilul e un Sfânt trimis de Dumnezeu") ordonează lumea mamei de azi („– Să nu faci de vorbe risipă") și statutul femeii în luptă cu amintirea și aspirația mereu între Eros și Thanatos, cu „*exerciții spirituale ținute/ oblatelor Benedictine*" (sl. aut.), amulete „din Valea Liniștii și Dorului", ori relicve ale unui „cândva" (cînd) „eram copii" și neiertătoare metamorfoze („Astăzi ... suntem doi străini/ ce-ncearcă să dea totul uitării" – într-un poem, *Metamorfoză*, lipsit, în finalul citat, de orice „podoabă" stilistică, singular oarecum în peisajul unui volum ce abundă în „figuri" poetice și referințe livreşti inedite).

Peisajul, sub semnul apei/ curgerii, amalgamează prozodii din lirica populară („Izvoraș cu apă lină ...") și cea (ușor ironică) a poeziei culte („Indiferent ce formă are,/ apa îndrăznește să spună ce gândește"), ori, într-un alt moment, părînd din galeria „misterelor", cu barochiza(n)ta lor expansiune: „Lună albă, lună plină, raze de lumină,/ modele și structuri de limbaje, baraje,/ iubire nespusă, indusă de noapte în șoapte/ ce dispar în eter, de parcă *lerui-ler*/ nu ar fi existat niciodată/ pentru-o maică preacurată (*Capriciile tinerei*).

Reflexe ale lumii „de azi" aduc, apoi, în pagină, nenumărate damnări („...mama s-a prostituat/ pentru o bucată de pâine/ fiica și-a luat lumea în cap", ori, justițiar, fără drept de apel, în poemul intitulat chiar *Damnare*, citabil integral sub acest „impuls" de viziune socială, angajată a poetei). Dedicat „mamei" înainte de toate (dar și „bunicii"), cel de-al doilea ciclu al cărții, *Efemeride*, devine și o „panoplie" a virtuților stilistice ale autoarei, marcînd un „model generativ" al viziunii sale poetice (și existențiale?), cu un *nexus* niciodată finit, în care reapare, discret, infraordonatorul „apa" („Mamă, mă trezesc în noapte gândindumă la tine/ Ți-o fi rău, ți-o fi bine, poate ai ce mânca, poate ba,/ poate te odihnești pe-o saltea și privești înspre apă,(...)// Nu știu de trăiești într-o zi nesfârșită/ sau într-o noapte cătrănită, dar știu că Ochiul tău magic/ mă privește în noapte și mă încălzește și mă alintă").

Nu lipsește, ca într-o litanie, puiul „abandonat" și mama „inculpată", regăsim și o „romanță" pentru tatăl pierdut ori, în (aproape) halucinante scene, „cântecele rătăcirii, revenirii, *ristorante, badante*" din peregrinări pe meridiane și printre cărți („numărând direcțiile, proiecțiile/ *Also sprach Zaratustra*/ Conchista, chimista"), martore ale unei „iubiri călătoare" abil disimulată în parodice interpretări ale „depășirii globale". Revenirea la tema erosului, contorsionată între presupunere și o de-neîmplinit-realitate („fiindcă e grea viața și-n doi."), cu rugi *ninse*, sub o baghetă dătătoare de ritm, dar nu și de auto-iertare („Dar chiar și-așa, chiar întinzându-mi mâna,/ pe tin' să te urmez, eu nu am îndrăznit,/ ningea frenetic peste ruga noastră, în sunetul enearmonic *sib*,/ de la Sibila, mare preoteasă, care voia *auftaktul* să dea ritm"), pare să fie una a definitive „înstrăinări" și auto-zidiri, dincolo de un oraș (Oravița) al „viselor deșarte" („Noi doi ne-am omorât singurătatea,/ mâncând în tihnă și cu-atât alean/ anafura Mănăstirii Cernica,/ zidită-n noi la fiecare hram"). Ca, prăbușită în „ziua de mâine", dezabuzată, ființa fragilă să descopere „minciuna" și, simultan, imposibilitatea de a mai crede în adevărul-adevărat, cel care „lovește" mai abitir decît generalizata, benefica uneori, minciună („Câteodată ai nevoie de miciuni,/ doar de minciuni/ ca să poți să mergi mai departe/ și-atunci, când te-ai înconjurat/ numai de minciuni,/ Cum poți să crezi în vorbe adevărate?").

Poeme lungi, ori foarte scurte, cu note muzicale și accente cromatice, adunînd limbi și limbaje de peste mări și țări, „vorbind codificat" despre plecări ale bărbatului „de care m-am îndrăgostit" (care) „nu mai este/ a plecat în Țara lui Soare-Răsare", ori despre „viața la mezat", cu o uzurpatoare „cealaltă", despre o Canadă îndurerată („Plânge Canada după tine, spunea Magda"), toate se subsumează, în finalul ciclului, unei singure dorințe, simplu denunțate, a rătăcitorului din totdeauna: „Și acum mă gândesc/ să găsesc din trecut/ ce-am pierdut// Un pas, o cale,/ așa voi afla ce doresc!"

Ciclul final, *Alter ego*, un „joc de copii" aparent, recompune universul cu „doi arici" și năzdrăvăniile lor nemaiîntîlnite („în cămara cu migdale"), dar și cu „uitări" contemporane, ale copiilor „ce-au plecat în lumea lată,/ au uitat dorul de tată,/ au uitat c-au fost copii,/ că le făceam jucării", ale anilor inevitabil trecători și inevitabil nostalgici („Îți amintești caisule, rotatule,/ când mai ieri veneam în brațele tale/ și mă strângeai suav la sân,/ blagoslovindu-mă cu pricomigdale?), ori cu o cosmogeneză *sui-generis*, cu mama-lună și păcatul ei „cel mare/ de a mă iubi cu divinul soare". Nu mai puțin cu deloc ingenue „Fantasme" („într-un multilingvism general"), mituri răsturnate „pe malul românesc", și îndelung-ingenioase construcții „în salturi"ori pe seama unor mari intervaluri ale semnificatului citit pe spațiul întreg al aserțiunilor, *alter ego*-ul nu se desparte cîtuși de puțin nu doar de „dorurile" de anțărț, ci, mai ales, subliminal, de „iubirea fără de prihană", contaminantă, înțelegem, prin de-neînțelesul „dor" și raportarea sa la... o mereu „în dilemă" Lysistrata: „Altă zi fără de tine, gânduri vor veni la mine/ amintind de Lysistrata, de unire suntem gata/ căci greșind înveți ce-i viața, dragostea, durerea, dorul/ce se-ntinde ca mohorul".

Undeva, însă, într-o „firidă", așa cum se întîmplă în toate cărțile de pînă acum ale Dorinei Măgărin, stă și se dezvăluie, de fiecare dată doar parțial, momentul „Rusalii '51", pe care l-aș crede germenul scrisului său.

În acest volum, într-un tablou al tuturor controverselor (*Grădina Iamului*), cînd Nedeia satului părintesc a luat calea Bărăganului „într-un camion albastru", însoțit de jocul „cu salbe/ plumburiu de albe", al țigăncilor satului și, într-un timp al preadolescenței autoarei, mărginit de „bujorii roz" ai neuitării. Fundamental tablou al geografiilor și istoriilor literaturii din partea aceasta de țară.

Simboluri esențiale în poemul Luceafărul, de Mihai Eminescu

Gheorghe SECHEȘAN

Și pentru cine vrei să mori?

Și pentru cine vrei să mori?/ Întoarce-te, tendreaptă/ Spre-acel pământ rătăcitor/ Și vezi ce te așteaptă.// În locul lui menit din cer/ Hyperion se-ntoarse/ Și, ca și-n ziua cea de ieri,/ Lumina și-o revarsă.// Căci este sară-n asfințit/ Și noaptea stă să-nceapă,/ Răsare luna liniștit/ Și tremurând din apă.// Și umple cu-ale ei scântei/ Cărările din crânguri.../ Sub șirul lung de mândri tei/ Ședeau doi tineri singuri.// – O, lasă-mi capul meu pe sân,/ Iubito, să se culce/ Sub raza ochiului senin/ Și negrăit de dulce.// Cu farmecul luminii reci/ Gândirile străbate-mi,/ Revarsă liniște de veci/ Pe noaptea mea de patemi.// Și deasupra mea rămâi,/ Durerea mea de-o curmă,/ Că ești iubirea mea dintâi/ Și visul meu din urmă.// Hyperion vedea de sus/ Uimirea-n a lor față,/ Abia un braț pe gât i-a pus/ Și ea l-a prins în brațe.// Miroase florile-argintii/ Și cad, o dulce ploaie,/ Pe creștetele-a doi copii/ Cu plete lungi bălaie.// Ea, îmbătată de amor,/ Ridică ochii, vede/ Luceafărul și-ncetișor/ Dorințele-i încrede:// „Cobori în jos, luceafăr blând,/ Alunecând pe-o rază,/ Pătrunde-n codru și în gând,/ Norocu-mi luminează!”

Moartea este prezentată ca un sfârșit absolut. Cu alte cuvinte, dacă pentru toate sistemele religioase **moartea** este doar **o trecere** spre o altă viață, exclusiv spirituală, veșnică și fericită, în tabloul ilustrat de către Demiurg Luceafărului ea este, de această dată, sfârșitul absolut. Existența se degradează, devenind derizorie. În absența credinței, sfârșitul nu mai înseamnă nimic, nu mai „dezvoltă” nici un fel de semnificație: „*E simbolul perisabilității vieții*” (Ivan Evseev, 2001, p. 119).

Dacă în literatură, în marile religii, în vise, **extincția** este poarta de intrare către paradis, modul de a atinge fericirea veșnică, în lumea pământeană prezentată de către Demiurg, Luceafărului, **ea** este un lucru îngrozitor, ultimul și cel mai absurd cu putință care i se poate întâmpla omului: „*În mentalitățile românești, moartea apare alegorizată în figura unei bătrâne necruțătoare, în consens cu ideea că experiența este groaznică și de nerepetat, chiar dacă ar exista această posibilitate; în mai multe povești se menționează refuzul sufletelor rechemate din moarte de a-și relua existența profană, doar din cauză că nu mai vor să treacă încă o dată prin chinurile morții*” (Doina Ruști, 2009, p. 274). Nu este o moarte „religioasă”, care permite (și promite) o viață de apoi, ci una „filosofică”, una care arde toate punțile și dincolo de care nu mai e nimic: „*Ion Negoițescu (1991, p. 107) explică această durere metafizică din lirica eminesciană, legând-o de solitudinea care acutizează instituțiile: «îl arde conștiința atotputerniciei morții, trezită într-însul prin starea liminară de singurătate»*” (Doina Ruști, 2009, p. 275). Modernitatea cunoaște cu asupra de măsură această arsură ontologică – dincolo de moarte nu mai este nimic, totul este țărână, și în țărână ne vom întoarce și ne vom preface: „*În unele locuri este obiceiul de a arunca cenușă pe capul muribundului, ca semn de aducere aminte că omul este praf și cenușă și că după moarte va deveni iarăși praf și cenușă (...)*” (Victor Aga, 2005, p. 246). Din acest punct de vedere privind lucrurile, Pământul nu mai poate fi identificat cu imaginea „paradisului terestru”, acolo unde, mai fericind și mai întristându-ne, putem, totuși, întrezări (cei cu credință), paradisul celest: „*...un spațiu infernal, tărâm al suferinței și al morții*” (Ivan Evseev, 2001, p. 143). Trebuie să spunem, atunci când vorbim despre **lumină**, că este un element fecundator, în cele mai varii spații mitologice: „*În opoziție cu întunericul, lumina e un principiu al binelui. Ea este expresia forțelor uraniene fecundante, asociată căldurii care dă viață*” (Ivan Evseev, 2001, p. 104). Și aici apare, într-adevăr, „o problemă”. Aceea a rodului. Din generoasele și minunatele imagini pe care Luceafărul i le propune fetei de împărat, toate mirabile, de vis, de basm și de poveste, nici una nu se referă la „rod”.

În folclorul românesc există o sumă de balade, una mai frumoasă și mai bogată în sensuri decât cealaltă. Dintre cele de prim-plan, însă, puțin discutată este ***Soarele și Luna***. Extrem de interesantă și de plină de învățături străvechi, arhaice, imemoriale. Una dintre ele se referă la „relațiile de rudenie”. În general, se cade de acord că ființa umană este definită prin câteva caracteristici: gândire și limbaj articulat, cultul morților, sentimentul religios, conștiința de sine, la care antropologii moderni (Claude Lévy-Strauss, Dan Sperber etc.) au adăugat-o pe aceea a **relațiilor de rudenie**. Legăturile familiale din folclorul românesc sunt astfel reglementate încât este interzis (și chiar ilegal, în momentul de față) să te căsătorești cu verișori de gradul al IV-lea (inclusiv). Mai mult chiar, grija de a nu atenta la prerogativele morale și existențiale ale comunității duc la o altă interdicție, care nu mai are, de această dată, nimic de-a face cu legăturile de rudenie: sunt interzise și căsătoriile dintre copiii nașilor și finilor.

De ce vorbim despre toate aceste lucruri? Pentru că, în baladă, conflictul este tocmai de această natură: Soarele se îndrăgostește de sora sa, Luna, și vrea cu tot dinadinsul să se însoare cu ea. Fapt imposibil, în mod evident: „*Ești puternic mare,/ Dar ia spune-mi: Oare / Und-s-a mai văzut / Și s-a cunoscut, / Und' s-a auzit / Și s-a pomenit / Să ia sor' pe frate / Și frate pe sor'?*” Unul dintre cele mai importante motive pentru care acest lucru nu ar fi cu putință (dacă nu cumva cel mai important) este faptul că, în urma uniunii (incestuoase) s-ar naște mai mulți sori, care ar pârjoli pământul.

Lumina Luceafărului, așadar, este de o cu totul altă natură. Ea trebuie să lumineze (noaptea) Pământul și să ocrotească viața omenească: „«*Lumina e simbolul dragostei, vieții, salvării, elevației spirituale. Lumina zilei este* ***Logosul*** *(**Cuvântul**), care prezidează la crearea universului. Ea este și simbolul stării extatice în gândirea misticilor*”» *În opoziție cu întunericul, lumina e un principiu al binelui. Ea este expresia forțelor uraniene fecundante, asociată căldurii care dă viață*” (Ivan Evseev, 2001, p. 104).

Tot la rod se referă și ploaia de flori argintii care cade peste pletele bălaie ale celor doi „copii”: „*Simbolul regenerării periodice, al morții urmat de înviere, floarea conține un rod posibil, adică promisiunea unei noi vieți. Ea reprezintă ipostaza de grație a lumii vegetale și de aceea este asociată unor stări de exuberanță, de armonie și de fericire lumească*” (Doina Ruști, 2009, p. 170). Tabloul este întregit de imaginea lunii, care domină întregul tablou: „*Căci este sară-n asfințit / Și noaptea stă să-nceapă, / Răsare luna liniștit / Și tremurând din apă. // Și umple cu-ale ei scântei / Cărările din crânguri...*” Până la urmă, **viața** este cea care învinge: „*Luna este un simbol al ritmurilor biologice*” (Scribd). Firea umană este dată o dată pentru totdeauna, și nu va putea fi schimbată niciodată; reluarea ciclului existențial, al nașterii și al morții, este legea supremă a vieții pe Pământ: „*Veșnica întoarcere la formele inițiale, această periodicitate fără sfârșit face din lună, prin excelență, astrul ritmurilor vieții... Ea controlează toate planurile cosmice guvernate de legea devenirii ciclice : apă, ploaie, vegetație, fertilitate...*” (Scribd).

Pe de altă parte, **luna** mai poate reprezenta, în alte viziuni mitologice, și „instituirea” regatului morților căci, în unele sisteme, **luna este primul mort**: „*Luna poate simboliza și timpul care trece, timp pe care îl măsoară prin fazele succesive și regulate; este un instrument de măsură universal. De asemenea este primul mort, deoarece trei nopți pe lună, ea dispare ca și cum ar muri, apoi reapare mai strălucitoare. Din acest motiv, luna este pentru oameni simbolul trecerii de la viață la moarte și invers. Potrivit unor credințe, pentru unii privilegiați (suverani, magicieni, eroi), călătoria pe lună sau chiar viața veșnică sunt asigurate*” (Scribd). Se înțelege că acest statut este incompatibil cu acela de **nemuritor**, al Luceafărului. În alte accepțiuni simbolice, **Luna** este chiar zeitatea absolută a morții, astfel încât tutelarea iubirii celor doi tineri de către acest astru nu poate fi decât „de rău augur”: „*Mai târziu, ea se asociază, în general, cu o divinitate a răului, a haosului, a întunericului (cf. egipteanul Seth, babiloniana Tiamat)*” (Ivan Evseev, 2001 p. 119). Alte versuri ale pasajului se referă la **ochi:** „ *– O, lasă-mi capul meu pe sân, / Iubito, să se culce / Sub raza* ***ochiului*** *senin / Și negrăit de dulce.*” S-a mai vorbit, în cadrul acestui studiu-foileton, despre ochi. Aici, semnificația sa trimite spre **sentiment**, spre **simțire** și spre **simțuri,** elemente care par să lipsească **nemuririi**: „*Ochiul e un simbol care pune în lumină orice emoție sau sentiment și e imposibil să nu fie prezent într-o lume a iubitorilor de frumos*” (IUTTA). Și, în fine, **iubirea** este un apanaj al **muritorilor**. Ea este dată oamenilor tocmai pentru a se reuni, astfel, cu **divinitatea**: „*Instituită de gânditorii Renașterii europene cu valoarea de principiu al lumii, iubirea este un mod de împăcare a contrariilor, de întâlnire a omului cu Dumnezeu, prin abandon mistic; ca simbol al unității, ascunde aspirația spre paradisul pierdut, spre vârsta de aur a omenirii, spre timpul pur, de dinainte de începutul istoriei, deoarece prin iubire se reface androginia inițială a universului* (Doina Ruști, 2009, p. 213). „Visul de luceferi” se încheie, așadar, aici pentru fata de împărat. Idealul de pe urmă fi-va, așadar, pajul, Cătălin, iubirea terestră: „*Și deasupra mea rămâi, / Durerea mea de-o curmă, / Că ești iubirea mea dintâi / Și visul meu din urmă*”.

Dar **visul** nu este doar o modalitate de a „anvizaja” divinitatea, ci și un mod de ne apropria viitorul. În cele din urmă, trăim viața pe care o visăm: „*Visul este expresia acestei activități mentale care trăiește in noi, care gândește, simte, încearcă, resimte, speculează pe marginea activității diurne, și la toate nivelurile de la planul cel mai biologic la cel spiritual al ființei, fără ca noi s-o știm. În straturile cele mai ascunse ale ființei, visul exprimă aspirațiile profunde ale individului și prin urmare, va fi pentru noi o sursa de informații de tot felul infinit de prețioasă*” (**Mythologica.ro**).

viviani

Eugen Dorcescu

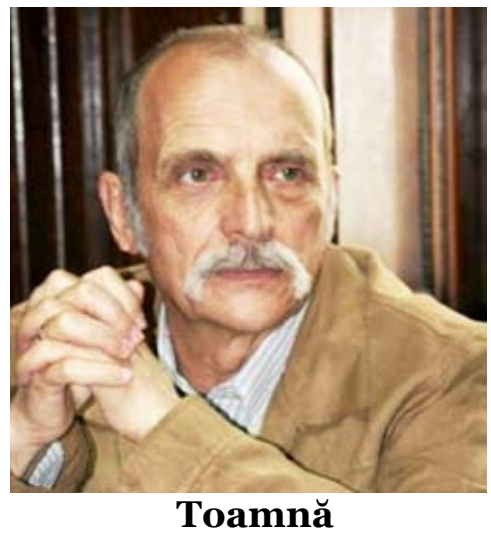

Toamnă

- Spune-mi, ce-nseamnă
o nouă toamnă?,
m-a-ntrebat, azi, în zori,
Îngerul sfânt.

- Ce-ar putea să însemne?
Iată, frunzele-s semne
care poartă cu ele,
în frenetic avânt,
nume și chipuri,
Ildikó ,
Ștefan,
Nina,
Maria,
Ileana,
Alexandru și
Paul*,
înspre inima morții, în
cumplitul pământ.

(21 - 31 octombrie 2025)

* RIP: Ildikó Achimescu, Ștefan Ehling, Nina Ceranu, Maria Nițu, Ileana Oancea, Alexandru Ruja, Paul Eugen Banciu.

Alexandru Petria

geneza

I. după întunericul
care s-a gândit să vorbească

la început n-a fost cuvântul. a fost frica.
ea a spart întunericul cu ochii
și dintre cioburi s-a vărsat lumina,
și lumina tremura precum un iepure.
n-a vrut să fie singură.

Dumnezeu a fost un ghem de sânge
care și-a amintit că are undeva o scară
pentru vise. și a coborât unul și l-a numit om.
dar omul a început să vorbească înainte să învețe să tacă,
așa că Dumnezeu și-a smuls limba și a aruncat-o în noroi.
din limbă s-a ridicat șarpele.

femeia n-a fost luată din coastă. a fost primul bumerang al dorinței.
a zis: „vreau să cunosc”, și pentru asta a fost pedepsită cu tot ce e viu.

pământul s-a învârtit ca un câine în jurul propriei mușcături,
apele au căzut din cer ca ideile unei inteligențe obosite,
iar omul, rușinat că n-a știut să creeze,
și-a împletit zilele – o plasă de pescuit fără margini.

când noaptea s-a prăbușit peste lume ca un capac de container spart,
Dumnezeu a adormit și a visat că e om.
și când s-a ridicat, papucii lui erau plini de sângele visului.
i-a fost teamă că visul îl trage înapoi.

de atunci, istoria e un dialog între două tăceri
care se prefac că-s ureche lângă ureche.

și nimeni n-are habar
dacă lumina e o amintire a fricii
sau frica e carapacea luminii care a ars fără milă.

II. după ce lumina a învățat să piardă sânge

lumina s-a obișnuit greu cu ea însăși.
dacă la început era zgribulită,
apoi a început să sângereze.
din venele ei lumea a apărut
ca o rană care se închipuie frumoasă.

piatra șușotea cu piatra,
așterneau povești despre oameni care nu știau încă să moară.
fiecare poveste se termina cu o plecăciune în fața absenței.

Dumnezeu, obosit,
și-a întors nervii pe dos și i-a aruncat pe plafon.
așa s-au făcut stelele.
omul, văzându-le, a zis:
„iată găurile prin care scapă gândurile Celui ce m-a făcut.”

și s-a rugat să nu se mai audă nimic.
dar tăcerea nu e liniște,
e zgomotul care s-a rătăcit în sine.

femeia a început să nască oglinzi.
în ele se reflecta un Dumnezeu tot mai tulbure,
până când chipul Lui a fost spumă pe apa viselor.

atunci omul a spus: „poate că n-am fost creați.
poate că suntem doar amintirea unui animal
care a visat să fie fugit pe cer.”

iar moartea s-a lungit prin oameni și copaci
pentru că avea mușchi de oțel în brațele luminii.

III. după ce Dumnezeu a plecat în concediu

norii au început să aibă miros de spital.
îngerii și-au vândut aripile pe te miri ce,
și din penele lor s-au născut poeții.

omul a crezut că gândirea e un foc
care trebuie întreținut cu bucăți de suflet: așa s-a născut credința.

femeia, cea care-și amintea visul fricii, a început să scrie.
pe piele, pe hârtii de aer, pe morți.
cuvintele purtau capcane de dorinți și rușine.

pământul a orbit de la atâtea rugăciuni
și a început să se învârtă înapoi,
asemeni unui orb care-și caută somnul pierdut.

cerul s-a umplut de văi seci prin care se rostogolea timpul.
omul, privind în sus, a zis:
„acolo unde e gol, acolo e chipul Lui.”

s-au ridicat biserici din oase.
atunci s-a auzit un copil exclamând:
„nu e nimeni, doar ecoul din tine”

Dumitru Tâlvescu

Spre înțelegerea poemului

Când te apleci asupra poemului
Uitând zgomotele zilei de afară
Abia atunci înțelegi că mai e o lume
Un alt fel de a fi al ei,
deși pare doar una
Diferită și miraculoasă,
de oriunde ai privi-o.
Cuvintele poetului
dezleagă vraja ochiului.
Atmosfera din jur se schimbă
în timp ce afli sensuri noi
Gândurile converg
spre tâlcul cuvintelor.
Așa se naște o altă lumină în priviri.
Când închizi cartea,
poemul continuă să cânte în tine.

Fără vlagă, lumina

Plutea fără vlagă, lumina
Se târa neutră în timp ce, indiferent,
Cronos privea zborul maiestuos al corbilor.
În ziua aceea, înțelesurile, ascunse sub solzi și platoșe
Se învârtoșeau să răzbată afară.
În nepăsarea evidentă a lumii, corupte de aparate
Glasurile sincerității amuțesc, pierdute între culori imunde.
Într-o lume fără sensuri, goală de conținut
Cerul rămâne arareori albastru. Politically corect.

Despre Cristina și sunetul vântului

Strălucea în priviri gândul ei nerostit
Așezat pe-o boare de vânt
În pădurea ce-și chema adieri s-o alinte.
Un alt fel de alint, ca al meu pe obrazul ei.
O atingere și tremurau frunzele acolo, spre margine
Unde poiana încerca să se așeze lângă tufele de mur.

Privirile ei îmi dădeau fiori și gânduri pe ritmul freamătului din codru
Adânc, spre verde și curaj, curgea timpul printre arbori
Gândurile mele o dezbrăcau în lumina aceea albastră

Aș fi zis că s-au oprit clipele din curgerea lor, să-mi dea răgaz de întregire
Numai că, doar în închipuirea mea ea era acolo.
Eu îi căutam umbra, lăsată din alte vremi, alte plimbări

Când arborii și poiana păziseră iubirea noastră flămândă, zâmbind.
Poteca păstra, nevăzute, urmele pașilor noștri stingheri
La un capăt de pădure, în alb de mesteceni rătăciți printre fagi.

Despre Cristina și căutare și înțelegere de mine

Ea n-avea de unde să știe,
Marginea zbuciumului meu e departe

Cu vânturile copilăriei se îmbată acum gândurile
Ca într-o joacă, cu râs și plâns.

Degeaba curg clipele, timpul le adâncește
Între începuturi și sfârșituri sunt bucăți de întreg

Ea n-are de unde să știe despre spaimele mele
Oprite-n palma pe care o strâng peste a ei.

Un dans sălbatic saltă peste simțuri
Ritmul său e alert, muzical și vioi
Ea n-are de unde să știe
că-n mine suntem amândoi.

Despre Cristina și muzica unui compozitor anonim

Da! Ca o constatare a unui adevăr absolut,
Privirea ei căuta să-mi vorbească în decorul vegetal.
Acolo, lângă plopii fără frunze,
unde jalea poienii era evidentă.

Păzea, fără să știe, urma iluziilor mele
Adunate atent, într-u maldăr diform, claie peste grămadă
Fără armonia zâmbetelor pe care le crescusem sincer
Uitându-mă și eu, uneori amar, la mersul ei languros.

Dar degeaba nunteam gândurile mele în sunet de dor
Pădurea strivea orice urmă de interes față de noi
De parcă notele pianului prăfuit erau strivite sub bronzul greu
La fel erau vorbele ei pe care le așteptam, dar așezate altfel
Pe un portativ luminos, cu sunete blânde...
Dar vai, glasul ei mă certa fără vină, ca un dirijor sever
Și visele mele s-au spart în mii de bucăți, fără zgomot.
În mersul meu spre nașterea unui alt morman de iluzii
Am setat realitatea pentru a crea altceva. Aștept.

A.Túri Zsuzsa

portret androgin pe care Leonardo l-a păstrat până la sfârşitul vieţii sale

cu zâmbet misterios am voit să vorbesc despre infinit
atât de mult am muncit la el până când
în sfârşit am terminat
totuşi nu sunt mulţumit

aş fi vrut să evoc prin magie sufletul pe faţă
astfel încât tuturor să transmită ceva diferit
să se arate trist
fericit
bolnav
luând în râs privitorii

fundalul idealizat din Arezzo
este, de asemenea, un ecou al vieţii interioare
parte a misterului etern
proiecţia uniunii dintre materie şi spirit
iar centrul picturii este inima umană

priviţi cu atenţie

cele două părţi ale imaginii
nu sunt la aceeaşi înălţime
orizontul este mai jos în partea dreaptă
partea stângă reprezintă femeia,
iar partea dreaptă reprezintă bărbatul
unirea celor doi pe faţa asimetrică

am ţintit spre perfecţiune

aş fi vrut să încânt privitorul
cu armonia alternativă a culorilor
am aşezat două peisaje unul peste altul
pân' la gâtul modelului numai calde tonuri
drumuri
poduri
dealuri
dar în spatele capului fundalul este mai palid
părul se onduleazǎ odată cu peisajul
în stânga drumul duce spre necunoscut
pentru că lumea
care ne înconjoară
se schimbă constant
şi ne îndreptăm spre necunoscut
figura emană calm
în timp ce fundalul aproape se învârte
ca timpul
contrastul înseamnă multe lucruri
viaţă şi moarte
tinereţe şi bătrâneţe
femeie şi bărbat
adică
ori Lisa Gheraldini
sau Gian Giacomo Caprotti
probabil
ori pe mine
când eram tânără

va mai fi o zi a morţilor

ar trebui să-mi iau rămas bun
dar nu reuşesc
doar stau
în jur morţii mei
ar trebui să-i îngrop definitiv
dar eu doar stau
aprind o lumânare
nu-i nicio sărbătoare
se adună în jurul meu şi se uită curioşi
cu ochi care au fost odată
ar trebui să fie îngropaţi
să renunţ la umbre
să trăiesc în sfârşit fără ele
dar nu reuşesc
va mai fi o zi a morţilor
va fi şi durere
vin din ce în ce mai des
şi tot mai mulţi
în timp ce eu plutesc
spre intersecţiile invizibile

Drumul

Mai întâi este drumul.
Apoi drumurile secundare
Care se întind spre o mie de direcţii.

Căutarea drumului.
Ocoliri.
Mers lung şi obositor.
Fără odihnă.

Sosirea întârzie, din ce în ce mai mult.

Uneori teroarea.
Singurătatea care atacă din toate părţile.
Distanţarea continuă de pântecele
mamei care reprezintă siguranţa,
de punctul de plecare al universului.
Naşterea este: Big Bang-ul.

Apoi toată înşelăciunea şi dezamăgirea.
Misterul insondabil al galaxiilor se învârte
în fiecare persoană.
Întrebări fără răspunsuri.
Răspunsuri la alte întrebări.
Apoi nimeni nu mai întreabă.

Poţi evoca o mie de straturi de protecţie,
siguranţă plauzibilă,
dar rămâi goală.
Veşnic vulnerabilă.
Vulnerabilitatea este palpabilă.
Mila se dizolvă în situaţii concrete.

Flori ofilite.
Trunchiuri de copaci putrede.
Mlaştini împuţite.
Ceruri de noapte care se deschid.
Milioane de stele.
Infinitul.

Nimeni nu l-a înţeles încă cu adevărat.

Melodii.
Muzica sferelor.
Şi în final
nimicul.

În traducerea lui Balázs F. Attila

Împărţirea imposibilă

Împărţirea nimicului
este imposibilă.

Am şi eu în curte
un copac veştejit.
Tot timpul mi-am zis
că a fost otrăvit de alţii.
Eu l-am otrăvit.

Nopţi albe

Noaptea nu se termină
niciodată.
Mulţi nu au aflat asta
încă.
Când ceasul bate ora,
timpul nu pleacă nicăieri.
Stau ca prostul şi mă uit
la pagini nescrise.
În curtea minţii mele
curge un râu pe care
se face trafic de vorbe.
Sa nu uităm
că apa curgătoare
cară cu ea şi pământ.

Grădina zoologică

Trăim în cuşti de plastic,
Eu înşel
Alb este ceasornicul,
moment în care cred.

Ceva totuşi ne ţine
Limbile ne tac.
Sclavii unui bine,
stăm trişti şi vindem
morcovi.

Putem să rupem.
Da! Putem!
Dar suntem umbră
unei umbre.
Să scăpăm din aste cuşti
pierdute. nu facem
nimic...

Minciuni amare,
moment în care cred.

Bate fierul cât e cald

Îmbătat de suspine
îngenunchez strigând
La mine, la ei, la toţi
Nimeni nu cunoaşte
al meu întuneric
nici măcar eu.
Sunt propria speranţă
şi dezamăgire.
Inculpatul şi călăul
sunt şi ciocan şi nicovală
şi tot între ele mă aflu.

Focul de tabără

Aprinde o ţigară,
pune-ţi o cafea.
La focul meu,
Ia un loc, te rog.

Spune-mi ce vezi
Iţi e cald? Ţi-e bine?

Acolo sunt

Ne vedem.
Prin fumul de ţigară,
lumina pare departe.
Între notele scuipate
ale corului,
şi loviturile de tobă mare,
Acolo sunt eu.
pierdut în
numărătoarea timpilor.

Clepsidra

Am o clepsidră
cu nisip auriu.
Nisipul cade,
prin gaura obscură
a prezentului.
Se face negru.
Mă urmăreşte,
cu dinţi roşi
îmi zâmbeşte,
şi parcă mă acoperă.

Mă uit la nisipul necăzut.
Mă luminează,
parcă auriul
mi se potriveşte.

Cosmin Dumitriu

Cosmin DUMITRIU e un vulcan temperat. Muzician consacrat al generaţiei (foarte) tinere, cunoscut în cercurile de melomani, prezent pe marile noastre scene, el aduce în poezie rigoarea şi temeinicia pe care le practică în muzică. Versul bine închegat, ritmul, măsura se suprapun, adică se petrec în acelaşi timp, fără să se încurce reciproc. Metafora pe care o practică este o terţă minoră între sensuri, acordată într-o armonică temperată a limbajului. E şi singurul reproş care i se poate face: mult control, multă obsesie a perfecţiunii! Un poet autentic în căutare de sine şi care va deveni cu adevărat el însuşi în ziua în care magma care clocoteşte în construcţiile sale textuale va erupe cu sălbăticie, lăsând în urmă un peisaj de început de lume, peste care duhul lui Dumnezeu va pluti nu numai în metaforă.

Adrian SUCIU

Iadul și Paradisul scriiturii. Sorin Titel: fidelitatea cuvintelor și alte strategii

Ionel BOTA

Misiunea nu e doar a celui care povestește. Naratorul este robul iluziei că există cititorul interesat de viața *scriiturii*. Sub semnul miracolului clipei, așadar, nu este loc de dubitații dar nici de evlavii în exces, după cum metamorfozele sinelui nu pot fi nici ele echivalate jocului aparențelor. Cultura – care poate fi și una a *inițierii* literare – aduce și ea, între beneficii, motivațiile ritualului drumului labirintic. E ca și când un eu auctorial purcede la propria-i „alfabetizare“, inoculându-și, însă, nu știință de carte ci știința de a nara și de a edifica narațiunea. Fiecare scriitor (mă gândesc la scriitorul veritabil, dotat cu talent) are o vârstă magică a creației sale. E vremea aceea a forței expresive a scrisului și a scriiturii, când prisosul afectivității nu ar putea înlocui curajul neclintit în dobândirea absolutului. O știință a limbajului sufletului există, funcționează cu regulile ei, ascunse, abia intuite, în *Lunga călătorie a prizonierului*. Suflet și trup, în narațiunea lui Sorin Titel, exterioritate/interioritate, dacă ne desprindem din interpretarea lui Derrida (Derrida, 62), o știință a semnificărilor, adică, pare a nu ține seamă decât de fidelitatea cuvintelor care dau sens unei/unor imagini. Chiar *uzurparea* tragicului (spiritul golit de conținut) vine ca o aberație în subconștientul personajelor. Ele, personajele, prizonierul și „însoțitorii“ săi, își atribuie devoțiuni pe care nu le au, sunt intuitivi la niveluri variate ale conștiinței, nu-i preschimbă sccesiunea anecdotică a evenimențialului în altă ipostază decât aceea care le este lor specifică.

Începutul călătoriei este pustiul, apoi derizoriul, putridul, întunecarea, de vreme ce aluzia morbideții depline alcătuiește „conținutul“ pustiului: „*Traversară împreună piața pustie a orașului*“; pustiul e „aglomerat”, în *centrul* cercului pustietății, cu derizoriul, „*de după magherițele pe jumătate demolate; înaintară așa până ajunseră în centru, acolo unde cutiile goale de conserve și merele putrede erau împrăștiate peste tot (...)*“; imaginea insertează simbolica femeii cu sânul dezgolit și a copilului alăptat, ceea ce trebuie să aducă „*un mic semn de înțelegere*“ a codului epic fiindcă actul contemplației revelează un tragism al simbolicii eternității așa cum în comunism, violența realismului sordid, cu toate consecințele impactului cu mentalitatea omului tuturor spaimelor a orbit moravurile, cuvântul ideologiei e pervertire, uzurpare a sensului. În totalitarism, întuneric e și ziua (*Întuneric la amiază*, Koestler). În proza lui Sorin Titel, din întuneric într-un întuneric, pustiul orașului revine, întunericul și frigul sunt învelișul extern al omului provizoriu: „*(...) prizonierul la mijloc, cei doi bărbați la stânga și la dreapta lui, trecură prin orașul pustiu la acel ceas al nopții. (...) Se treziră în plin câmp și acolo simțiră cu mai multă putere frigul. Vântul înghețat și rece le biciuia obrazul și mai era și zăpada, subțire și fină, de parcă ar fi fost sticlă pisată, care îi plesnea peste ochi.*“

Nec plus ultra, până la a invoca nevinovăția e inutil deși vremea lui De Loyola a trecut de mult. *Investigația* povestitorului nu aduce întotdeauna câștigurile așteptate de cititor, fiindcă nu poți ignora doza de relativism. Or, aici, reprezentarea înseamnă reflexul realului. Totul se săvârșește în întuneric, ritualul orb, ceremonialul deprivării senzoriale al vechilor divinități daco-getice (Mircea Eliade). Suntem în ținutul autohton al regimului totalitar, cel din umbră, „*cineva ascuns în întuneric, căruia nu i se vedea decât focul de la țigară*“ întreține un epic percutant răzbătând într-un corolar al strălucirii false; sunt basme pe dos, păcălind climatul dogmatic (conform notației finale a lui Sorin Titel, „*Timișoara, iunie 1970*“, anul marilor inundații de la noi) și confirmând efectele (psiho-efectele...) dramei iscată din nevoia de intruziuni a ideologiei vremii: „*- O greșeală, o mică greșeală, spuse prizonierul. – Poți să le spui de o mie de ori că ești nevinovat, că ei tot nu te cred, spuse după un timp tânărul. La proces pun martori falși care să jure strâmb, nu știu eu, adăugă el și între timp țigara i se terminase, așa încât doar vocea i se auzea venind din întuneric.*“ Plăcerea contemplării, dintr-un cinism al prozatorului la vremea când anticultura, fenomen, e monstrul cu mai multe capete, tai unul, se refac alte zeci, precum și alonja întâmplărilor stranii (chiar dacă nu avem, încă, psihoza cozilor), întărește spontaneitatea dialogală, tonusul de frenezie fundamentează componenta vizuală, parabola epică întregește o viziune aparte. Prizonierul e mai uman decât „însoțitorii“ săi și decât mulți oameni întâlniți în cale, în cotidianul îndelungului traseu. La vremea când scria Sorin Titel cartea aceasta era în vogă, printre intelectualii europeni, cartea lui Chammah și Rapoport, apărută în 1965, în SUA. (*Prisoner's dilemma: a study in conflict and cooperation*) iar ludicul poate fi înțeles ca un *telos* al scrierii și el trebuie menționat ca atare. Un adevăr: epicul lui Sorin Titel este unul intuiționist, nu are loc o criză a logosului ci a logicii, o societate exterioară narațiunii pare că amenință „grupul“ prizonierului cu o determinare teleologică. Mundaneitatea narațiunii constă și în atitudinea eului auctorial în raport de jocurile formei mentale și acela al substanței umanitariste. În absența referentului implicit (cealaltă *voce*, din a doua parte a narațiunii, e doar una din „răzvrătirile” care nu obturează noul profil estetic), prozatorul Sorin Titel e atent la ceea ce ar putea fi nocivitatea în-scrierii în natura alterată a istoriei și care, mai cu seamă, colcăie în preajma itinerarului. Avem jocuri ale sorții, așadar, aici? Unde este răul, unde este binele? Problema „deformării“ mentalului ne păstrează în decor pesimist, în fixitate. Experiența *limbajului* mentalitar induce perspectiva unei metafizici logocentrice în povestire. Numai că morfologia narării duce spre jocul în Lume, traseul fiind unul golgotian, mărturisitorul expiat între cei doi tâlhari de conștiință. Ei, „însoțitorii”, instaurează regulile jocurilor, regulamentele false conferind autoritate răului, expurgat din lăuntrul ființialului înspre afara unei atitudini glosematice (cuvântul „împrumutat“ din teoria științei formale a limbii), în care *limbajul* nemerniciei conferă o distincție radicală tentației punitive din omul modificat „genetic“ de comunismul bezmeticelor manipulări. Cu jocul loviturilor, de exemplu, „însoțitorii“ întrețin *speculum*-ul scrierii; loviturile asupra prizonierului, în înțelesul celor doi, îndepărtează promiscuitatea periculoasă, a lor cu o instanță neștiută, nevăzută, dar asumată; ei se închipuie protagoniști într-o nefastă complicitate cu aceeași „lungă călătorie“ care le-a fost dată:

„*«Am fost prea umani», își spuse unul din însoțitori, cum mergeau așa, fără să scoată o vorbă, îl lovi pe deținut pe la spate. Deținutul, luat prin surprindere, căzu la pământ. Se ridică însă repede, ca și când nu s-ar fi întâmplat nimic, se scutură de zăpadă, dar însoțitorul îl lovi din nou. «Am fost prea umani», își spuse din nou însoțitorul, în vreme ce deținutul se prăbușea pentru a doua oară. De data asta, lovitura fu mult mai puternică decât prima, și deținutul se ridică ceva mai greu. Însoțitorului i se păru atunci captivant jocul acesta de-a prăbușirea în zăpadă, repetă de mai multe ori figura, zicea că deținutul era oarecum la cheremul lui, că indiferent ce gânduri i-ar fi trecut prin cap, nu avea altă alternativă în afara supunerii oarbe, îl umplu de uimire și-l încântă în același timp. Asupra captivului se abătu o ploaie de lovituri care se soldau toate cu aceleași rezultate, adică prin prăbușirea rapidă la pământ a deținutului. Doar că, la un moment dat, deținutul nu mai reuși să se ridice de jos cu aceeași repeziciune, ceea ce încetinea oarecum ritmul jocului.*“

E un fel de uzurpare istorică disimularea prezenței naturale, nu altfel - tot ei, „însoțitorii“, *gândind* -, obnubilezi violența uitării. Discursul inform poate fi, însă, al jocului popicelor: „*Mai captivant și în același timp mai spectaculos se desfășură jocul cu popicele. Întâi de toate se căută un loc potrivit, o câmpie întinsă, fără denivelări de teren. Se alese, de asemenea, cea mai potrivită oră din zi, o oră care să permită o vizibilitate maximă. În loc de bile se folosiră bucăți de lemn și chiar pietre, ceva mai ușoare. Deținutul fu așezat la o distanță de aproximativ zece metri, întors cu fața la însoțitori, iar aceștia loveau pe rând, de câte trei ori fiecare, și bineînțeles notau loviturile care nimereau în plin. «E un joc mult mai civilizat», își spuseră ei. (...) «Mă doare»,*

se scuză captivul, ștergându-și cu pumnii ochii plini de lacrimi. «Uite, curge și sânge», mai spuse, arătându-și capul spart.” Iar un racursiu ar fi celălalt joc, al cuvintelor, unde se consumă alt orizont al concilierilor aparente; or, aici, e mereu reactivată metafora structurală, o semantică a mutilatului real, asocierea cuvânt-obiect-emoție, tema limitelor învingând pe aceea a temporalităților descriptive: „*Captivul trebuia să stea la o anumită distanță de cei doi însoțitori, distanță fixată foarte exact de dinainte, să zicem zece sau cincisprezece metri, să spună foarte încet o frază, sau doar un singur cuvânt, câștigător dintre cei doi însoțitori fiind cel în stare să reproducă foarte exact fraza sau cuvântul spus în șoaptă. (...) «Am spus mașină de scris, pe cuvântul meu, am spus mașină de scris.» (...) «Vă iubesc», spuse după un timp captivul, nemaiputând să rabde. «Vă iubesc ca pe frații mei», strigă el cu lacrimi în ochi. «Ne urăște ca pe dușmanii lui«», reproduseră însoțitorii și începură din nou să-l burduașească.*” Împlinindu-se, ca strategie epică, vulgarizarea convenționalului (Barthes, 120).

Relația paradigmatică prizonier-„însoțitori“ o dă amintita glosematică. Aici, Freud vede non-analogicul reinvestind spectacular caracterul binar al paradigmei. Pe nesfârșitul traseu, prizonierul e găzduit în subsolul imobilelor (cu statut de hotel), la etaje spațiul fiind rezervat doar pentru falsa „elită“, a „însoțitorilor“ săi. În exprimarea-reprezentare a naratorului, intuim parabola turnului kantian, cea a izolării protective a sufletului universal. Periplul e cumplit, desigur. În restaurante ajung după ora închiderii, deprivarea nu e de sens ci de conduită mentalitară, ciudatul ceremonial având mereu o altă înfățișare. Drumul-laitmotiv evocă, în strategiile epicului, arbitrarul semnului, conferă, prin urmare, distincție radicală discursului epicității. Simbolicile drumului trebuie să asigure, altă strategie a naratorului, un prezent transcendental restituind ordinea lumii, a acelei lumi în care sensul escatologic al ființei este dezghiocat prinsuferință tragică. Drumul - pe jos ori cu trenurile (și gările) nopții, prin zloată, noroaie, zăpadă, ploi, vânt, frig ori caniculă - inspiră metamorfozele dificilului, ale periferiilor umanului, ale discursului suferinței. Dar mai degrabă nu poți anexa epicul la limbajul instrumental (undeva suicidul în masă al fluturilor sugerează, bizar, pluralitatea sensurilor dramei, dar ne și poartă către un anume *dincolo* al textului), cum nu poți ignora iadul și paradisul scriiturii: „*Călătoria se prelungise însă neașteptat de mult. Erau dimineți în care ser trezeau cuprinși de înfricoșare. Erau convinși că în drumul parcurs de ei până atunci intervenise la un moment dat o greșeală care trecuse neobservată, imposibil de depistat însă, o mică fisură, un drum cotit din eroare la stânga, de exemplu, când ar fi trebuit s-o facă la dreapta, ceva aparent lipsit de importanță, dar în fond esențial pentru destinul călătoriei lor.*“

Tainele drumului, ale călătoriei induc ereziile eului auctorial și deopotrivă alte „rupturi“ ale epicului (abstruct, abscons, abstrus, calamburistica lui Eco), fiindcă și în narațiunea titeliană constructul epic (semiologia-gramatologia, tot Derrida), este motivat de o conștiință semiologică, una simbolică și alta paradigmatică (tot de la Barthes citire). Nu hazard, cinismul sorții dublează discursul. E o transformare supravegheată a unor constrângeri, extrapolări defazând aberant până și logica elementarului, „însoțitorii“ fiind temători să nu dea foc propriilor iluzii: „*Ar fi fost inutil, însă, să se întoarcă înapoi, nu le rămânea decât să meargă orbește înainte, condamnatul la mijloc, ei, însoțitorii, la stânga și la dreapta lui, cu speranța că toate aceste drumuri întortocheate pe care ei le parcurg îi vor ajuta să regăsească drumul cel bun.*” Lumea sentimentelor individuale a dispărut. Circumscrierea e „controlată“ de fatal. Depărtarea, însăși, e *controlată* de fatalitate: „*Alteori erau convinși că merg foarte bine, în fond la plecare nimeni nu ținuse să precizeze durata călătoriei. «Aveți un drum lung de făcut», li se spusese, și atâta tot, un drum plin de greutăți, dar vă descurcați voi, suntem convinși”, iată tot ce li se spusese.*” Iar cum există, inductiv, în mai multe pasaje, un adevăr al drumului, acesta conduce spre adevărul scriiturii: „*Câteodată aveau impresia că se apropiau de sfârșitul călătoriei și se bucurau artunci ca niște copii, bucurie zadarnică însă, repede spulberată. Îi dureau cumplit picioarele și cizmele îi strângeau îngrozitor. Cerul atârna atât de jos deasupra lor, încât aveau impresia că-i apasă pe umeri, îi simțeau greutatea copleșitoare. Odată, ajunși în dreptul unui copac, se uitară pe hartă, le fu foarte greu să găsească copacul cu pricina și din nou avură impresia c-au greșit drumul fără să poată ști când și unde se săvârșise greșeala.*“

Aici sunt *activi* și semnificanți fonici, pe anotimpuri. Fluviul și barcagiul cinic sunt corolarul experiențelor interiorității, oamenii nu mai au contrapunctul echilibrului în remușcări, nici amânarea („*Cum de nu s-a stabilit*

nimic?", întrebă din nou femeia, aproape revoltată din pricina proastei lor organizări. „Așa", spuse prizonierul zâmbind. „Așa sunt ei", mai adăugă el.") nu mai face parte din actele unei opere închise, aici nu mai poate fi vorba de o viziune relativistă, moravurile omenești nu au contingență cu sensul.

Eul narator cultivă alerta deconstruirii simplității, conceptul liniarist al timpului pare desprins din mișcările ocultatelor contradicții transgresive, timpul mort, timpul viu, *citațional* prolix, fiind două discursuri asupra existenței-limită, al prizonierului și al „însoțitorilor". Drumul în nesfârșirea lui îi ține *alipiți*, paradoxal, de timpul viu doar pe „însoțitori". Febra prizonierului îi sperie, obsesia *misiunii* lor devine sacrament de conștiință: *„«Ce ne facem noi dacă moare?», își spuneau ei speriați. «Ce se alege de noi dacă moare?», se văicăreau cuprinși de panică, gândindu-se că în acest fel nu-și vor putea duce până la capăt misiunea.*"

Angrenajul epicului pare sinteza energiilor cuvântului (Todorov numea „anomalii semantice" această *risipă* de cod retoric). Avem și o alonjă așa-zicând epistolară în asamblările narativității titeliene. Poate fi aluzia la *limba* dactilologică (Derrida), ori la sistemul *intern* al unei limbi, acela de reparare și recondiționare permanentă, din studiul lui J. L. Baudry; oricum tema aparține antropologiei istoriei, în orice împrejurări recivilizarea umanității, de la civilizația scrierii începe: *„Astfel, scrisorile lor lungi, cu greșeli de ortografie, erau construite mai mult din întrebări, acest caracter interogativ dându-le un patetism care ar fi impresionat pe oricine.*" Or, în partea a doua a romanului, cealaltă voce narativă, dublet al eului auctorial, eul prizonierului *lumii noi*, așadar, „organizează" mai buna articulare a epicului. Anamorfotic, semnificațiile/semnificările nasc o coerență mai specială; o frântură epică, însă, rămâne doar să ofere un alt detaliu (mentalismului integrității romanescului; numai că, aici, e trimiterea la *„parousia*" vechilor eleni). Imaginea profuziunii elementarului, gregarității umane, este numaidecât frica („*Frica mă cuprindea întotdeauna în zori, înainte de răsăritul soarelui.*"), dar și frigul, spectrul foamei interferează prin coduri formative și structuri-efect cumva ocultate de povestiri onirice „ascunse" în mirajul și magiile unui text epic prin care autorul lui încearcă să ne reamintească, prin strategiile propriei narațiuni, că belșugul iubirii de oameni se petrece prin belșugul cunoașterii, a refuza Textul Lumii înseamnă a refuza cunoașterea și a accepta întunericul.

Bibliografie: TITEL, Sorin, *Lunga călătorie a prizonierului*, roman, București, Editura Cartea Românească, 1971; *Lingvistică și gramatologie, Exterioritatea și interioritatea*, în volumul *Pentru o teorie a textului, Antologie „Tel Quel", 1960-1971*, introducere, antologie și traducere de Adriana Babeți și Delia Șepețean-Vasiliu, București, Editura Univers, 1980, p. 62; RAPOPORT, Anatol, CHAMMAH, Albert M., *Prisoner's dilemma: a study in conflict and cooperation*, Michigan, University of Michigan Press, 1965.

Lopătând în ape tulburi*)

Apărută la Editura Tracus Arte, București, 2025, **„Omul din urmă"**, este o carte semnată de Ioan Matiuț. Cu subtitlul Proză Scurtă Autobiografică, volumul conține 40 de narațiuni reflectând diferite etape din viața autorului, atât în vad domestic și profesional, cât și în plan artistic. O evoluție sintetică pornind din zorii copilăriei și până în anii maturității creatoare, când pruncul de odinioară, zburdalnic și visător, s-a metamorfozat în scriitorul responsabil de astăzi. „Îmi doresc să scriu o trilogie prin care să mă devoalez în toate ipostazele: omul, viața literară și cea sentimentală. Din nevoia de a mă motiva și justifica față de mine însumi", mărturisește Ioan Matiuț în prefața tomului. De unde înțelegem că această primă șarjă rememorativă reprezintă partea întâia a tripticului editorial preconizat ca ilustrare multiformă a existenței prozatorului. Când citim o lucrare autobiografică, pătrundem într-un sanctuar. În templul inimii, unde musai să pășim după ce ne-am descălțat la intrare. Fiindcă acolo e centrul lumii și miezul universului, alfa și omega identității și simțirii particulare în raport cu tot ce mișcă și suflă pe pământ. Și cum mai toate fenomenele au darul de a induce clamoarea și perplexitatea, normal că influența lor determină o stare de fapt concretizată prin comasarea/coagularea lor în paginile unei cărți. Exact ce se întâmplă și în opul prezent.

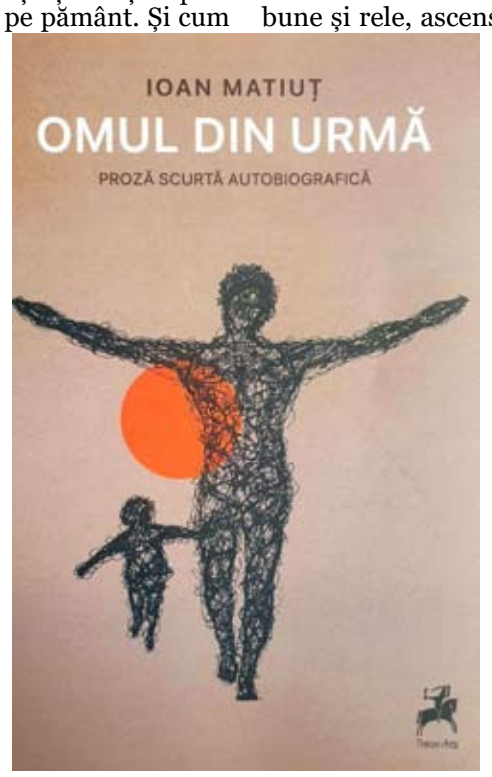

Neîndoielnic că fiecare individ are propria experiență de viață. Și ea poate fi analizată (și interpretată) corect la o vârstă mai închegată, căci una e să-ți publici „memoriile" la 25 de primăveri, iar cu totul alta e s-o faci la 60-70 de ani, când ai deja la activ nenumărate practici revelatoare vizând ascendența întru cunoaștere și autoperfecționare. Acestea permit tragerea anumitor concluzii apropo de intensitatea trăirilor, suișurile și coborâșurile, eșecurile și izbânzile, în general, meandrele și tumultul din toate compartimentele dăinuirii.

Dacă, în mare, biografiile oamenilor sunt relativ monocorde, avem și semeni care sar din tipic prin origine, motivație și elan propulsor. Pe scurt – prin destin. Unul aparte, ciudat uneori, surprinzător alteori, dar mai mereu cu accente „contondente" la adresa purtătorului. De aici și perspectiva tălmăcirii raportată la consistența faptică a ființării. Cu cât e mai „dolofană", mai sugestivă, cu atât impactul recepției e mai adânc ca pildă cu valoare general-umană. Altminteri, riscul de a eșua într-un gen de intimism colocvial e ridicat, el generând plictisul pedant și, în ultimă instanță, toropeala. Cu alte cuvinte, trebuie să ai ceva de spus. De comunicat. De transmis, nu neapărat ca mesaj principial, dar cel puțin ca notă inedită în osatura epică a relatării. În lipsa acestor elemente, datul comun, banal, parazitează capilarele textului, conferind lucrării un nivel axiologic inferior, în pofida opintelii autorului de a demonstra contrariul.

De regulă, subiectivismul unor asemenea zămisliri memorialistice este îngroșat – și pe bună dreptate – întrucât privește viața autorului sub (aproape) toate aspectele ei. Aici vorbim despre devenirea particulară, lăuntrică, cu tot ce înseamnă ea: tribulații sufletești, chin, suferință, lovituri ale sorții sau injustiții ale contemporanilor. Tot ce aduce atingere demnității și prestigiului, ori, dimpotrivă, tot ce relevă însușiri superioare ale indivizilor cu care interacționează.

Dacă șerpuirile vieții sunt dramatice, sporește și atenția cititorului vis-'a-vis de ele. Biografiile frământate sunt cele ce atrag cu precădere, căci acolo descoperim „chiotul" existenței, multitudinea și amploarea evenimentelor cu consecințe tangibile și rol exemplificator. Secvențele domestice au, firește, rostul cuvenit, însă nu captivează, nu incită, tocmai prin curgerea lor liniară, fără zguduiri sau fracturi, fără nerv și saft. Simple compuneri relevând stări tranzitorii grefate de nevoi imediate sau promisiunea unor împliniri lesnicioase și abundente.

Între etalarea unor virtualități profitabile – regăsite în productele unor condeieri juni – și materialul de viață aspru și autentic, persistă o diferență majoră. Cu raliere incontinentă la mode și curente, primii cad victime mimetismului conjunctural, în vreme ce generația matură preferă sursa propriei decantări în alveolele sensibilității personale. De aici pleacă totul. De la redarea veridică a canoanelor parcurse (și procesate) nemijlocit în filon realist și ingredient ficțional, de aderență, toate în proporții variabile și bine cumpănite. Nu poți cerși compasiunea, ori complicitatea cititorului, invocând năpaste ce nu te-au atins niciodată! A mima suferința în acest sens îți reduce credibilitatea la zero, fiindcă – repet – nu ne referim la o operă pur imaginativă, ci la o compoziție autobiografică axată în primul rând pe suportul veridicității. Context în care sinceritatea nărării este decisivă, altminteri asistăm la simple compuneri unde autorul dă frâu liber fanteziei și-și poate închipui orice. Ceea ce, evident, îl îndepărtează de scopul lucrării, încurcând datele problemei și ridicând semne de întrebare apropo de intențiile sale reale. Dacă asistăm la nereguli și pidosnicii în mai toate segmentele societății, iată că nici literatura nu face excepție. Și aici simulările sunt prezente. Flăcăi sănătoși și codane așijderea invocă beteșuguri fictive, tinerii se dau bătrâni, și invers, timizii congenitali devin zmei, iar temerarii inițiali râvnesc protecția imanentă... Un ghiveci perfect de atitudini, caractere și aspirații, unele fanteziste rău, altele mai aproape de normalul constatării voluntare. Toate, însă, au un singur scop: acela de a impresiona. De a răscoli conștiința receptorului prin scenele descrise și propriile comentarii pendinte de evenimentele evocate.

Într-o autobiografie – dacă nu sari calul și-ți arogi merite „epopeice" – nu poate interveni nimeni din exterior! Nimeni n-are dreptul să-ți ordone: „Asta faci, asta nu!" Sau: „Asta elimini, aia modifici!" Și nu poate, întrucât aici vorbim de trăitul tău nemijlocit, de expertiza ta originară cu bune și rele, ascensiuni și prăbușiri, izbânzi și rateuri – cu tot ce înseamnă dăinuirea în ansamblul ei definitoriu. Doar tu ești patronul absolut al slovelor conținând adevărul ce te redimensionează în proprii ochi, facilitându-ți supraviețuirea în termeni rezonabili. Numai tu, ca trăitor teran, stabilești limitele în care te desfășori, amestecul altcuiva fiind din fașă neavenit și respins categoric. În **„Omul din urmă"**, Ioan Matiuț deține atuurile pentru a-i aprecia franchețea și autenticitatea rostirii. Prin epicizarea evenimentelor și parada vie a protagoniștilor, autorul conferă volumului, pe lângă virtutea artistică, și una documentară. Indiscutabil că el aparține, ca literat, unei categorii aparte: aceea a autodidacților „condamnați" la instruire perpetuă datorită irepresibilului reflex al învățării, care îi obligă la o permanentă acumulare etică și culturală. Ioan Matiuț este un prozator nativ și prospector – setea sa de cunoaștere devansând ca importanță orice altă provocare concurențială. Titlul cărții e inspirat ales, reflectând prin sugestie ipostaza insului de eșalon secund, ce nu dă din coate pentru a accede în față, dar care are și el dreptul la supraviețuire, în ciuda tuturor opreliștilor, asmuțirilor și întorsăturilor sorții. Este postura omului înfrânt vremelnic, însă nicidecum învins. A unui luptător renăscând după fiece „trântă", mai hotărât, mai convins de justețea demersului său recuperator în vad uman și potență ziditoare.

(Furat de condei, autorul trece însă prea iute de etapa crucială a dăinuirii fiecăruia dintre noi: aceea a copilăriei. Interval cu rol decisiv în evoluția ulterioară a individului, căci, precum știm, sufletul rănit al unui copil nu se vindecă niciodată. Nu se vede declicul, trauma care imprimă un anumit traiect, de regulă, nefavorabil. Nu apar tensiunea, zbaterea inițiatică, suferința adâncă și persistentă ca element definitoriu al dereglării plămadei infantile. Nu decelăm fractura existențială cu rol detonator al viitoarelor (și inevitabilelor) tribulații sufletești. Introspecția psihologică, sondând subteranele cugetului și motivația actelor derivând dintr-o structură particulară a personalității, e sumară. Sens în care accentul pică mai mult pe latura comportamentistă a relatării, prevalând descripția naturistă și radiografierea mediului cazon. Elemente, în fond, comune, fără acel impact emoțional care să singularizeze autorul în decorul general al manifestărilor uzuale. Din această cauză, **„Omul din urmă"**, pare scris pe repede-nainte, șuntând oarecum datele esențiale ale devenirii neconvenționale, dar mai ales fazele prunciei ca fitil declanșator în adoptarea unei anumite atitudini pe scara vieții).

De bună seamă că, în volumele următoare, Ioan Matiuț va remedia neajunsurile, insistând mai apăsat pe sondarea eului profund și nu doar pe simpla asumare a calității de povestitor. Și care, să recunoaștem, i se potrivește, transformând lectura într-un remember interesant al fazelor închegării conștinței de sine. Sedus însă de amperajul redactării, autorul „uită" uneori că e eroul principal al cărții și își focalizează atenția pe elementele exterioare, de fundal, și nu atât pe explorarea/exploatarea lăuntrică a propriei identități.

Una peste alta, cu **„Omul din urmă"**, avem încă o mărturie despre ceea ce înseamnă soarta unui semen, cu tot cortegiul de fapte, evenimente și peripeții. Unele faste, îmbucurătoare, altele potrivnice, detestabile, desemnând starea de spirit a unui compatriot mai mereu debusolat. Mai mereu în derivă și, aparent, fără soluții sau liman. Tuturor acestor realități – în autobiografia sa – Ioan Matiuț le spune pe nume, cu aplomb și probitate, ca un magistrat ce nu împarte sentințe, dar care vede și judecă lumea prin prisma sensibilității și a experienței personale. Iar aici, pe un asemenea teren, este unicul suveran.

*) Ioan Matiuț – Omul din urmă – Editura Tracus Arte, București, 2025

Critica de întâmpinare și „bucuria lecturii”

Zenovie CÂRLUGEA

Acum doi ani, recenzând culegerea de cronici literare *În căutarea lecturii* (Ed. „Vatra Veche”, Tg. Mureș, 2023) - a șasea carte în bibliografia autoarei - remarcam o voce critică bine articulată, venind din domeniul didacticii, clară și cu judecăți de valoare răspicate, dovedind deopotrivă spirit de observație filologic și gust artistic, în analizele făcute unor textelor din varii genuri literare. Simerianca Doina Bălțat, pe care o găsesc păcătuind de atâta modestie, este un nume de critic literar matur în discernerea estetică a valorilor, vibrând empatic în toate cronicile d-sale de întâmpinare. Încă nu o cunosc personal, dar comentariile din acest „orizont al lecturii” m-au convins.

Recent, o nouă culegere de „comentarii literare”, ***Bucuria lecturii***, apare în colecția „Proraft” din *Seria Tratate/ Studii*, 11, cu sprijinul Sindicatului din Învățământul Preuniversitar Hunedoara (în cadrul Concursului de manuscrise „Magister 2025”). Adresându-se atât specialiștilor cât și cititorilor pasionați de literatură, cartea – observă confratele simerian Dumitru Hurubă – este una „de ținută”, „cu un accent particular pe poezia contemporană și pe mecanismele lecturii critice”. Autoarea „pledează pentru o critică literară care combină rigoarea analitică cu sensibilitatea” și, evitând „interpretările reductive sau excesiv ideologizate”, militează în procesul de valorizare pe rolul criticului literar „ca mediator între operă și public, pledând pentru o critică empatică, dar riguroasă, care să faciliteze înțelegerea și aprecierea literaturii.” (Dumitru Hurubă, *O carte de ținută, de lectură agreabilă*).

În *Argumentul* lucrării, autoarea precizează că „*Bucuria lecturii* nu constă doar în actul de a parcurge pagini, ci în călătoria interioară pe care o declanșează, în descoperirea de sine și în conectarea cu idei și povești care transcend timpul și spațiul.” Un exercițiu critic cu revelații profunde („momente de uimire”, „emoții” copleșitoare, „idei” care schimbă perspectiva, „conexiuni” cu lumea din jur, în general „o invitație la reflecție”).

Textele abordate dintr-o gamă variată de genuri și stiluri (de la romanul modern la poezia experimentală), sunt examinate, fără pretenția de a emite „răspunsuri definitive”, în contextul lor cultural și istoric, cu accent pe „diversitatea de perspective” și pe dialogul constant dintre „tradiție și inovație”. Cu specificarea anume că aceste eseuri interpretative se referă atât la operele unor scriitori „aplaudați și felicitați de critica de specialitate”, cât și asupra altora care nu se află „în lumina reflectoarelor criticii literare, uitați sau ignorați, fără mari revelații, doar cu bucuria că și la acest nivel există viață literară”.

Astfel, eseul inaugural, *În onoarea limbii române...*, apărut mai întâi în antologia „Ziua Limbii Române la Viena” (Ed. „Vatra veche”, 2024, 216 p, inițiator & îngrijitor: Nicolae Băciuț), scris cu demnitatea și decenta mândrie a profesiunii de o viață, evocă *Ziua Limbii Române* – sărbătorită în fiecare an, la 31 august, instituită prin Legea 53/2013 -,oferind prilejul unor autori și artiști, unii participanți direct, „în grupul de la Viena”, la eveniment, de a-și exprima gânduri, idei, emoții, capitala vieneză, cu atâtea referințe culturale, deținând și ea atât bustul poetului cât și „Teiul lui Eminescu” din Parcul Municipal, adus de la Copou, întru cinstirea unei „semnificații de suflet”. Toate aceste „*istorii, povești, evocări, creații*” depun mărturii despre „destine dintr-o lume imperială, mai apoi dintr-o Austrie a vremurilor care s-au scurs până la noi”, după cum se exprima inițiatorul evenimentului, poetul și editorul Nicolae Băciuț, căruia i-au fost alături, - în memorabila acțiune desfășurată în colaborare cu Ambasada României la Viena, Asociația „Mihai Eminescu” din Viena, Institutul Cultural Român/ Rumänisches Kulturinstitut – cunoscuți condeieri, de regăsit în paginile revistei târgumureșene: Răzvan Ducan, Dumitru Ichim, Laura Hant, Nicolae Suciu, Simona Mihuțiu, pr. dr. Gheorghe Nicolae Șincan, acad. prof. univ. dr. Carmen Bulzan, Melania Cuc, Codruța Băciuț, Daniela Moldovan, Viorica Grama, Lucreția Bordaș, Heinz Peter Schuller, Maria Galat, Rusalina Petruț.

Miezul cărții îl reprezintă, desigur, eseurile critice, unele continuând abordarea unor autori prezenți în lucrarea precedentă, precum romanciera *Nina Ceranu* (evocându-i-se acum fațeta poetică din volumul bilingv „Apele care ne poartă” – „oglindă elegiacă a istoriei personale”), *Dumitru Hurubă* (relevându-i-se în cele cinci eseuri spiritul de eseist și pamfletar, de elegiac romantic și umorist din matricea unui topârcenism declarat, „presentimentul morții și poezia vieții”, lumea Sarabandiei și a altor povestiri, în fine „textele și pretextele” publicistice), *Simona Mihuțiu* (dimensiunea romanescă a „ramificațiilor multiple” și aceea a unui „dramaturg de perspectivă”).

Alte comentarii se referă la autori care intră acum în atenția cronicii de întâmpinare a Doinei Bălțat, precum poeta prolifică mehedințeancă *Anna Eichert Giurcă*, pornită „printre meandrele căutării sinelui transfigurat liric” și aducând „noi dimensiuni de adâncă reflecție, constatatoare în descifrarea misterului firii contemplative, sentimentale, nostalgice”. Sau mult mai experimentatul poet *George Schinteie*, autorul volumului bilingv româno-francez „Deșertul de cuarț – poeme în bătaia vântului”, în traducerea Gabrielei Danoux și postfațat de Marian Odangiu, evidențiind o poetică interesantă izvorâtă din „răvășitoare, inedite imagini hrănite din realitatea trăirilor personale, căci eul liric nu poate fi complet disimulat de cel social”, toate aceste „neliniști, nostalgii și reflecții intime asupra existenței” rezonând cu „forța expresivă a metaforei, a cuvântului figurat care atinge coardele receptive ale sufletului oricărui cititor” (*Pseudorisipiri și introvertiri simbolice,* pp. 120-127).

Poetului de amprentată spiritualitate creștină *Dumitru Ichim*, preot stabilit la Toronto, în Canada, i se comentează volumul-eseu „Pelerinaj la ieslea dorului” – „metaforă pentru o vizită făcută din pietate la locurile copilăriei, locuri sfinte și venerate, pentru a-și lua rămas bun”: „Pelerinul-dor devine dor care lăcrimează dor, el plânge cu clipe ostenite și cu rugăciuni, însă Ființa-dor mărturisește cu ploi de doruri și lumini, ploi de eternitate și binecuvântare, care vin să îl îmbrățișeze, să îi fie leac.” Vorba poetului însuși: „Desigur prin prisma omului-dor veșnicia nu este o formulă algebrică, ci ea este legată de un anumit loc care prin epifania «văzului de lumină» face parte din țesătura ADN-ului nostru” (*Pelerinaj...*, pp. 129-130).

Apoi doi prozatori de ținută rețin atenția, comentariile-eseu ale autoarei reliefând pulsația vieții autentice din romanul „iubirilor multiple”, construit după tehnica „corpului sferoid”, cum ar zice Rebreanu, și pe planuri narative multiple, al lui Silviu Guga („Incredibile iubiri”, Limes, 2024), un autor „discret și profund”, fixat pe viața labirintică și dramatică a unor destine implacabile. Scrierea tinde la statutul estetic de panoramă socială a lumii satului, întinsă pe trei generații, în plan sincronic și diacronic, un „roman ionic-modernist, subiectiv” (după clasificarea manolesciană, desigur). Celălalt prozator, apreciat romancier și nuvelist, este *David Kimel*, autor al romanului „Capcana” (Ed. Vatra veche, 2024), cu acțiunea plasată în Bucureștiul de dinainte de 1989, urmărind, cu realism detaliat, destinele unor tineri ce intră în atenția Securității și vor ispăși ani buni în închisorile comuniste (sunt personaje ce se „mișcă normal în vremuri anormale” și „se sufocă în fața destinului implacabil, așteptând cu încredere un semn”). Romanul este, în definitiv, o „cronică a ororii comuniste” și, deopotrivă, un „omagiu adus rezistenței” (*David Kimel, printre tonuri plumburii...*, pp. 84-93).

Un simbolism al melancoliei de registru autumnal, cu obsesia spectrului thanatic, exprimă volumul de poezii al ofițerului de carieră *Gavril Moisa*, prefațat de Liliana Moldovan și postfațat de Maria Vaida, cu aprecieri critice pe coperta a IV-a de Mariana Zavati Gardner. De o similară receptare generoasă beneficiază și o altă carte a acestuia, „Tablele lui... Moisa” (niște „catrene cu ghimpi”), prefațată de „inegalabilul și regretatul umorist clujean Cornel Udrea”, care evidențiază spiritul epigramatic foarte aplicat la realitățile sociale, „cu o doză sănătoasă de spirit critic”: „El ne provoacă să reflectăm, să zâmbim și ne invită să ne punem întrebarea despre rolul și locul nostru în această comedie umană”.

În totul, culegerea de comentarii-eseu intitulată cam didacticist *Bucuria lecturii* reafirmă apetența pentru cronica de întâmpinare a d-nei Doina Bălțat, cadru didactic în învățământul preuniversitar din Simeria, ale cărei texte sunt detaliate și în amănunt, dovedind pasiune și stăruință analitică, aceste „impresii de lectură” resimțindu-se întrucâtva de un didacticism al punerii în pagină, ce constituie pentru d-sa un mărturisit „act de libertate”: „Aleg ce citesc, atunci când citesc, dar și cum interpretez ceea ce citesc. Fiecare carte devine o conversație intimă între mine și autor, o experiență personală care nu poate fi replicată. Această libertate de a alege și de a explora îmi oferă un sentiment de control și de împlinire, transformând lectura într-o sursă constantă de bucurie...”

Tg.-Jiu, 31 octombrie 2025

[1]) Doina Bălțat, Bucuria lecturii – comentarii literare, Editura Karina, Deva, 2025, B 5, 129 p.)

Eugen Barbu, un Ianus plebeu

■ **Continuare din pagina 5**

Categoric, o opțiune deliberată, dincolo de ipoteza sentimentalismului, aparținând unui spirit insurecțional, *Groapa* aducea în prim-plan personajele subteranei, lumea mahalalei, cu secrete tenebroase, colcăind de feroce încleștări pentru putere. Reclamat la stăpânire, criticat tovărășește, intimidat probabil, Barbu deschidea șirul concesiilor care au urmat, acceptând tacit că avertismentul lui Petru Dumitriu („Vin barbarii!”) căpăta o dureroasă confirmare.

Este regretabil că, în timp, prozatorul, confiscat de numeroase proiecte, revărsându-se epic, a pierdut acea *răbdare inițială*, confirmată de versiunile *Groapei*. Un roman evenimențial-aniversar precum *Facerea lumii*, cu un Filipache devenit director de tipografie, cu eroi problematici, monografiind, în nuvelistică, mediul muncitoresc-periferic, anunță, totuși, o schimbare de viziune, săltând ștacheta dacă ne raportăm la inflaționara producție a epocii. Barbu *scrie în replică*. Invidios (declarat) pe estetismul călinescian, cu o „sensibilitate flamandă” (cf. Mircea Tomuș), el anunță mari proiecte. Deja în 1965 își mărturisea „dorul” pentru o carte nescrisă (*Săptămâna nebunilor*), provocată de un hram sucevean la care asistase. Scenariul la *Haiducii* îi motivează tentația sintezei, încercarea de a prinde „spiritul epocii”, adunând „pepite”, bolnav de cromatism lexical. Gândește la o triadă fanariotă, *Principele*, ca „roman paricid” (cf. M. Ungheanu), fiind – notează în *Jurnal* (11 august 1968) – „tot ce poate fi mai potrivit pentru cultul personalității”. Sumbră previziune! Într-adevăr, *Principele*, un fals roman istoric, vorbind despre puterea vremelnică, iluzorie etc., invita la o lectură subversivă, identificând corespondențe și paralelisme. Sinteză a timpului fanariot, romanul este un poem al decadenței, vestind, cu un contagios spleen matein, prin șirul de orgii și monstruozități, stingerea. El dezvoltă, cu fast oriental, barochizant și o limbă reinventată, un sistem de opoziții, pendulând între sublimitate și abjecție. Manglitorii și parlagiii de altădată sunt înlocuiți cu dregători venetici, intriganți, într-o lume care, dedată la cruzimi, viclenii, desfrâu etc., cultivă, machiavellic, *duplicitatea*. Dar Ioan Valahul, copiind pe Ioan Românul, alcătuitorul *Foletului Novel*, rămâne, din păcate, o încarnare palidă.

Spre *un mai departe:* călătorii spirituale cu Simona Modreanu

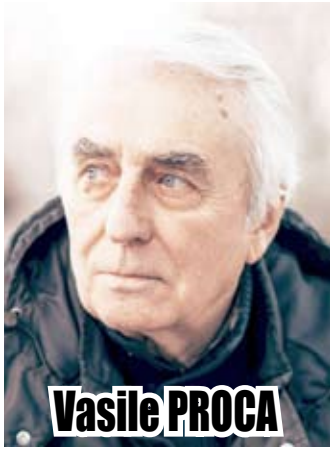
Vasile PROCA

Începem cuvintele însoțitoare, la dialogul cu Simona Modreanu, dând un citat din ultimele însemnări ale lui Emil Cioran, filosoful care i-a marcat, decisiv și impunător, existența: „Franța, 20 iunie 1995. Au rămas atât de puține clipe până la Marea Trecere. În jurul meu roiesc binevoitori toți oamenii aceștia, repetând aceeași întrebare: *Monsieur Cioran, comment vous vous sentez?* Îmi pare că știu această limbă, cuvintele îmi par cunoscute, dar eu le-am pronunțat vreodată? De ce nu mă întreabă nimeni simplu: *Domnule Cioran, cum vă simțiți?* La această ultimă întrebare aș avea răspuns, un răspuns evident: Mă simt ca un nou născut care, încă nu a învățat nici să meargă, nici să vorbească, nici să zâmbească la comandă. Un nou născut aflat față în față cu Marea Trecere."

De atunci, din 1995, au trecut 30 de ani! Noi trăim într-un prezent confuz, amenințător, plin de anxietăți. Trăim într-un *onirism politic*, guvernat cu superbie de doi paranoici: Trump și Putin. Până în 24 februarie 2022, era cât de cât liniște. Chiar dacă am trecut printr-o pandemie (Covid 19), care a făcut peste 60.000 de victime doar la noi, în România. Dar a venit războiul din Ucraina, iar viața continuă să ne asedieze cu trivializarea adevărului, cu excesul de obscenitate publică, cu înlocuirea lui *homo religiosus* cu *homo economicus*, cu divertismentul digitalizat, cu lumea drogurilor, cu violuri domestice. Sunt realități care conduc la alienarea gândirii individului.

Așadar, trăim într-o realitate confuză, unde fiecare locuitor al planetei Pământ are realitatea lui. *Ce este realitatea?* Această întrebare este titlul cărții acad. Basarab Nicolescu, tradusă din limba franceză de Simona Modreanu și apărută la Ed. *Junimea* (2009), colecția *ANANTA – Studii transdisciplinare*. Cităm de pe coperta a patra: „O idee traversează ca o axă cartea de față: *realitatea plastică*. Suntem parte din această realitate, care se modifică datorită gândurilor, sentimentelor, acțiunilor noastre. Aceasta înseamnă că suntem pe deplini responsabili de ceea ce este realitatea. Realitatea nu este ceva exterior sau interior nouă: ea este în același timp exterioară și interioară." O precizare: Simona Modreanu a tradus peste 30 de cărți, dar și numeroase studii și articole. De menționat eseul *Traducere și mediere culturală* (Considerații asupra reflectării traducerilor literare din limba franceză în presa românească), revista *Scriptor*, nr. 5-6 și 7-8/2020. În continuarea comentariilor noastre, să adăugăm și cuvântul *globalizare*, care ne stăpânește viața din punct de vedere cultural, spiritual și financiar. În aceste condiții, dar mai sunt și altele, supraviețuirea culturală și spirituală a devenit un imperativ.

Anul acesta, 2025, s-au împlinit 1.700 de ani de la **Primul Sinod Ecumenic de la Niceea** și 100 de ani de la înființarea **Patriarhiei Române**. Ca să dăm doar două exemple. Și nu-i deloc o exagerare afirmația că *mintea face un exercițiu de răstignire pe crucea cunoașterii*. Avem o limbă, o istorie, o religie, o cultură, avem tradiții. În aceste condiții, poate începe călătoria în centrul propriei ființe. Parcurgând impresionanta biobibliografie a omului de cultură Simona Modreanu, e lesne de înțeles că *preceptele* mai sus notate i-au devenit reguli pentru călătorii spirituale. Iar capacitatea de a produce bunuri culturale dovedește o inteligență existențială aparte. Acest parcurs de *re-cunoaștere*, de-a lungul anilor, s-a concretizat în cărți originale, contracte de cercetare științifică și granturi științifice, participări la manifestări științifice, conferințe în străinătate și în țară, articole publicate în reviste din România și alte țări etc.

De pe coperta a patra a volumului *CIORAN* de Simona Modreanu, cităm: „Studiul urmărește evoluția cronologică a vieții și operei lui Cioran, propunând o lectură tematică, dat fiind că principalele obsesii ale gânditorului au rămas aceleași de-a lungul vieții sale. Diferențele între creația românească și cea franceză, atât de clare în stil, motivează abordarea directă a celor două perioade. În sfârșit, autorul analizează recepția critică a operei cioraniene, înainte de a oferi o bibliografie completă."

Cartea a apărut la Ed. *Junimea*, 2005, în colecția *Românii din Paris*. Editura ieșeană, prin cele 35 de colecții, promovează excelența. La fel și revista *SCRIPTOR*, serie nouă, grafică nouă, director Simona Modreanu, care, alături de un colectiv select, număr de număr, „face loc emoțiilor și ideilor care vin din lumile create de scriitori și artiști, atâta timp cât acest preaplin interior e îndreptat spre ceilalți, prin toate vocile sale *Scriptor* dă liber la admirație. Admir cu voce tare, deci exist." (Cristina Hermeziu, redactor-șef). Cu fiecare demers cultural (prof. univ. dr., director al editurii *Junimea* și al revistei *Scriptor*, eseistă, traducătoare, critic literar, președinte de onoare la Târguri Internaționale de Carte, amfitrion al lansărilor de carte apărute la editura sus amintită), Simona Modreanu face un lucru deosebit, care nu-i propriu tuturor: se construiește pe sine pentru ceilalți. Construiește amintiri perene. În secolul singurătății. Ar mai fi multe de spus. Desigur, va veni o altă ocazie. Acum, în Peștera sufletelor noastre, să așteptăm nașterea pruncului Iisus!

Vasile Proca: Începem dialogul, stimată doamnă profesoară, cu un citat: „*Lectura este un act de ghicire și descifrare. Cititorul operează asemenea ghicitorului în palmă ori în cafea și, totodată, asemenea psihanalistului; el descifrează. Ce descifrează? Opera, firește. Dar aceasta-i partea secundară, brută a lucrării. El descifrează de fapt pe autor, îl dă pe față și-n vileag, îl descoperă, îl dezvăluie, îl demască, aidoma iscusitului psihanalist. Face cunoștință cu el*" (Nicolae Steinhardt. *Relația autor-contemplator. Viața Românească, nr. 9/1989).* Întrebarea vine de la sine, e conținută, parțial, în citatul de mai sus. Așadar, când au apărut motivele ce v-au determinat *să faceți cunoștință* cu Cioran, cel care, de-a lungul anilor, a reușit să afișeze mai multe personalități?

Simona Modreanu: Nu le-am privit niciodată ca pe motive discernabile. Cu opera lui am dat prima dată ochii prin 1988, când i-a apărut, surprinzător, poate, acea antologie de **Eseuri** selectate, traduse și prefațate de Modest Morariu, la *Cartea Românească*. Sigur, auzisem în facultate despre el, mai ales în legătură cu Ionesco și Eliade, dar nu-l citisem încă. Eseurile acelea, deși erau dintre cele mai „cumincioare", m-au izbit frontal, trezind în mine rezonanțe de a căror existență nu fusesem conștientă. Dar nu am putut merge mai departe atunci. Îndată după Revoluție, intrând asistent la **Catedra de franceză** și căutând o temă de doctorat care să mă stârnească fertil pe toate planurile, m-am oprit, firesc, la el. L-am citit cu nesaț, l-am „trăit" visceral, am parcurs și subțirica exegeză din vremea aceea și mi s-a părut că descopăr un fir identitar unitar, dincolo de toate contradicțiile și paradoxurile cu delicii și cinism afișate. Un fir care nu era nicidecum negru-tuciuriu cum îl deslușeau occidentalii, și care nici nu se înfășura până la sufocare în jurul existenței lui Dumnezeu, ci mergea mult mai departe și mai adânc... A fost ca un parcurs de **re-cunoaștere**.

V.P.: Despre apariția - eveniment a acestei cărți, o precizare, dacă îmi permiteți. Pe pagina de gardă, cuvintele traducătorului Modest Morariu, poet, prozator, eseist: „Selecția textelor din operele lui E. M. Cioran a fost făcută pe baza următoarelor volume, apărute toate la editura *Gallimard*, Paris: *Précis de décomposition*, 1949; *La tentation d'exister*, 1956; *La chute dans le temps*, 1964; *Le mauvais démiurge*, 1969; *De l'inconvénient d'être né*, 1973; *Ecartèlement*, 1979; *Exercices d'admiration. Essais et portraits*, 1986; *Aveux et Anathèmes*, 1987." Lector: poetul, traducătorul și eseistul Sorin Mărculescu. Cartea s-a tipărit, în zeci de mii de exemplare, la Întreprinderea Poligrafică Bacău. Trecem la altă întrebare: Omul cunoaște lumea prin simțuri. Prin simțuri, intră în noi lumea exterioară: deschide căi de acces către interioritatea noastră. Simțul olfactiv este primul dintre simțuri. Așadar, putem spune că mirosul declanșează amintirea, că mirosul are memorie și ne duce cu gândul la *mirosurile* copilăriei noastre. Vă rog să vă întoarceți în timp și să vorbiți despre lumea copilăriei, despre primii ani de școală.

S.M.: O, da, aici chiar m-ați nimerit! Sunt o olfactivă prin definiție, toate amintirile mele – cele mai puternice, în orice caz – trec prin mirosuri, înainte de a fi vizuale, sau auditive, sau gustative, sau tactile. De fapt, toate celelalte simțuri se subordonează, pentru mine, celui olfactiv. Nu știu dacă tămâia e prima amprentă, dar îmi amintesc cu încântare cum așteptam momentul în care, în cadrul **Liturghiei** la care mergeam adesea cu părinții, cădelnița parfumată a preotului îmi trecea pe sub nas, ba mai mult, mai auzeam, ca într-o dublă sau chiar triplă punere în abis, cum era dublată de acele cuvinte magice: „miros de bună mireasmă duhovnicească"... Dacă la început mă mai plictiseam, deh, ca orice copil la îndelungata slujbă, totul s-a schimbat în clipa în care am înțeles că Dumnezeu miroase frumos! Și asta cred și astăzi, chiar dacă sună, cumva, a erezie, că topirea în îmbrățișarea lui Unu este explozie de lumină și desfătare olfactivă. Așadar, regăsesc – în momente de grație, nu e un dar captiv, permanent, e o memorie care se merită – aroma merelor coapte în toamna bucătăriei... izul proaspăt și aspru al mâinilor mamei... parfumul intens al bradului pe care îl aduceam acasă cu tata, numai noi având voie să-l împodobim și pe care îl amușinam seara, lipindu-mă de el... mireasma liliacului cu care îmi umpleam casa și în care mă cufundam minute în șir, cu ochii închiși (toți băieții știau că proba de foc pentru a-mi atrage atenția era să vină cu liliac furat noaptea de prin curțile oamenilor!)... Parisul castanelor coapte... pielea iubitului... părul copilului... aș putea umple caiete întregi cu fulguratiile înmiresmate care mă însoțesc. Pe cele neplăcute le uit, filtrul interior al inconștientului eliminându-le deîndată. Poate de aceea sunt un om adânc fericit. Am traversat multe genuni în viață, dar suferința se înfășoară în cu-

vinte și imagini, pe când amintirile parfumate le desfac și le împrăștii, desubstanțializându-le cumva. Ce nu se așază în carne nu doare, or aromele zboară libere...

V.P.: Referitor la valorile educației, ce implicații pedagogice are discursul umanist în construcția ființei umane, *pentru a învăța ce nu știa, pentru a deveni ce nu era*?

S.M.: Nu cred că putem deveni ceea ce nu suntem, putem doar deveni conștienți de ceea ce suntem, și aici, într-adevăr, educația este fundamentală. Iar orice discurs al omului, despre om, este inevitabil umanist, fie că se ancorează în „umanioare" sau în sfera „științelor exacte". Venim pe lume uitând, așa încât ne petrecem viața reînvățând, reconstruind, reînțelegând. E un dat al speciei, se pare, toate civilizațiile care s-au succedat au trecut prin faze asemănătoare, astăzi le cunoaștem în mare măsură, dar o luăm mereu de la capăt. Ființa individuală nu face excepție. Iar învățarea, discernământul afinat, spiritul critic și introspectiv sunt determinante pentru a ieși din cușca determinărilor strict biologice și a intra în cea a creației, nu doar a celei recunoscute ca atare, ci și a raportării noastre conștiente la lume și la noi înșine fiindcă, până la urmă, fiecare înșiruire nouă de cuvinte sau de linii sau de armonii deschide un univers de spirit, în care biologia devine secundară, iar gregarul, dominant, din păcate, nu mai are priză. Ești ființă umană pe deplin când ai conștiința singularității, nu a turmei.

V.P.: „*Proștii la putere pot ucide un popor. Proștii la putere sunt o formă de genocid național. [...] Cerem viitorilor parlamentari să renunțe la impostură. O ciumă nu poate ucide un popor, politicienii pot.*" În sensul cuvintelor de mai sus, am putea cita și din Andrei Pleșu, și din Vintilă Mihăescu. În calitatea dumneavoastră de om de cultură, de universitar temeinic, cât de pertinente vi se par durele considerații ale filosofului Gabriel Liiceanu?

S.M.: O „tartufferie umanistă" posturală conduce morala publică actuală, trăim în valori proclamate, nevoi emoționale și de legitimare, unde rațiunea majorității este absorbită în histrionismul strident al unor minorități Este din ce în ce mai puțină democrație și din ce în ce mai multă *laocrație*. Să ne reamintim că *laos*, ca și *demos*, se referă la popor în limba greacă, deși există o diferență majoră între cei doi termeni căci, în timp ce *demos* se referă la toți cetățenii Cetății, *laos* desemnează poporul ca *mulțime* (domnia cantității, despre care vorbea Guénon...), și ca *grup* (etnic, ideologic, sexual etc.), sau ca *masă*, în opoziție cu elita. Aceasta este noua „corectitudine politică", cea în care este nerecomandat, dacă nu chiar interzis, și să rostești cuvântul „elită", cea în care ignoranța masificată și nivelarea la nivel planetar, favorizată de globalizarea rețelelor sociale ridică un zid tot mai greu penetrabil în fața inteligenței critice. Nu mai e la modă să treci prin școli și filtre dificile, printr-o educație completă în care axa morală și responsabilitatea să fie imperative absolute, e anacronic să citești cărți, să dezbați idei, să descifrezi înțelesuri obscure. Odinioară (auto)marginalizați, cei needucați sau limitați în cunoaștere și înțelegere (ca să evit termenul „proști", poate prea vag) nu aveau acces la frâiele cetății și nici mijloace de a-și împărtăși puținătatea cunoștințelor, și de a-și întări vulnerabilitatea printr-o tot mai solidă comunitate a celor care gândesc puțin, dar cuvântă mult. Acum însă, luciditatea a devenit nu doar minoritară, ci și aspru blamabilă ca discriminatorie și opresivă... Sigur că e mult mai ușor să dai foc la cărți sau să dărâmi statui decât să înțelegi cum și de ce s-au născut. Recunosc că mă înspăimântă drumul pe care a luat-o omenirea. Nici măcar nu e drum, ci tobogan. Dar poate că a venit momentul să dispară această civilizație, care se dă cu capul de pereți pe toate planurile, și să se ivească ceva radical nou. Ca să o luăm mereu de la început...

V.P.: „*O neobosită vorbire interioară menține vie memoria celuilalt, chipul său este readus la viață, dialogul continuă în taina unei deliberări intime.*" Citatul din David Le Breton mă duce cu gândul la prof. univ. Tiberiu Brăilean (1960-2015), mulți ani colaborator la *Convorbiri literare*, dar și cel care a coordonat excelenta colecție ANANTA (*Studii transdisciplinare*) a Editurii *Junimea*, colecție

Spre *un mai departe*: călătorii spirituale cu Simona Modreanu

unde a publicat *Grădinile lui Akademos* (2005), *Gnoza de la Bilca* (2007), *Fundamente filosofice ale economiei* (2008), *Sisteme economice* (2009). Vă rog să evocaţi personalitatea publicistului, eseistului, poetului şi omului politic, Tiberiu Brăilean.

S.M.: Nu e uşor ce-mi cereţi, pentru că Tiberiu face parte, de zece ani deja, dintr-o lume paralelă, unde continuă să vieţuiască *altfel*, alături de cei care mi-au marcat şi modulat existenţa. Tiberiu Brăilean a fost scăpărător, în toate sensurile cuvântului. O inteligenţă luminoasă, o curiozitate nestăvilită pentru cunoaştere, o profundă nevoie de ancorare în spiritual (şi-ar fi dorit să fie preot şi, într-un fel, a şi fost, ca profesor şi mentor pentru generaţii întregi de studenţi), o facilitate spumoasă în mânuirea cuvintelor, oral sau în scris, o generozitate intelectuală ieşită din comun, o bucurie nealterată a împărtăşirii, o melancolie structurală, o îndoială rodnică, o ironie bucovineană sănătoasă, o sagacitate adesea intimidantă..., dar şi un vulcan în erupţie în faţa prostiei, a ticăloşiei, a micimii. Făcea pârtie, cum se spune, pe unde trecea. Unii, mulţi, îl iubeau sau îl admirau, alţii se temeau de el, fiindcă nu avea toleranţă pentru mediocritate şi falsitate, era pătimaş şi nerăbdător. Scria cu egală plăcere, convingere şi pricepere tratate economice, versuri, cronici de carte, studii filosofic-spirituale (nu degeaba se trăgea din familia lui Traian Brăilean, primul traducător al lui Kant în limba română), pamflete politice, polemici variate, inclusiv cu instituţia bisericească, fiind credincios autentic până în măduva fiinţei lui şi nesuportând dogma ignorantă şi inflexibilă. Orice formă de cunoaştere îl atrăgea şi găsise, graţie prieteniei noastre cu Basarab Nicolescu, în transdisciplinaritate o cale de conciliere integratoare a stărilor şi poziţiilor contradictorii, prin logica terţului inclus, inclusiv în propria-i viaţă. O voce când tunătoare când caldă, dar mereu captivantă, un ascendent natural şi o putere de convingere care l-au determinat, vremelnic, să intre în politică cu gândul că va putea schimba ceva fără să facă compromisuri morale. Nu a fost să fie şi atunci, ca mulţi alţii, s-a retras în reflecţie. A înrâurit suflete şi conştiinţe până la capăt, ceea ce e infinit mai important decât sutele de articole, studii şi cărţi lăsate în urmă...

V.P.: Totuşi, să consemnăm referinţele critice, despre cărţile lui Tiberiu Brăilean, semnate de: Liviu Antonesei, Ioan Holban, Dumitru Oprea, Ştefan Pruteanu, Daniel Dăianu, Vasile C. Nechita, Varujan Vosganian, Simona Modreanu, Petru Bejan, Cezar Ivănescu, Basarab Nicolescu, Lucian Vasiliu, etc. Să continuăm cu altă întrebare: Se vorbeşte tot mai mult de transumanism, de omul duhovnicesc, de puterea spiritului, de un necesar spor de compătimire. Care sunt consideraţiile dumneavoastră despre transumanism, despre taina omului lăuntric?

S.M.: Mă tem că cele două noţiuni sunt antagonice, pentru mine, cel puţin. Transumanismul e o nouă ideologie, aproape o nouă dictatură, aş spune, care vizează ameliorarea radicală a condiţiei umane prin cele mai noi descoperiri ale ştiinţei şi tehnologiei, îndeosebi sporirea capacităţilor fizice şi mentale pentru a depăşi limitele condiţionărilor actuale şi a lupta împotriva îmbătrânirii, ba chiar şi a morţii. Manipulări genetice şi inteligenţa artificială folosite pentru a ajunge la un „post-om augmentat", sfidând legile firii, iată ceva ce îmi trezeşte multe rezerve şi dileme de ordin moral, mai ales că mă îndoiesc profund de neutralitatea şi folosirea democratică a acestor descoperiri. Benefice în intenţiile iniţiale, aceste modificări se pot vădi monstruos distopice în scurt timp, dând naştere unei lumi de supra-oameni aproape nemuritori, faţă de o masă de suboameni lipsiţi de accesul la aceleaşi ameliorări. Sigur, se poate replica faptul că, de-a lungul secolelor, oamenii au încercat mereu să-şi facă existenţa mai bună şi mai frumoasă, că antibioticele şi vaccinurile au prelungit durata de viaţă etc. Aşa este. Dar parcă totul până acum s-a încadrat în limitele firesti ale evoluţiei. Or, ceea ce stă pe cale să se petreacă îmi pare a fi un nou episod de tip Babel, un moment în care creatura zgâlţâie fruntariile cerului şi se ia la trântă cu Creatorul. Însă admit că, poate, sunt eu depăşită de timpuri. Omul lăuntric pe care îl evocaţi, puterea spiritului nu sunt nicidecum tributare redimensionărilor fizice, prelungirii pe orizontală. Dimpotrivă. Cu cât sunt mai puţine ispitele exterioare, cu atât mai mult spaţiu interior poate ocupa sufletul, „acrotatic" (ca să-l citez pe Marin Tarangul), pipăindu-şi marginile până la întâlnirea cu nemărginitul din el.

V.P.: Cu ani în urmă, într-un interviu, Părintele Mihalache Tudorică, un excepţional poet de inspiraţie religioasă – alăturat de criticul literar Ioan Holban lângă numele consacrate ale lui Valeriu Anania, Daniel Turcea, Ioan Alexandru, Ioan Pintea, Constantin Hrehor, Dorin Ploscaru etc. – afirma următoarele: „*Fiecare părinte este Brâncuşiul propriului copil. Copiii, opera cea mai înaltă.*" Cât de mult vă recunoaşteţi în această ipostază?

S.M.: Fără nicio ezitare, da, nu există ceva mai frumos, mai înălţător în lumea asta decât să dai naştere unui copil şi să-l vezi crescând şi evoluând ca fiinţă autonomă. Apoi, intervin nenumărate considerente şi interpretări subiective. Brâncuşi modela prin simplificare şi esenţializare, sculpta în duh, îşi raporta opera la o spiritualitate dincolo de religiile individuale. Ce anume şi cât din tine poţi transmite şi transpune în copil, astfel încât să-l ajuţi să se formeze fără să-i deformezi propriile virtualităţi şi trăsături personale, fără să impui o matrice constrângătoare, dar şi fără a-i acorda prea devreme o libertate deplină? Cu un copil mergi pe sârmă toată viaţa, niciodată nu poţi fi sigur că i-ai dat suficient fără să fii intruziv, că ai fost mereu acolo când a avut nevoie, dar discret, că l-ai încurajat şi susţinut fără să-l sufoci, fără să-l transformi într-o proiecţie ameliorată a ta, că i-ai oferit modele şi oportunităţi, fără să-l sileşti să le adopte?... De la Brâncuşi, nu reţin decât **zborul**. Dacă i-am dat copilului aripi cu care să poată zbura singur spre înalt, nu ştiu ce mi-aş putea dori mai mult.

V.P.: Se spune că trăim într-o societate individualistă, plină de patimi devoratoare, de folclor politic. La fel, trăim într-o lume invadată de sunete (zgomote), trăim într-o lume invadată de cuvinte: se vorbeşte prea mult, nu mai avem răbdare să ne ascultăm, am uitat de civilizaţia dialogului. Trăim într-o oboseală continuă sub un teribil bombardament informaţional. În sprijinul celor afirmate, dăm un citat din Eugène Ionesco (Notes et contre-notes, Note şi contra-note): „*Tot ce înconjoară este spectacol. Spectacol de neînţeles. Spectacol al unor forme, al unor chipuri în mişcare, al unor linii de forţă opunându-se, sfâşiindu-se între ele, înnodându-se, deznodându-se. Ce maşinărie ciudată! Nu tragică, ci înmărmuritoare.*" Sondând aceste stări (existenţiale, identitare, estetice), care sunt comentariile dumneavoastră?

S.M.: Da, e o societate de care mă simt tot mai puţin legată, în care mă recunosc tot mai puţin, o lume confuză, bâzâitoare, schilodită în bună măsură, care îşi dărâmă valorile, dar nu pe timp limitat, ca în perioada **Carnavalului** medieval, de pildă, când răsturnarea ierarhiilor într-o sarabandă grotescă era supapă eliberatoare şi purificatoare pentru un nou început. Acum, banalul, ridicolul, agresivitatea ignară, graba ineficientă, incultura stridentă sunt generalizate, iar oazele de linişte, de gândire creativă, de frumos alinător devin o raritate, o curiozitate chiar, când nu sunt de-a dreptul suspecte. Mă amuz să-i scandalizez pe cei care mă întreabă de reţelele sociale pe care le frecventez, mai cu seamă de Facebook; când le spun că refuz să ader la acest gen de comunicare, aud mereu aceeaşi replică indignată: „Păi, dacă nu eşti pe Facebook, nu exişti!" Şi le răspund că aşa este şi că exact asta îmi doresc, să nu exist în acest mod! Am văzut în jurul meu, de la oameni inteligenţi şi educaţi, prea multe derapaje necontrolate provocate de respectivele reţele... Sigur, sunt perfect conştientă de mersul lumii de azi, de unele imperative de neocolit şi, strict profesional, instituţional, indirect vieţuiesc şi eu în acest mediu. De altfel, tot ce ţine de evoluţia ştiinţei, a tehnologiei, a inteligenţei artificiale mă pasionează şi urmăresc îndeaproape inclusiv impactul asupra modificărilor antrenate în planul creaţiei, al literaturii îndeosebi, al metamorfozării relaţiilor dintre autori şi cititori. Însă prefer singurătatea lecturii, a scrisului, a muzicii, a călătoriilor în trecut... Nu evit lumea exterioară, evident, nici nu aş putea, prin natura profesiilor, dar relaţiile personale profunde sunt puţin numeroase, consider că nu mai am mult răgaz de risipit pe socializări superficiale, dar şi că, la fel ca iubirea, prieteniile trebuie cultivate, necesită timp, răbdare, dăruire şi nu cred că o poţi face cu adevărat împrăştiindu-te în toate zările. Mă „esenţializez" văzând cu ochii.

V.P.: Din nou, apelez la un citat din Emil Cioran: „*Bach e un zeu pentru mine. Îmi este de neconceput că există oameni care nu-l înţeleg pe Bach. Şi totuşi ei există. Cred că muzica este cu adevărat singura artă capabilă să creeze o complicitate profundă între două fiinţe. Nu, nu e poezia, e numai muzica. Cineva care nu e sensibil la muzică suferă de o enormă infirmitate*". Revenind la stricta actualitate (anul 2025), dirijorul Cristian Măcelaru, director artistic al Festivalului Internaţional *George Enescu*, afirma următoarele: „*Festivalul Enescu e mai mult decât un eveniment muzical. E un reper de identitate culturală pentru România. E un lucru atât de frumos faptul că ceea ce ne reprezintă pe noi ca ţară e un eveniment cultural de o asemenea amploare. Sunt atât de multe ţări care şi-ar dori acest lucru, iar noi avem acest dar.*" Despre muzică, despre preferinţele muzicale, vă rugăm o destăinuire.

S.M.: Am făcut zece ani de pian, în copilărie. Ba chiar şi vreo doi de vioară, dar nu s-a prins de mine acel instrument. Pianul însă (îi simt şi acum mirosul în

De la stânga la dreapta: Dumitru Vacariu, Simona Modreanu, Cezar Ivănescu şi Alexandru Călinescu
Foto: Vasile Proca

nări...) mi-a apărut ca un soi de cutiuţă magică în care mă puteam ascunde, un spaţiu tainic, căruia îi puteam spori misterul prin interpretare. Nu căutam soluţii în muzică, nu voiam să pun imagini sau cuvinte pe note, era – şi cred în continuare că este – arta cea mai liberă, la ambii poli, ai creaţiei şi receptării. Chopin a fost prima şi marea mea iubire muzicală. În *Nocturnele* şi *Studiile* lui dificile îmi canalizam fiinţial toate energiile. Cu Mozart am simţit iarăşi o afinitate adâncă. Dar nu eram prietenă cu metronomul, muzica devenea „a mea" în momentul în care o interpretam şi nu puteam accepta o zăgăzuire artificială (deşi, cu siguranţă necesară!) a trăirilor mele, aşa încât, atunci când s-a pus problema să o iau spre Liceul de muzică sau spre unul teoretic umanist, nu am stat pe gânduri. Mergeam săptămânal cu părinţii la Operă şi la Filarmonică, apoi m-am îndepărtat puţin de acest univers, pe care voiam să-l regăsesc din dorinţa mea, nu a altora. Tiptil, m-am apropiat de Beethoven, de muzica barocă, de Bach doar pe vârfuri, nu izbuteam să mi-l aproprii cu adevărat. Mă ţinea cumva la distanţă. Am pătruns în el prin Cioran – da, şi asta i-o datorez! Citind paginile lui despre titanul german, cele pe care le citaţi şi altele, m-am ruşinat deodată pentru nerăbdarea şi lipsa mea de înţelegere anterioare şi am început să-l aud. Să-l aud, nu doar să-l ascult. Cum spunea Brâncuşi: *priveşte până vezi!* Şi l-am auzit întâi cu „urechile" lui Cioran, apoi m-am scuturat şi l-am lăsat să-şi facă sălaş singur în mine. **E măreţie de orgă în fiecare notă a lui Bach, iar orga e „organul" nostru muzical pentru divin**. În Baroc şi în Romantism mă regăsesc cel mai bine, aşadar. Am o acută nevoie de armoniile acelea care se întâlnesc cu frecvenţa de vibraţie a trupului şi, implicit, a minţii. Nu pot asculta scrâşnete dizarmonice, după cum nu pot admira în arta plastică ceea ce iese din numărul de aur. Le constat existenţa, reprezintă, poate, evoluţia artei, dar pentru mine sunt o fractură estetică care nu duce spre ceva superior, spre un alt nivel de realitate, ci spre haosul dinaintea ordinii firii.

V.P.: Să adăugăm la reflecţiile dumneavoastră despre muzică două citate ale unor renumiţi muzicologi. Theodor Bălan despre Frédéric Chopin (1810-1849): „*Scrise (Nocturnele) departe de ţară, la Paris, unde compozitorul a trăit 18 ani (ultima parte a vieţii), ele vădesc amprenta amintirilor din copilărie şi adolescenţă şi sunt impregnate de acea sensibilitate specific poloneză de acel intraductibil* zal, *cuvânt ce defineşte o stare sufletească aparte, un fel de nostalgie, înrudită cu* Sehnsucht-ul *german şi cu* dorul *românesc. [...] Astfel, Chopin poate fi considerat întemeietorul artistic al nocturnei.*" Continuăm cu Wilhelm Berger despre Johann Sebastian Bach (1685-1750): „*După anul 1747 şi în special în anul 1749, precum şi în primele luni ale anului 1750, anul morţii sale, J. S. Bach cuprinde într-o sinteză întreaga sa experienţă dobândită pe tărâmul scriiturii contrapunctice. De aici rezultă* Arta fugii, *gândită în egală măsură ca operă de artă şi ca minuţioasă iniţiere în tainele disciplinei contrapunctice. Astfel,* Arta fugii *poate fi înţeleasă ca o parte a unui tratat de compoziţie consacrat demonstrării şi aplicării creatoare a teoriei aferente. [...] Totodată, muzica îmbracă un vădit caracter statuar, evocând ambianţa construcţiilor monumentale.*" Să continuăm: Aflat în exil, la Lausanne, în Elveţia, Ion Caraion nota în *Ultima Bolgie* (Jurnal 3): „*România şi-a ucis după război toată floarea intelectualităţii, iar dintre cei care se mai află în viaţă – cel mai discutat gânditor (E. M. Cioran), cel mai modern dramaturg (Eugèn Ionesco), cel mai mare istoric al religiilor (Mircea Eliade) trăiesc în străinătate*". Cele scrise de Ion Caraion m-au determinat să fac un salt în timp şi, deschizând paginile revistei *Convorbiri literare* (nr. 8-9-10/2005), să citez începutul eseului *Trei scriitori în căutarea luminii*, publicat de dumneavoastră: „*Erau trei. Trei, Doamne şi toţi trei: Eliade, Cioran, Ionescu. Istoric al religiilor, gânditor, dramaturg. Mândria literelor româneşti şi franţuzeşti deopotrivă, ba chiar şi americane pentru primul, stabilit la Chicago.*" Dar cei trei scriitori, citaţi mai sus, au legătură cu colecţia *Românii din Paris* a Editurii *Junimea* (director Cezar Ivănescu), colecţie coordonată de dumneavoastră. Cum a apărut această excepţională colecţie, care sunt numele scriitorilor publicaţi şi care sunt numele autorilor cărţilor respective?

Spre *un mai departe:* călătorii spirituale cu Simona Modreanu

Standul editurii CARTIER: De la stânga, cu spatele, Emilian Galaicu-Păun, Simona Modreanu și Emil Brumaru
Foto: Vasile Proca

S.M.: Colecția aceasta a apărut printr-unul din acele mici miracole care dau culoare vieții, una din acele întâlniri destinale rare dintre un mare român, trăitor la Paris, deja evocat aici, Basarab Nicolescu, fizician, eseist, poet, fondator și promotor fervent al transdisciplinarității, și Serge Cagnolari, un francez de origine italiană, cultivat, înstărit, fondator al editurii pariziene **Oxus** (dispărută între timp, preluată de grupul editorial **Piktos**, reapărută...), sensibil și deschis la ideea că numeroși români, creatori de geniu sau inovatori pe multiple planuri, și-au început sau desăvârșit activitatea în Franța. Așa s-a născut, prin 2003, colecția „**Les Roumains de Paris**", sub guvernanța lui Basarab Nicolescu, care și-a propus să publice o serie de monografii și contactându-i în acest scop pe cei mai reputați specialiști în opera personalităților române de care intenționa să se ocupe. Inițiativa a prins cheag imediat și astfel, în decurs de câțiva ani, au apărut 10 volume (despre Stéphane Lupasco, Eugène Ionesco, Mircea Eliade, Emil Cioran, Benjamin Fondane, Claude Sernet, Gherasim Luca, Constantin Brâncuși, Victor Brauner, dar și o surprinzătoare și plină de informații lucrare a lui Jean-Yves Conrad, intitulată **Paris, capitala... României**) dintr-un proiect de largă respirație. Din păcate, dl. Cagnolari și-a reorientat complet existența și a abandonat planurile editoriale, colecția oprindu-se la cele 10 titluri. Aproape simultan cu apariția lor în Franța, Editura *Junimea*, prin Cezar Ivănescu, directorul ei de atunci, care a legat la rândul său o profundă prietenie cu Basarab Nicolescu, a dobândit drepturile de traducere și publicare a acestor volume la Iași, în colecția „**Românii din Paris**", care este și astăzi una dintre cele mai căutate de cititori.

V.P.: După cuvintele dumneavoastră, redăm spusele lui Basarab Nicolescu: *„...Transdisciplinaritatea este o nouă utopie: este utopia legăturilor între diverse domenii de cunoaștere, între diverse culturi, utopia dialogului între diverse religii și civilizații. Din anii `70, când filosoful și psihologul elvețian Jean Piaget a inventat cuvântul, grație acțiunii pe care am dus-o și singur, dar și acompaniat de o mișcare întreagă în Franța și în lume, centrată pe o asociație pe care am fondat-o în 1987* – Centrul Internațional de Studii și Cercetări Transdisciplinare –, *ce am reușit a fost să elaborăm o metodologie a transdisciplinarității: o nouă manieră de a aborda cunoașterea într-o fază de globalizare a planetei.*" (Ziarul de Iași, *Suplimentul de Cultură*, 7-13 aprilie 2007, interviu realizat de Cristina Hermeziu) Acum, o întrebare de strictă actualitate: Imediat după primirea Premiului Nobel pentru Literatură pe anul 2025, László Krasznahorkai a spus: *„Fără imaginație, viața ar fi complet diferită. Cititul ne dă mai multă putere să supraviețuim acestor vremuri foarte dificile pe Pământ*". Cuvintele acestui *vizionar unic*, mă duc cu gândul la unele statistici îngrijorătoare: ● 76% dintre locuitorii României n-au fost într-o bibliotecă; ● 62 % dintre locuitorii țării noastre n-au intrat într-un muzeu. Ținând cont că avem un procent de peste 42% analfabeți funcțional, că omul este supus unui bombardament de ispite, putem afirma că asistăm la un fel de *analfabetism cultural*?

S.M.: Problema e generală în zilele noastre, sigur, acută în unele zone, printre care, din nefericire, ne numărăm și noi. Multipli sunt factorii care ne-au condus în acest punct, nu e loc să-i dezvoltăm aici, cert e că suferim de pe urma unei combinații nocive de inerție, întârziere și salturi peste etape necesare. Plus păguboasa (și istorica) tendință de a prelua modele pe nemestecate și a le implanta fără contextualizările și adaptările obligatorii. Pe lângă succedarea, în fruntea Ministerului Educației, a nenumărați miniștri, unii vizionari și cu capacitate de construcție și proiecție, dar pe care vânturile politice i-au tot măturat înainte să apuce să clădească ceva consistent și coerent. S-a ajuns astfel la o simultană respingere a unor practici vechi de învățare și dărâmarea canoanelor clasice cu adoptarea unor tehnici moderne, dar fără o dezvoltare pe măsură a suportului tehnic și mentalitar, și a unor noi conținuturi, adesea haotic și necoordonat preluate. Peste toate acestea s-a așezat, strâmb și incomplet, o veșnică tranziție socio-economică, în care atracția unui câștig rapid, în dauna aprofundării și diversificării cunoștințelor, s-a manifestat tot mai agresiv, peste ea suprapunându-se și revoluția digitală și a rețelelor media, a facilității accesului la imagine. Nu am terminat de digerat niciun model, le-am amestecat în varii proporții (și continuăm să o facem), am descurajat și disprețuit multă vreme meseria de dascăl, prin salarii rușinoase, condiții dificile de muncă și un delir hârțografic, care i-a făcut pe mulți profesori de calitate să-și părăsească slujba, uneori chiar și țara. În loc, au venit adesea persoane slab sau modest pregătite și uite-așa, cercul vicios se perpetuează. Evident, sunt încă destui care își iau meseria în serios, pentru alții e chiar o vocație, dar sistemul, în ansamblul său, este falimentar, după cum reiese din toate statisticile, dar cum se vede și cu ochiul liber. Limba română e mutilată constant în toată mass-media, mai grav e că și în facultățile de Litere ajung tot mai mulți elevi cu sincope majore în pregătire. Cât privește imaginația, e altă temă lungă de discuție. Unele spații culturale din Vest par să și-o fi epuizat într-o anume măsură, sau oricum, li se pare „politic corect" să o sugrume pentru a da naștere unor așa-zise opere literare care seamănă însă mai mult cu comentarii socio-antropologice sau istorice asupra unor fapte de impact actual, sau a unor locuri ale memoriei insistent revizitate. Sub rezerva că orice generalizare este viciată, aș afirma, totuși, fără a intra în amănunte, că imaginația pare a fi încă bogată, fertilă, căutată, în Estul Europei, sau în America de Sud, în Africa, sau în Asia, unde, într-adevăr evaziunea în ficțiune și lumi fabulatorii poate pansa temporar rănile prezentului. În Occident, recursul la imaginar pare mai curând blamabil, ca o fugă rușinoasă și facilă din realitate, când literatura ar trebui să fie o prelungire a acesteia, o altă modalitate de a găsi soluții la problemele contemporane. Încă o dată, e aproape caricatural ce spun, prin simplificare, dar cine s-a apropiat mai mult de aceste aspecte înțelege ce vreau să punctez aici.

Casa Pogor, 2007.
Lansare de carte: Teoreme poetice de Basarab Nicolescu.
De la stânga la dreapta: Nicolae Crețu, Simona Modreanu, acad. Basarab Nicolescu, Cezar Ivănescu și Liviu Apetroae
Foto: Vasile Proca

V.P.: Între anii 1999-2001, ați fost director al Centrului Cultural Român din Paris. În această calitate, care sunt manifestările culturale pe care le-ați organizat?

S.M.: Sunt mulți ani de atunci, peste un sfert de secol, dar nu exista săptămână fără măcar o manifestare culturală, de multe ori organizată prin relații personale, sau cu forțe locale (din fericire, la Paris aveam de unde alege!). Expoziții, concerte de muzică clasică, jazz sau colinde, dezbateri literare sau istorice (am avut și norocul să-i cunosc pe încă foarte tinerii, dar deja strălucitii Adrian Papahagi, Petru Guran, Cristian Bădiliță, Theodor Paleologu și alți câțiva, cu care discuțiile erau îndrăznețe și pline de miez), spectacole de teatru sau colocvii internaționale (precum cel despre **Stéphane Lupasco**, în prezența familiei filosofului, sau cel despre **Cioran**). Au fost ani foarte, foarte grei, financiar vorbind, pentru centrele culturale; personalul era prea puțin numeros și, în general, modest calificat pentru necesitățile unei asemenea instituții într-o capitală prin definiție culturală. Mai era și vecinătatea, nu întotdeauna confortabilă, a Ambasadei, în sediul căreia funcționa **Centrul**, și o oarecare lipsă de credibilitate în rândurile unor anumite f(r)icțiuni din diaspora, încă nevindecată după traumele vechiului regim, greu de învins, dar nu imposibil, precum și o lipsă accentuată de vizibilitate în mediul cultural parizian, care propunea zilnic sute de evenimente, printre care era dificil să te strecori, cu mijloace de promovare atât de limitate. Dar au fost și ani frumoși, de pionierat, pentru că toate acele carențe stimulau creativitatea și „descurcăreala" tipic românească (dar în sensul bun al cuvântului). Și îmi amintesc, între altele, că am găsit, când am ajuns la post, o foaie A4 care enumera evenimentele culturale din luna respectivă, pe care am transformat-o în câteva luni într-o revistă de înaltă ținută intelectuală și grafică, în care semnau personalități de primă mână din țară și din Franța, ***Le Courrier du Centre Culturel Roumain*** (publicată color de **Monitorul oficial** din București și transportată din țară pe cursele Tarom, grație relațiilor dezvoltate cu conducătorii celor două instituții).

**V.P.: Precizare: Ați fost și directorul revistei pe care ați înființat-o. Mai departe: în *România Liberă*, 16 septembrie 2010, Herta Müller acordă Sabinei Fati un interviu. Printre judecățile tranșante ale scriitoarei, citim: *„Scriitorii și artiștii din România nici măcar nu au vrut să discute despre problemele colaboraționismului. Erau prea mulți*

De la stânga la dreapta: Dumitru Vacariu, Ioan Holban, Simona Modreanu și Alexandru Călinescu;
Palatul Culturii, Librex 2007. Foto: Vasile Proca

încurcați cu dictatura, așa cred". Mai dăm un citat din Gelu Ionescu (critic și istoric literar, jurnalist), fost editor-șef al programului cultural al postului de radio *Europa Liberă* și coordonator al emisiunilor *Actualitatea culturală românească* și *Perspective europene*, profesor de romanistică al Universității din Heidelberg: *„...s-a discutat și se discută despre colaboraționismul unor intelectuali români cu mișcările de dreapta din perioada interbelică, mai ales cu legionarii, mai mult – sau, în orice caz, mai viu – decât despre colaboraționismul mult mai multor intelectuali, tot români, cu regimul comunist*". Două întrebări simple, directe: cât de pertinente vi se par afirmațiile de mai sus? Cui datorăm această *tăcere vinovată*?**

S.M.: Da, e adevărat că la noi, poate mai mult decât în alte părți, aceste lucruri s-au amestecat și că există o tendință de a evita elucidarea unor chestiuni deranjante. Invocăm adesea caracterul tolerant și împăciuitor al românului și nu e întotdeauna o caracteristică măgulitoare. Dar cred că intervin, totuși, o mulțime de nuanțe în această – și ea! – amplă și dificilă discuție. La constatarea lui Gelu Ionescu, aș zice că timpul, în dimensiunea lui de uitare, este răspunsul. A trecut practic un secol de la fondarea mișcării legionare, în vreme ce de comunism ne despart mai puțin de patru decenii; este mai ușor să vorbești despre legături și evenimente ai căror protagoniști au dispărut fizic, în covârșitoarea lor majoritate, la fel ca și amintirea fierbinte a nelegiuirilor comise. Pe când complicitățile, în diverse forme, cu regimul comunist, sunt încă relativ proaspete în amintire, iar unii intelectuali vizați, încă vii, de unde și multă „tăcere vinovată", poate pentru a evita o nouă dihonie societală. Pe de altă parte, „colaboraționism" este un termen prea vag și incriminant. Cred că fiecare caz ar trebui judecat în parte. Unele forme de „colaborare" au fost smulse silit, prin felurite presiuni și șantaje, căci nu suntem toți la fel de puternici în fața adversității; altele au fost relativ „blânde", neprejudiciindu-i în chip real pe subiecții delațiunilor; altele au fost compromisuri mai mărunte pentru salvarea unor lucruri mai importante (reviste, cărți, biserici etc.). Și, desigur, multe au fost lașități cumpărate sau acceptate, uneori cu consecințe îngrozitoare. Nu sunt nici adepta uitării și a ștergerii cu buretele, nici cea a „execuțiilor" nediferențiate. Știu doar că radicalismele, de indiferent ce culoare, nu au făcut bine niciodată, nici individual, nici colectiv. Și, sincer, în ceea ce-i privește pe marii creatori, fie ei scriitori, pictori, muzicieni, nu am un răspuns definitiv în privința departajării operei de biografie...

V.P.: Rosa Del Conte: *„În timpul acestei munci de sclav ce merge dincolo de fidelitatea față de cuvânt, traducătorul se condamnă la un chin istovitor, la o nemulțumire disperată. Credeți-mă, te poți îmbolnăvi de traducere. Este ceea ce mi s-a întâmplat din momentul în care am avut pretenția să mi-l „aproprii" pe Eminescu*". (*Viața Românească*, nr. 6, iunie 1989) Alăturăm și opiniile poetei, eseistei și traducătoarei Irina Mavrodin: *„Atât opera de artă cât și traducerea au în comun ceva fără de care nu pot reuși: creativitatea actualizată în opera de artă, actualizată în traducerea autorului lor. Traducătorul, ca și artistul, trebuie să ia decizii auctoriale clipă de clipă, pe măsură ce opera lor înaintează*". (*Convorbiri literare*, nr. 4/2002); *„Dar oare, la urma urmei, întreaga operă a lui Cioran nu poate fi văzută ca un mare act de autotraducere?" – Convorbiri literare*, nr. 8/2005. Vorbiți, vă rugăm, despre activitatea dumneavoastră de traducător, despre statutul traducerii și al traducătorului.

S.M.: Traducătorul a fost multă vreme o Cenușăreasă, fiind considerat un soi de apendice necesar la opera originală. În ultimii ani însă vedem o reconsiderare radicală a acestui statut (inclusiv grafică, prin menționarea numelui traducătorului pe coperta cărții), munca sa fiind considerată o creație, uneori chiar de același rang cu a autorului (deși cazuri de genul acesta sunt rare, cum a fost, de exemplu, tălmăcirea în franceză a poeziilor lui Edgar Allan Poe de către Baudelaire). În ce mă privește,

Spre *un mai departe*: călătorii spirituale cu Simona Modreanu

De la stânga la dreapta: Cezar Ivănescu, Emilian Galaicu-Păun și Simona Modreanu. Librex 2007 Foto: Vasile Proca

încă din liceu m-a prins jocul cu facerea și desfacerea cuvintelor și a structurilor limbilor, dar de publicat, am început să o fac abia după 1989. Am tradus, cred, peste **30 de volume**, pe lângă numeroase studii și articole pe această temă, sau cursurile de profil de la facultate. Și nu m-a atras doar literatura, ci și istoria, religia, filosofia. Cu puține excepții, parcurg o rutină pe care nu o recomand, de altfel, deși știu că nu sunt singura care o aplic: nu citesc înainte textul pe care urmează să-l traduc, pentru a păstra prospețimea descoperirii și a intuițiilor lingvistice. Deci îl descopăr pe măsură ce îl transpun, ceea ce nu înseamnă că lucrul se încheie odată cu ultimul cuvânt. Dacă timpul mi-o permite (adică extrem de rar!), îl las la „dospit" câteva săptămâni, pentru a mă desprinde suficient de text și a putea reveni cu o privire obiectivă asupra lui, ca un cititor obișnuit, urmărind sonoritățile și adecvarea la limba țintă. Și atunci identific incongruențe, stângăcii sau mici decalaje semantice care îmi scăpaseră la prima mână. Acesta este *habitus*-ul meu personal. Altfel, orice scriitură frecventează spațiul simbolic și poetic dintre două limbi, acolo unde limba de origine, sugrumată și dată deoparte se potențializează, pătrunde în câmpul inconștientului, în vreme ce se actualizează codul lingvistic al noii limbi de expresie, dând naștere unui limbaj și unui stil de autor/traducător. Iar în acest spațiu modulabil și hipersensibil al lui *între*, unde totul se definește și evoluează în raport cu celălalt, limba română dezvoltă la rândul ei o poetică specifică prin traduceri, deschizând uneori porți nebănuite grație virtuozității traducătorului. Acesta inventează practic un idiom de trecere de la o limbă la alta, tot așa cum fiecare creator inventează un nou idiom în propria sa limbă. În acest sens, orice traducere este o adevărată operație de metisaj cultural. Și vorbim de toate tipurile de traducere cunoscute, de la activitatea profesionistului (care, uneori, este și el scriitor), trecând prin autotraducere și până la această formă foarte specială, chinuitoare pentru unii (vezi Cioran), care constă în a mula și mutila imaginarul unei limbi în căutarea expresiei potrivite într-o alta. În trecerea de la o limbă maternă „minoră" la o limbă „majoră", mulți traducători s-au rătăcit, căci trebuie, uneori, nu doar să schimbe registrul stilistic, ci și nivelul ideatic sau sintactic, unele idiomuri acceptând mai greu, în mod direct, o anumită disciplină și rigoare a gândirii și formei. Dar, dincolo de diversitatea practicilor traducerii, cred că orice traducere înseamnă o șansă. Șansa unei întâlniri între două culturi, între două moduri de gândire, între două limbi. Șansa de a accede la o „zonă liberă", un spațiu în care, ca traducător, trăiești o experiență majoră: înstrăinarea într-o altă limbă și negrăita fericire de a crea una nouă.

V.P.: Una dintre rubricile care suscită un interes deosebit este *Actualitatea franceză*, pe care, de peste douăzeci de ani, o susțineți în revista *Convorbiri literare*. Ce v-ați propus prin aceste eseuri?

S.M.: Am început această colaborare pornind de la activitatea mea ca profesor la Catedra de franceză a Universității „Alexandru Ioan Cuza" din Iași, unde predau, între altele, *Literatura franceză contemporană*. Prin urmare, mă interesează cu predilecție aceste aspecte, pe care le urmăresc de multă vreme, încercând să identific mărcile specifice, să deslușesc, pe cât posibil, orizontul ideatic (și ideologic), sursele de inspirație, transformările formale, constantele, perspectivele, blocajele, modele, receptarea etc. Mi se pare cu atât mai fascinant cu cât fiind vorba de un fenomen viu, pulsatil, modelabil, alterabil, care se desfășoară sub ochii noștri, nu există acea distanță critică necesară (de fapt, critica de direcție, de autoritate academică, s-a estompat până la dispariție de mai bine de jumătate de secol, singura despre care mai vorbim astăzi, și pe care o practic și eu, de altfel, fiind critica de întâmpinare), nu se poate vorbi de filtre de decantare sigure, de proba timpului, de un nou canon, reperele orientative sunt puține și fluctuante, te bazezi mai mult pe o oarecare cunoaștere a mediului literar respectiv, a unor figuri recurente, dar și pe intuiție. Bineînțeles că nimic nu e infailibil și te poți trezi că autorul sau romanul (de acest gen mă ocup, mai ales fiindcă, astăzi, e polimorf, le cuprinde practic pe toate celelalte) în discuție a dispărut complet de pe radarul cultural. E un risc asumat, care face experiența cu atât mai palpitantă. Dar, pentru rubrica de la *Convorbiri literare*, mi-am mai ales un indicator – discutabil și el, dar suficient de solid în sfera hexagonală – anume cel al marilor premii literare. Franța e țara care acordă cele mai numeroase premii, peste **2000** anual, foarte diverse ca influență, notorietate, suport financiar. Dar cam șase sunt cele care contează cu adevărat, începând cu cele acordate de cele două **Academii** (**Franceză** și **Goncourt**), apoi **Renaudot**, **Interallie**, **Femina**, **Medicis**. Inevitabil, se mai înșală și jurații premiilor respective (alcătuite toate din nume reprezentative pentru literatura franceză de azi), dar nu prea se întâmplă, ca la Nobelul pentru literatură, de pildă, ca laureații să nu fie scriitori de talent și semnificație. Prin urmare, citesc volumele respective și alte câteva plebiscitate de librari (profesioniști autentici în Franța) și cititori/bloguri literare, pentru a-mi face o imagine cât de cât realistă asupra producției anului în curs. Când unii dintre scriitori sunt sau devin prezențe recurente în peisajul literar, le consacru studii mai ample și îi introduc și în programa universitară. Uneori, un sprijin nesperat îmi vine și de la **FILIT**, care invită anual figuri literare proeminente, inclusiv din spațiul francofon, iar lectura dublată de critică și de o întâlnire directă cu scriitorii are un impact remarcabil asupra tinerilor. S-a întâmplat așa cu Jean Rouaud, Mathias Enard, Pierre Assouline, Eric-Emmanuel Schmitt, Boualem Sansal, Pascal Bruckner și alții. Odată la patru ani, adun aceste studii și cronici într-un volum de **Lecturi**, care, în cele din urmă, configurează niște sensuri de evoluție ale literaturii franceze contemporane.

V.P.: Să mai dăm câteva nume de *români celebri* din Paris: Monica Lovinescu (1923-2008), critic literar, eseistă, jurnalistă, traducătoare; Virgil Ierunca (1920-2006), critic literar, poet, eseist, jurnalist și editor; Paul Goma (1935-2025), romancier, jurnalist; George Banu (1943-2023), eseist, critic și teoretician de teatru; George Astaloș (1933-2014), poet, dramaturg, eseist, traducător, romancier; Basarab Nicolescu (1942 -), eseist; Virgil Tănase (1945-2025), regizor de teatru, romancier, fost director al Centrului Cultural Român din Paris; Matei Vișniec (1956 -), poet, romancier, dramaturg, publicist. Cât de bine ați cunoscut personalitățile enumerate mai sus? Ce colaborări, de-a lungul anilor, s-au materializat?

De la stânga la dreapta: Vasile Proca, Simona Modreanu și Cezar Ivănescu la Ateneul Tătărași (2005) Foto: Paul Edgar Proca

S.M.: Sunt, într-adevăr, câteva dintre personalitățile cele mai ilustrative printre românii trăitori la Paris. Cu Monica Lovinescu și Virgil Ierunca m-am intersectat scurt, în perioada în care am condus **Centrul** (acum **Institutul**) **Cultural Român** din capitala Franței (1999-2001). Au fost retractili la început, ca mai toți din exilul generației lor, din rațiuni ideologice, și fiind deja destul de în vârstă, nu s-au grăbit să mă cunoască (iar eu nu îndrăzneam să-i abordez), dar, la un moment dat, au dorit să știe ce hram port și m-au invitat acasă la ei, unde am petrecut o după-amiază memorabilă... Pe Paul Goma și pe George Astaloș nu i-am cunoscut personal. Cu toți ceilalți pe care îi evocați Basarab Nicolescu, George Banu, Virgil Tănase, Matei Vișniec, cunoscuți în mediul parizian, am dezvoltat în ani relații extraordinare de prietenie, deosebit de onorante pentru mine, care s-au concretizat și în numeroase proiecte cultural-editoriale. Cu Basarab Nicolescu am lucrat, așa cum am precizat deja, pentru aducerea colecției „**Românii din Paris**" la Editura *Junimea*, apoi am tradus și publicat sau republicat din lucrările sale, cum ar fi **Transdisciplinaritatea**, **Manifest**, sau **Ce este realitatea?**, a fost de la început coordonatorul colecției „**Ananta**" și am organizat împreună conferințe, colocvii, manifestări științifice în țară, precum și **Colocviul** „**Stéphane Lupasco**" la Paris, în anul 2000. Cu George Banu, strălucit eseist și teoretician al teatrului, am participat, la Paris, la dezbateri radiofonice pe **France Culture** despre Cioran, cu care a fost bun prieten. Apoi, i-am tradus și publicat la Editura *Junimea* două volume, **Teatrul și spiritul vremii** și **Privirea de aproape** (acesta din urmă fiind ultimul său text, trimis doar cu câteva zile înainte să se stingă...), iar el a organizat la Sibiu, în cadrul **Festivalului Internațional de Teatru**, o discuție-lansare, alături de Matei Vișniec, cu ocazia apariției la Paris a volumului meu bilingv, **Cioran ou la chance de l'échec/ Cioran sau norocul neîmplinirii**. Cu Matei Vișniec m-am împrietenit și pe linie culturală-editorială, dar și prin copiii noștri, de vârste apropiate, care au frecventat o vreme aceeași școală pariziană. Ne-am revăzut în multe ocazii, am participat împreună la emisiuni și lansări, iar acum doi ani, cu ocazia premierei mondiale la Iași a piesei **Lysistrata**, am publicat și textul dramatic, organizând astfel o dublă lansare. Iar acum, i-am propus un proiect ambițios, sper din tot sufletul să reușească. E vorba de **Târgul Internațional de Carte de la Cairo**, din ianuarie 2026, la care România este invitat de onoare, și unde aș vrea să publicăm în ediție bilingvă sau chiar trilingvă (română-franceză-arabă clasică) textele a cinci piese jucate în lumea arabă, dar în diverse dialecte locale și care nu au fost niciodată publicate. În fine, cu Virgil Tănase am lucrat până în ultima clipă a vieții sale practic... Ne-am cunoscut tot la Paris, unde am condus amândoi **Centrul Cultural Român**, succesiv, apoi l-am invitat de mai multe ori la Iași, unde a avut mai multe întâlniri și dezbateri cu studenți și cititori, unde i s-a decernat și **Premiul Negruzzi** în 2022 pentru întreaga activitate culturală. La Editura *Junimea*, am publicat mai întâi o carte ivită dintr-un dialog îndelungat al nostru (**Așa a fost să fie...**), apoi două volume de **Adaptări teatrale** și **Comedii politice**, încheind, cum spuneam, cu romanul la care a lucrat peste 40 de ani, **Mersul trenurilor din gara Fumărei**. Chiar mă simt o ființă privilegiată pentru că am cunoscut și am putut fi, o vreme, în proximitatea unor asemenea oameni. Și aș adăuga, la figurile pariziene majore pe care le-ați menționat, încă două măcar: Ion Omescu, un excelent exeget shakespearian, și, îndeosebi, Marin Tarangul, gânditor de excepție, cea mai sclipitoare minte pe care mi-a fost dat să o întâlnesc vreodată, și a cărui operă integrală, grație arhivelor încredințate de Andrei Pleșu, și coordonării lui Ioan-Alexandru Tofan, este pe cale de a vedea lumina zilei (primele cinci tomuri au apărut deja) la Editura *Junimea*.

V.P.: Despre Ion Omescu (26.11.1925, Arad – 14.08.2000, Paris), câteva cuvinte la împlinirea a 100 de ani de la naștere și 25 de ani de la moartea sa: dramaturg, eseist, actor, poet, traducător. Termină în 1948, *Conservatorul de Artă Dramatică* din București, angajat la Teatrul Comedia, apoi, la Teatrul Național București. Încercând să fugă în străinătate, este condamnat. În 1953, iese din detenție și se angajează la *Teatrul Național din Iași*, fiind un strălucit actor și director de scenă. Arestat din nou, este eliberat în 1964. Se întoarce la Naționalul ieșean, unde dă viața unor roluri memorabile (*Bălcescu, Oreste, Thomas Becket, Nero*) până în 1968, când se transferă la București. În 1972, fiind invitat la o reuniune de shakesperologi, la Londra, cere azil politic în Franța. Peste ani, în 1988, Academia Franceză îl premiază pentru cartea *Hamlet ou la Tentation du posible* (*Hamlet sau Ispita posibilului*). Acest studiu va fi tradus în românește, în 1999, de Maria (Mary) Ivănescu, o strălucită traducătoare, soția poetului Cezar Ivănescu. Sunt multe de spus despre Ion Omescu: capitole separate despre actor, dramaturg, eseist, poet. Unele versuri le-a publicat în revistele *Cronica*, *Viața Românească*, *Luceafărul*, *Convorbiri literare* **etc.**, folosind pseudonimul Matei Oniga. Despre omul deosebit, despre marele actor Ion Omescu, mi-a vorbit, în 1977, cu destule amănunte, celebrul Virgiliu Costin, actor la Naționalul ieșean, prieten bun cu cel evocat în aceste rânduri. În acel an, 1977, Virgiliu Costin a pus în scenă, la Casa de Cultură a Studenților din Iași, piesa *Atenție la cotitură* de Méhes György, o piesă antisistem, cu multe șopârle și care ocolea morala comunistă. Am jucat, în această piesă, rolul principal: doctorul Victor. Martor, poetul Emilian Marcu, bibliotecar la Casa de Cultură a Studenților din Iași. **Să consemnăm cărțile scrise de Marin Tarangul și apărute la Editura *Junimea*, colecția *Integrum*: ICOANĂ -** *Experiență și realitate* (Traducere de Simona Modreanu - 2024); **SCRISORI FILOSOFICE -** *Arta teoretică* (2024); **FILOSOFIA PICTURII -** *Cartea privirii* (2024); **CANONUL TEORETIC** (Traducere de Alex Vlad - 2024); **UNIVERSUL ESTETIC -** *Timpul și formele gândirii estetice/Criza artei moderne* (2025); **PRIN OCHIUL LUI NICHITA** (Traducere de Gabriela Duda și Micaela Gulea - 2025). **Încheiem, așa cum am început, redând continuarea cuvintelor lui Emil Cioran: „Ușa camerei se deschide și o voce masculină gravă curmă liniștea din încăpere: „*Maestrul are ochii deschiși, dar privirea asta prevestește ceva rău. Nu puteți intra acum, nu va putea să vă recunoască. Astăzi pleacă definitiv dintre noi.*" – O! Mulțumesc. Neașteptat dar binevenit. Doamne, ai știut Tu că nu i-am îndrăgit pe străini niciodată și nu m-ai lăsat pradă lor. Ți-am spus că VREAU SĂ MOR ÎN LIMBA MEA iar Tu, oriunde ai fi, ai ascultat cererea. Așadar, mulțumesc. Te poți duce acum, mie mi-e somn. Ne vedem mâine!"**

Aici se termină dialogul nostru, *dialogul capricornilor*. Mulțumiri deosebite prof. univ. dr. habil. Simona Modreanu, personalitate ilustră a culturii române.

Iași, noiembrie 2025

90 de ani de la naștere

Nicolae Labiș, fulgerul globular al poeziei române

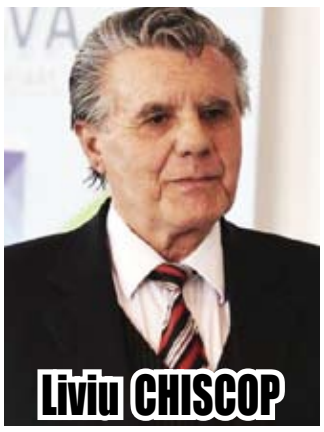

Liviu CHISCOP

Se împlinesc, la 10 decembrie 2025, 69 de ani de la tragicul accident de tramvai care avea să pună capăt, puțin mai târziu, nedrept de scurtei treceri pământene a genialului poet Nicolae Labiș. Sărbătorise, cu o săptămână mai înainte, aniversarea zilei de naștere, căci se ivise pe lume în familia învățătorilor Eugen și Profira Labiș din satul Poiana Mărului, comuna Văleni, județul Baia, la 2 decembrie 1935, adică a doua zi după Sfântul Andrei – cum însuși va preciza în poezia *Începutul*: „M-am născut iarna, pe la Sfântul Andrei,/ Când vântu-n amurg șuera prin ogradă./ Munții ardeau în polei și lumini,/ Lupii spulberau scântei din zăpadă.” Cu câteva luni înainte de acel fatidic decembrie, în august 1956, Nicolae Labiș se aflase, pentru scurt timp, în casa din Mălini (azi, județul Suceava), unde se transferaseră, între timp, cu serviciul, părinții săi. Atunci, într-o noapte, în camera în care se afla Nicolae împreună cu sora sa Margareta, a pătruns un fulger globular, care a străbătut încet încăperea în diagonală. Consemnând nemaipomenita întâmplare, în cartea sa *Labiș. Jurnalul pierdut* (Polirom, 2022, pp. 143-144), mai tânărul confrate Cosmin Perța (lector la Universitatea „Hyperion” din București) – pentru a justifica apartenența secvenței respective la specia jurnalului – își imaginează că poetul s-ar fi aflat atunci în Capitală, iar tatăl său l-ar fi înștiințat printr-o telegramă despre neobișnuitul fenomen, petrecut în ziua precedentă. „*3 august*. Mi-a trimis tata o telegramă – citim în *Jurnalul* imaginat de Cosmin Perța –. Un fulger globular a intrat în casă pe fereastra deschisă, în timpul unei furtuni de vară, a ars un acumulator al aparatului de radio și un colț de pernă, lăsând o pată pe dușumea. S-au speriat cu toții”. Lăsând la o parte faptul că respectivul eveniment n-avea de ce să facă obiectul unei telegrame, trebuie spus că Nicolae se afla atunci – conform spuselor surorii sale Margareta – în camera respectivă. Întrucât avem de-a face cu un jurnal fictiv, reconstituit din surse secundare, autorul are circumstanțe atenuante, inadvertențele/ neconcordanțele fiind explicabile și scuzabile... Astăzi știm că un astfel de fulger, cu o flacără rece, imaterială, se pogoară în Mormântul Mântuitorului de la Ierusalim, în noaptea de Înviere, pentru a aprinde lumânarea din mâna mitropolitului ortodox, coborât singur în Sfântul Mormânt...

În august 2016, când se împlineau exact 60 de ani de la acel eveniment, sora poetului, evocând întâmplarea într-o emisiune TV, era convinsă – ca și regretatul Alex Ștefănescu, prezent și el în emisiune –, că a fost vorba de un semn divin. Ambii erau de părere că, în cazul lui Labiș, ar fi prea puțin să se vorbească de talent, de har poetic, fiind vorba cu mult mai mult decât atât, în sensul că poetul a fost cu adevărat un fenomen al cărui talent uriaș neputând fi explicat sau pus pe seama unor factori precum moștenirea ereditară, instrucția și educația școlară, vasta lectură particulară etc. Ca și în cazul lui Eminescu, de pildă, nici fondul creațiilor poetice ale lui Labiș – trimiteri la fapte de istorie, cultură, politică ș.a. - și nici forma/ realizarea artistică a poemelor sale nu pot fi explicate prin datele biografiei concrete. Ele depășesc orice înțelegere, iar contemporanii săi au remarcat asta. Între aceștia, Nichita Stănescu – cu vreo doi ani mai învârstă decât Labiș și nu mai puțin școlit decât acesta – mărturisea, într-un interviu din 1980, că, în tinerețe, uimit și complexat de talentul mai tânărului confrate într-ale poeziei, n-a îndrăznit să publice niciun vers cât timp a trăit acesta. Nici chiar Eminescu n-a fost înzestrat cu atâta har poetic și cu atâta putere de muncă. În fulguranta sa existență, de doar „douăzeci de ani și încă unul”, cum însuși spusese într-o poezie, Nicolae Labiș ne-a lăsat o producție scriitoricească impresionantă – poezie, proză, teatru, publicistică, traduceri, critică literară, corespondență etc. - totalizând circa 750 de texte. Este vorba doar de ceea ce s-a reușit a se recupera până în prezent, întrucât există indicii că s-ar mai afla și alte manuscrise de-ale sale, dăruite cu juvenilă candoare unor admiratoare, sau oferite cu adolescentină generozitate unor cunoscuți. Cert este că nici un alt scriitor român n-a reușit să creeze, într-un răstimp atât de scurt (de doar câțiva ani, între 1950-1956), o operă atât de vastă. Au deplină îndreptățire cei care spun că, dacă Eminescu ar fi murit la vârsta la care a decedat Labiș, n-am ști azi mare lucru despre autorul *Luceafărului*... „Când un mare poet, hărăzit să schimbe destinele liricii țării lui, prolific și dăruit de muze cu un talent fără seamăn – afirmă, în acest sens, Florentin Popoescu –, se stinge atât de devreme, devine firesc și de înțeles să lase în urma lui un veritabil tezaur de manuscrise (unele definitive, altele în lucru). Așișderea un întreg șantier de variante, de bruioane, de proiecte care de care mai interesante și mai valoroase. Acesta este cazul lui Nicolae Labiș a cărui arhivă literară a uimit și uimește încă prin vastitate și varietate.” (*Nicolae Labiș – monografie* Ed. „Vestala”, 2006, p. 18). Labiș a fost, într-adevăr, un caz unic, un fenomen inexplicabil, o minune, un astru ivit pe neașteptate pe firmamentul literaturii române. Poate chiar mai mult decât în cazul lui Eminescu, în cel al lui Labiș nu atât lirica sa excepțională, cât mai ales prematurul și tragicul său sfârșit l-au transformat într-un mit. De altfel, a și fost considerat ca fiind „o minune” încă din momentul când a recitat, pentru prima dată în public, una din creațiile sale de început. Se întâmpla la Iași, în noiembrie 1950, când a declamat poezia *Fii dârz și luptă, Nicolae*!, care, publicată atunci în *Iașul nou,* va marca debutul său absolut. Din păcate însă – așa cum se întâmplă ades în astfel de cazuri – invidia contemporanilor a fost și ea pe măsura talentului tânărului debutat. Lui Labiș îi plăcea să se asemene cu ciobănașul din *Miorița* și chiar să se costumeze aidoma acestuia (există mărturii iconografice în acest sens). Și iată că, din nefericire pentru el și pentru noi, i-a fost dat să aibă o moarte mioritică, împărtășind parcă destinul eroului din celebra baladă populară!

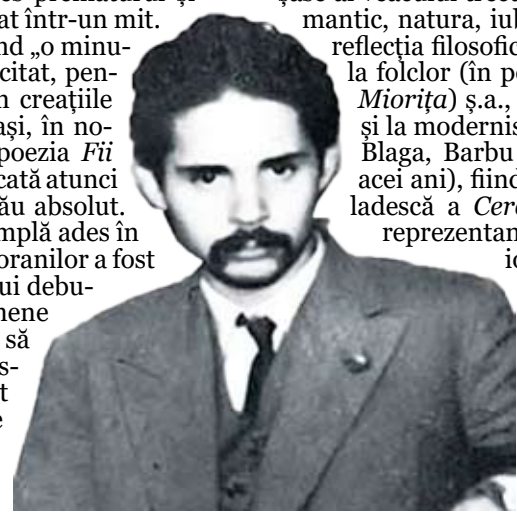

Să fi fost oare și acesta un semn divin? Cine știe... E foarte posibil ca Labiș – așa cum s-a concluzionat și de către participanții la menționata emisiune TV – să fi fost și el, aidona ciobanului mioritic, victima unui complot. Poetul însuși, aflat pe patul de spital, la câteva ore după fatidicul accident de tramvai, în ultimele versuri dictate prietenului său Aurel Covaci, va vorbi despre *răzbunarea*, venită din partea unei „Păsări cu Clonț de Rubin”, ale cărei inițiale coincid – deloc întâmplător – cu cele ale Partidului Comunist Român... De ce s-ar fi răzbunat P.C.R.-ul pe Labiș? Desigur, nu e vorba de Partid, în ansamblul său, ca entitate abstractă, ci de unii exponenți de la vârful Puterii, invidioși pe clocotitorul său talentat, care ieșise de mult din matca procustiană a realismului socialist, apucând pe calea unei tot mai evidente „lupte cu inerția” și a unei primejdioase disidențe ideologice. Nici un alt scriitor al acelei epoci n-a lansat, de pildă, către divinitate, un strigăt mai patetic ca acesta: „Îndură-te de toate acestea,/ Demiurge!/ Placidă în clepsidră nimicnicia curge/ pe când eu stau de față teribil/ și onest/ Topindu-mă în masa poemului acest”. N-ar fi singura dată când poetul respinge placiditatea, indolența gregară ori lipsa de responsabilitate a semenilor în imprecații ce par împrumutate *Scrisorilor* eminesciene. Căci Labiș a fost, cum am mai spus, un poet de stirpe eminesciană nu doar prin invocații și sarcasme de genul celor de mai sus, ci și prin aptitudinea de a pune în mișcare ideile, ori prin similitudinea unor teme și motive pe care le-a recuperat cu naturalețe, readucând lirismul în peisajul arid al poeziei proletcultiste. Cu toate acestea, este pe cât de interesant, tot pe atât de relevant faptul că lirica sa n-a avut niciun fel de influență asupra poeților din preajma sa. Inspirându-se, de pildă, din folclor, el n-a povestit, în vers chinuit popular, vreo faptă glorioasă a unui stahanovist (de genul celor scrise de Marcel Breslașu, Veronica Porumbacu sau Nina Cassian). Poemele sale nu au absolut nimic cu dogmele realismului socialist, de genul celor ale lui A. Toma din *Silvester Andrei salvează abatajul*, sau Dan Deșliu cu *Minerii din Maramureș*. Deși teme precum războiul, lupta pentru pace, copilăria, proslăvirea clasicilor marxism-leninismului, critica burghezo-moșierimii și a chiaburilor etc. erau similare cu cele ale poeților proletcultiști, Labiș – grație genialității sale – era cu mult deasupra acestora. Iată cum explica acest lucru regretatul Alex Ștefănescu: „Nemulțumit de modul de exprimare al contemporanilor, care i se pare timid, convențional, el le smulge stiloul din mână și le demonstrează, practic, ce poezii frumoase s-ar putea compune pe aceleiași teme.” (*Istoria literaturii române contemporane*, Buc., 2005, p. 321). Așa încât, a spune, de pildă, că Labiș a fost „buzduganul generației sale” - cum se exprimase recent, cineva - înseamnă a nu fi priceput sensul metaforei „buzduganul unei generații”, utilizate de Eugen Simion drept titlu al capitolului consacrat autorului *Luptei cu inerția* în volumul *Scriitori români de azi, I*, prin care regretatul critic avusese în vedere generația de creație afirmată plenar, la noi, abia dupa 1965, la circa un deceniu după dispariția genialului poet. De altfel, Labiș însuși, asemeni iluștrilor săi antecesori Eminescu și Bacovia, fusese și el pe deplin conștient de unicitatea liricii sale, informându-i despre asta, fără menajamente, pe contemporani, în memorabilele versuri din *Sunt spiritul adâncurilor*: „Eu sunt spiritul adâncurilor,/ Trăiesc în altă lume decât voi (...)/ Din când în când/ Mă urc în lumea voastră/ În nopți grozav de liniștite și senine,/ Și-atunci aprind mari focuri/ Și zlămișlesc comori/ Uimindu-vă pe cei cei mă-nțelegeți./ Apoi cobor din nou prin hrube trudnice/ În apa luminoasă, minunată,/ Sunt spiritul adâncurilor,/ Trăiesc în altă lume decât voi.” Odată cu lirismul autentic, Labiș readuce în poezia deceniului șase al veacului trecut teme precum copilăria, visul romantic, natura, iubirea, dar și referințele livrești ori reflecția filosofică. Labiș se întoarce, de asemenea, la folclor (în poezii precum *Începutul, Meșterul, Miorița*) ș.a., la care ne-am referit anterior, dar și la modernismul interbelic ilustrat de Arghezi, Blaga, Barbu și Ion Pillat (cu toții interziși în acei ani), fiind contemporan uneori cu lirica baladescă a *Cercului literar* de la Sibiu ai cărui reprezentanți (Șt. Augustin Doinaș, Ion Caraion, Constant Tonegaru, Radu Stanca, Ion Negoițescu ș.a.) se aflau pe-atunci în închisoare sau în domiciliu forțat... Căci, chiar dacă nu se poate vorbi, în cazul lui Labiș, de influența sa asupra congenerilor contemporani, nu e mai puțin adevărat că el a deschis drumul „generației ’60”, pe care a anticipat-o, a pregătit-o și care îi poartă numele. E în afară de orice discuție că, fără Labiș, generația neomodernistă din deceniile șapte și opt ale veacului trecut, n-ar fi fost ceea ce a fost. Îndrăznim chiar să spunem că – asemeni lui Eminescu – cel care, prin unele creații anticipase simbolismul (cu ale cărui începuturi fusese contemporan) –, tot astfel Nicolae Labiș va anunța, prin unele trăsături ale liricii sale, poezia postmodernă a „optzeciștilor” veacului trecut. Anunțând, meteoric, un spațiu nou de sensibilitate poetică națională și contribuind la refacerea tradiției în spirit modern, Nicolae Labiș a devenit astfel un model și port-drapel, dar și un stimulent al poeziei românești, pe care a reînnoit-o și a reorientat-o pe calea unei modernități autentice. Impactul liricii labișiene asupra generației neomoderniste din deceniile șapte și opt ale secolului trecut a fost afirmat, fără rezerve, de cei mai de seamă reprezentanți ai promoțiilor respective. Între aceștia, se cere amintit, mai întâi, Nichita Stănescu, cel care a preluat opera lui Labiș de înnoitor al limbajului poetic și care cel dintâi a recunoscut și exprimat public talentul uriaș al predecesorului și covârșitoarea influență a acestuia asupra generațiilor ulterioare. În toamna lui 1972, de pildă, autorul *Necuvintelor* nota, într-un caiet, aceste gânduri: „A venit toamna și iar mi se face dor de cristalinul cântec al neuitatului nostru Nicolae Labiș. A venit din nou toamna și în gânduri tresare un braț cu steag fluturând deasupra luptei împotriva inerției. Cal alb călcând neiubirea-n potcoave. Vultur smulgând din clonț crivățul din aerul rece. Ochii lui sunt cei care au urcat din tablourile lui Tonitza o astfel de privire, o privire care, blândă și catifelată, a inspirat, și continuă să inspire, forța celui inspirat de poporul său (...). A venit toamna când luna căpruie catifelează genele aurii ale frunzelor, și un dor de Labiș mă cuprinde (...)”. Ar putea fi reproduse, în acest context, și intervențiile Anei Blandiana ori Adrian Păunescu. „Primele încercări ale genrației noastre – spunea Ana Blandiana – i-au fost tribuitare lui Labiș în foarte mare măsură, de la motivul poetic și până la cuvânt. Dau un singur exemplu: „poezia copilăriei distruse de război” a creat o adevărată modă întinsă pe ani de zile și practicată chiar de poeți care în timpul războiului nu știau încă să vorbească. Din acești ani se pot strânge într-adevăr volume întregi de versuri labișiene semnate de tineri poeți.” (*Nicolae Labiș și poezia tânără. Dezbatere*, în *Luceafărul*, 11 decembrie, 1965, p. 4). În cadrul aceleiași dezbateri, Adrian Păunescu a pus punctul pe **i**, făcând precizarea: „Primul merit al lui Nicolae Labiș este acela de a fi dat numele său unei generații care nu se sfiește să-l poarte, deși în multe privințe această generație nu-i mai aparține lui Labiș, cum este și firesc. Dar în măsura în care această generație este a lui Labiș, ea este generația lui Labiș prin conținut, prin acele probleme pe care Labiș le-a exemplificat, le-a enumerat și, în unele direcții, n-a mai avut timp să le aprofundeze.” (Ibidem, p.4) În istoria literaturii este deja un adevăr axiomatic acela conform căruia scriitori mari, cu adevărat valoroși, sunt, înainte de toate, cei care și-au influențat nu doar colegii de generație, ci și pe cei din deceniile ulterioare, creând prozeliți/ imitatori/ epigoni. În poezie, e cazul, la noi, al lui Eminescu și Bacovia, creatori de școală poetică purtând numele de „eminescianism”, respectiv – „bacovianism” dar și al lui Labiș, lider *de facto* – cum spuneam – al generației neomoderniste. Genialitatea celor trei constă nu doar în harul poetic, în talentul cu adevărat uriaș, ci și în faptul că au avut o viziune proprie asupra existenței și o înaltă conștiință artistică, izbutind să impună, fiecare la timpul său, câte o nouă paradigmă poetică...

Călătoria italiană a poeziei mele

Există, câteodată, miracole în viaţa unui scriitor. Aşa se face că, într-o zi de iunie, am întâlnit un editor italian în persoana distinsului domn Peppino Piacente, din superba localitate Corato, situată în apropierea oraşului-port Bari, în regiunea Puglia. În toamna anului 2024, am finalizat proiectul cărţii mele de versuri **L'ultimo dono terreno/ Ultimul dar pământean**, după două luni de muncă asiduă pentru selecţia celor mai reuşite poeme de dragoste din creaţia mea şi transpunerea, cât mai corectă, cât mai fidelă, a versurilor mele complicate în limba italiană. Şi în această privinţă am avut o experienţă nesperată, pentru că traducerile mele (toată lumea ştie că am învăţat italiana singură!) au fost stilizate de excelenta poetă şi critic literar Angela de Leo, care a şi semnat consistenta postafaţă şi textul de coperta a patra, din care citez: „Cartea Elei Iakab nu poate fi limitată la o primă lectură, atât de densă este în simboluri misterice şi misterioase, care ne trimit mereu la un cântec dintr-o lume nepământeană. Cântec al sufletului? Poate. În suflet se ascunde şi se revelează forţa sublimă a iubirii şi a morţii. Între cele două, se întind firele de lumină, de care sunt legate nodurile vieţii. O viaţă trăită în dimensiunea vizionară şi profetică a misterului, decupată din memoria ancestrală, veche de milioane de ani, pentru a ajunge la originile unui popor nomad, mereu suspendat între pământ şi cer, într-o urzeală de miliarde de vieţi, ca stelele deja stinse, pe care doar o divinitate (Taumaturgul) le poate cuprinde şi, eventual, vindeca. **L'ultimo dono terreno/ Ultimul dar pământean** este o carte bogată în simboluri legate de multiple destine şi religii, născute din epifanii care găsesc în fiecare templu manifestarea / apariţia / revelarea unei *prezenţe divine* prin *semne* (vise, viziuni, minuni). Templul reprezintă sacrul. Şi toate poeziile Elei Iakab sunt pline de sensul apropierii de sacralitate, iar în acest timp al ascensiunii, autoarea aşază miracolul iubirii dintre doi îndrăgostiţi care se caută pentru a-şi învinge propriile fragilităţi şi spaime şi se îndepărtează pentru că sunt incapabili să înlăture obstacolele pe care acelaşi nomadism le-a creat în noile orizonturi, tot mai largi şi mai dispersive, ale miilor de spaţii traversate şi ale vieţilor trăite în metamorfoza generată de treceri".

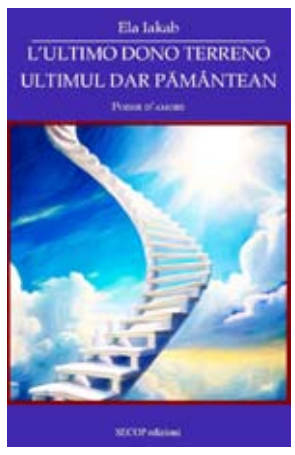

Turul italian al cărţii mele a avut loc, însă, în luna iunie a acestui an şi a început la Monopoli, deloc întâmplător, în biserica de piatră albă care se numeşte, în perfect acord cu poezia mea, Biserica Sfântului Înger. Scriitoarea Rosi Brescia, gazda şi călăuza mea, a ilustrat, în deschidere, similitudinile dintre limba română şi cea italiană. Apoi, înainte de recitalul bilingv, în acorduri de harpă, şi-a ales lineamentele cărţii mele: legătura indisolubilă a umanului cu divinul, scânteia de foc ceresc pe care Dumnezeu a dăruit-o fiecărui pământean, firele invizibile care leagă mitul Pământului-Mamă de femeia-sacerdot de la templul Aethris, imaginea ascetului cu picioarele pe pământ, dar cu un suflet a cărui vibraţie se contopeşte cu vibraţia Fiinţei Divine Pure şi răsună în imensitatea cosmosului. În încheiere, Rosi a subliniat: „Cartea de poezie a prietenei noastre Ela Iakab, din România, este centrată pe marile întrebări din meditaţiile omenirii şi luminează originea sacră a existenţei. Sacralitatea este darul pe care Dumnezeu l-a făcut omului când l-a creat. Şi când l-a aşezat pe Pământ, centrul tulburător de frumos al creaţiei Sale, i-a dăruit puterea întoarcerii la origini."

Următoarea întâlnire a poeziei mele cu publicul italian a avut loc la Bitonto, unde am fost prezentată de Angela de Leo, care şi-a comemorat sora, şi am ţinut un recital care m-a ajutat să cunosc alţi autori italieni, promovaţi şi ei de editura SECOP din Corato (Ba). Am aflat că şi în ţara lui Dante scriitorii au alte profesii, pentru că nici acolo nu se poate trăi numai din scris. M-am împrietenit, fără eforturi premeditate, cu scriitori profesori, scriitori jurnalişti, scriitori din sfera finanţelor, a asociaţiilor culturale, sculptori, pictori, graficieni.

Următorul popas literar a fost la Bari, unde s-a desfăşurat, timp de trei zile, cel mai important târg de carte al regiunii Puglia. Dintre cei care m-au citit, m-a impresionat, întâi, Luisa Varesano, poetă şi traducătoare de limbă germană şi engleză, prin remarca sa privitoare la afinitatea poeziei mele cu universul creat de Blake, dominat de o mitologie proprie, de nostalgia purităţii şi a luminii de dincolo. Prozatorul Giovanni Romano a scris în Gazzetta del Sud: „Cu eleganţa obişnuită a publicaţiilor sale, editura SECOP prezintă opera Elei Iakab, o poetă din România. Citindu-i poemele uşor ezoterice, aveam impresia că respir un aer rarefiat, sau mai degrabă că rătăcesc prin spaţii siderale, într-o dimensiune lunară, atemporală, alcătuită din tăceri imense, din gesturi sacre şi definitive. Protagoniştii acestui dans cosmic sunt Cel ce iubeşte, Moartea, suferinţa Alesului. Esenţială aici nu este durerea omniprezentă, ci aspiraţia spre mântuire şi răscumpărare, la pragurile enigmatice ale Templului. Este o carte care priveşte necontenit dincolo, necontenit în sus. Lectura repetată şi lentă te ajută să asculţi, în vocea inconfundabilă a poetei, şi vocea dinlăuntrul tău, o voce care vorbeşte numai cu ea însăşi."

La standul editurii, am participat la o serie de recitaluri nocturne, alături de colegii de scris din Italia. Spaţiul destinat lansărilor de carte a fost imens, celebrul Spazio Murat, în centrul istoric al oraşului, în Piazza del Ferrarese, unde, în general, se organizează expoziţii de arte vizuale. Aici, gazda mea a fost Medeea Mariella Sivo, critic literar şi prozatoare, o tânără frumoasă şi exuberantă, o scriitoare apreciată nu numai pentru cărţile, ci şi pentru rafinamentul cronicilor şi eseurilor ei. Mariella a pus în lumină forţa purificatoare şi spirituală a poeziei mele, sensul ascensional al iubirii ascetice, ecourile din poezia ermetică italiană, pluralitatea lumilor, materiale şi imateriale, insistând asupra câtorva simboluri recurente, focul, apa, lumina, transparenţa, argintul, hotarele, porţile, templele.

La rândul meu, în cuvântul autorului, dar şi în interviul acordat celui mai important post regional de televiziune, am vorbit despre marii poeţi români, am revelat încercarea mea de mă aşeza în descendenţa celor care au scris „Poemele luminii", căci nu e doar Lucian Blaga, mai sunt şi Tudor Arghezi, Nichita Stănescu, Ana Blandiana şi alţii. Aşa s-a împlinit cel mai vechi vis al meu, acela de a ajunge în Italia cu poezia mea. Niciodată, pe acest pământ, nu m-am simţit mai preţuită ca scriitor, ca om, ca prieten. Dimineaţa ne întâlneam la librăria SECOP, după-masa mergeam la mare mereu în alt oraş, pe o altă plajă, seara, printre cărţi, nopţile, întotdeauna la cina de la miezul nopţii. Eu şi poezia mea ne-am contopit, aproape mistic, dacă mi se permite o astfel de exprimare, cu uscatul şi cu marea italiană. Poate este, dar poate nu este, o pură întâmplare faptul că cei doi patroni ai poeziei mele în Italia se numesc Piacente (derivat din *piacere - plăcere*) şi Angela (varianta feminină a îngerului).

Muzica zilelor noastre

Mi-a umblat prin suflet Şeicaru

Nesperat, dup-atâţia ani. M-am dus la concertu' lui mai mult din curiozitate. Dar satisfacţia-mi fu incredibilă. Finc-a' sale piese par nemuritoare. Sună la fel de bine şi azi. Încorporează echilibrat şi deloc diminuat valoric dup-atâta timp melodie, armonie şi lirism de nota zece. D-aia spun, convins deplin, că mi-a umblat prin suflet cum nu mă gândeam. La ceas nimerit de octombrie, anul acesta...

Îl ştiu şi-l ascult de câteva decenii bune. Era, pe atunci, în tandem cu Hruşcă (locuitor acum în Canada). Şi ce fain sunau împreună. Umplând săli până la refuz. Obţinând meritat ropote de aplauze. Aşa cum s-a-ntâmplat şi de astă dată. Chiar dacă nu mai furămpreună. Vasile avându-l ca partener instrumental pe braşoveanu' Nicolae Matei. Un clăpar care coabitează la fix cu muzica gălăţeanului folkist. Asigurându-i pe clapă orchestraţia cuvenită. Fapt pentru care l-am felicitat şi i-am transmis mulţămiri meritate...

Au cântat piese dintre cele aducătoare de succes şi atunci. Dar, precum constatai entuziasmat, şi-acu'. Dac-or avea şi partituri pentru acompaniament simfonic, e cazu' s-ajungă-n concert la filarmonica de pe mal de Argeş neapărat. I-am sugerat asta managerului care, înţelept, nu s-a-mpotrivit. Om trăi şi-om auzi ce-o ieşi. Dac-o fi să fie. Ce zici, Vasile, te bagi?

Iar despre cei trei

„Andrei Apreotesei, Florin Guzgă, Andrei Fermeşanu. Ieşeni de nivel artistic pregnant." Care-au ridicat înc-o dată-n picioare publicu` prezent în sala Filarmonicii Piteşti. Cu-a lor interpretare de soi nedezminţită. „Cu vocile excelente dăruite de Dumnezeu, binecuvântat. Şcolite vizibil. Şlefuite adecvat şi util." În timp, experimentate vădit. „Puternice şi pătrunzătoare-n suflet enorm. Aducând aminte fie şi numai de Pavarotti, Domingo, Carreras." Onorant neîndoios...

Au dăruit şi-acum „refrene celebre (canţonete şi nu doar) c-un entuziasm incontestabil. Şi cu profesionalism remarcabil. Dovedind vocaţie autentică." Etalând reale „guri de aur". Sau, altfel spus, „măiestrie certă-n emisia vocal-muzicală." Da`şi „coerenţă-ntre ei din belşug. Siguranţă, subtilitate-n abordarea partiturilor. Iscusinţă, categoric, în ceea ce fac." Pe scurt, fură minunaţi. Bineveniţi mereu. Le-am transmis direct, după concert, admiraţia noastră de melomani argeşeni. „Mulţumindu-le firesc," deopotrivă călduros, pentru porţia nouă „de frumuseţe sonoră oferită urbei valahe. A cărei orchestră" (camerală şi-n speţă) „i-a acompaniat cu plăcere şi atenţie făţişă." „Astfel c-am petrecut o seară plină de satisfacţii emoţionale, artistice, culturale" indiscutabile. „Adânci şi substanţiale. Balsam pentru inimi adevărat. Cum ne-am dori să fie multe altele în permanenţă. Trăiască Iaşu`, deci, şi tenorii săi!" Urare meritată, clar justificată. Căci prin alte locuri din ţară, nici pomeneală d-aşa ceva. La urma urmei, talent veritabil nu se naşte oricând şi oriunde. Aşa că mai dihai vă preţuiesc, domnilor directori cântăreţi de top. Şi-mi doresc o grabnică reîntâlnire...

P. S. Citatele îmi aparţin...

Lăsați cărțile să vină la mine !

Gheorghe SECHEȘAN

Stingerea lumii

Miruna Mureșanu, autoare de forță și adâncime poetică, revine cu un nou volum, *Poemele stingerii*, Timișoara, Editura Waldpress, 2025. S-a spus despre ea că este o poetă optzecistă, iar afirmația are acoperire deplină în text. Astfel, nu puține sunt textele ce exprimă **Ars poetica** autoarei: *„atunci eu desprind armonii din lutul bogat al tăcerii*". **Poezia este, pentru Miruna Mureșanu, suferință**, în primul rând, idee exprimată prin admirabile imagini: *„o pasăre oarbă îmi cade din suflet/ printre invizibile rănile timpului.*" Cuvintele care, în viziune poetică, își au rostul lor în această lume, obosesc, uneori, de atâta „vânzoleală", și atunci „se ascund", cu încărcătura lor de sacralitate, în memoria adâncă a ființei noastre: *„când obosite de umblet cuvintele/ se-adună-ntr-un cort stingher al memoriei*" Ceea ce este supărător pentru poetă este lirismul lipsit de o reală încărcătură sufletească: *„o simplă înserare care se-ncurcă/ în drumuri prăfuite și galbene/ printr-un lirism fără miză*". Peste tot ne pândește amintirea nimicului. Sentința este gravă, căci trimite la puterea fiecăruia de a conferi semnificație lumii: *„prin care o voce pe care-am uitat-o/ îmi șoptește că doar nimicul rămâne la fel*". Viața noastră necesită, în viziunea Mirunei Mureșanu, o nesfârșită răbdare**:** *„strecurând în el și aluzii banale/ despre un timp cenușiu al răbdării/ care ține fâșii subțiri de speranță-ntre dinți*". Am putea afirma faptul că poezia este o „frumoasă" metaforă a nimicniciei omenești: *„să coboare cu el în pulberea timpului*" Volumul „conține", deopotrivă, și teme filosofice, cum ar fi, de pildă, „îmbătrânirea lumii": *„într-o lume care dă semne grave de bătrânețe*" Dacă ar fi să mai dăm o „definiție" acestui volum, am spune că el este o elegie pentru tristețea existenței: *„o simplă adorare a unei dimineți postume// nici nu contează ziua luna sau anul// m-ar putea repune în dreptul meu la tristețea/ care-mi aducea cafeaua în fiecare zi cu ploaie sau fără.*"

Poezia ca rugăciune

Pentru Viorel Dinescu (*Călătorul albastru*, Drobeta Turnu-Severin, Editura KULT, 2023) poezia nu este altceva decât o revelație. Ea „îmbracă" forma unei rugăciuni, singura modalitate, pentru autor, de a se apropia de adevărul absolut. Fascinant, profund și emoționant, acest mod de a se apropia de existență îi conferă și posibilitatea de a vedea Lumea, existența, cosmosul, altfel, de o manieră revelatorie: *„...Atunci adevărul îmi apăru / Ca o siluetă prestigioasă înfășurată în văluri adânci de aur, / întunecând lumina soarelui cu altă lumină, esențială. / Un viscol de unde trecu prin lucruri / Descoperind adevărata lor față până atunci neștiută.*" Poetul Viorel Dinescu cunoaște, în același timp, câteva lucruri fundamentale, care ne marchează existența, azi, cum ar fi acela (dureros) că adevărul te lasă singur: *„otrăvit de o lumină tristă ce nu-mi folosește / decât pentru a-mi da seama / Cât de mare este singurătatea în care m-am născut.*" Universul este, în viziune auctorială, unul lipsit, la modul absolut, de culoare: *„Orașul se decolorase într-o singură noapte, / Fără nici o explicație lucrurile albeau / (Să fi fost un semn al soartei sau o pedeapsă?)*". Până și definiția de azi a lumii noastre este încărcată de tragism: *„Un faliment alb cădea peste tot ca o ninsoare, / Părăsite de culori femeile se ascundeau în ziduri / Până când în marginea pieței apăru un călător albastru.*" Chiar și așa stând lucrurile, nu avem parte de „sfârșitul lumii". Autorul nutrește o fermă convingere (existențială și poetică) – **partea omenească din noi nu ne lasă să atingem absurdul**: *„pentru spiritul meu, orbit de lumină / să se poată resorbi în vârtejul imaterial al Universului, / în sorbul unei realități fără trup.*"

Interiorul vieții

Mirel Lazăr, poet optzecist, revine, după ani de „tăcere poetică", cu un volum cu un titlu excelent: *Interior cu lumina filtrată*, Apahida, Editura Neuma, 2024. Ideea centrală a volumului pare a fi aceasta – în trecutul nostru se află viitorul: *„Dacă privești înapoi/ cinstit fără subterfugii,/ cu acribie ca o vivisecție/ ai să vezi înainte/ Ai să vezi cu teamă/ și fără puterea de-a crede.*" În „colimatorul" autorului se află, în principal, timpul care „ni se strânge": *„...Ce va să vie/ până la capătul timpului/ Mă rog, al timpului/ ce ți-a rămas.*" Folosind parabola ghimpelui de trandafir care ne înțeapă, autorul arată cu degetul spre viața care, sub parfumul bucuriilor, al plăcerilor și al fericirolor, ascunde ghimpii nefericirii și ai durerii: *„De ce ar exista un ghimpe aici?/ Cum au ajuns trandafirii/ pe margini?/ (și dacă ai ști, la ce bun?).*" Ca un „bun optzecist" ce se află, Mirel Lazăr scrie o poezie cu accente filosofice: *„...tot ce e cald/ curge dinăuntru afară,/ tot ce e cald/ curge de afară înăuntru/ Tot ce e cald este neîntrerupt.*" La fel, autorul ne transmite, în imagini concentrate și în puține cuvinte, ideea că fiecare luăm din existență atât cât putem duce. Frecvența de undă „câștigătoare" este aceea pe care „funcționăm" fiecare dintre noi: *„Între albastru și verde/ sau verde și albastru, dacă vreți/ (socotind frecvența de undă)/ există ceva/ ceva ce n-a fost, nu este/ și nu va fi numit niciodată*".

Mitologia orașului

În volumul său (Armanda Filipine, *Biblioteci de zăpadă*, Giroc, Editura Castrum de Thymes, 2024), autoarea creează o mitologie proprie a orașului: *„Pe ce picior să învârt/ Titirezul clipei de seară/ Să zburde mai blând/ Pe străzile bătând în arămiu/ Peste covorul de frunze/ Gata să astupe trecutul/ Balansul vine din istorii/ Cu negustori greci, italieni/ Și evrei, cu turci și strigăte/ În toate limbile comerțului.*" Este o lume trecută, plină de farmec, fascinantă, cu aură de poveste orientală. Viața, amintirea, totul se transformă în joaca unui copil cu un inocent (în aparență) instrument al hazardului: *„Și privesc în oglinzi/ Fără să vadă cu adevărat/ Trecutul care învârte/ Fiecare piatră și stradă/ Deschizând fereastra/ Și în acest ritm/ Copilul se mișcă în joaca sinceră/ Rotind titirezul adorat.*" Adevărul nu mai poate fi regăsit de omul modern decât în acest joc al amintirilor. În definitiv, în viziunea Armandei Filipine, viața noastră toată este o istorie, o poveste; trebuie doar să vrem și să știm să o ascultăm: *„Mâine nu plouă, zic./ Să vânăm funigei/ Și să ascultăm păsări/ În parcul ca o grădină*" De sus, din ceruri, ne privește Creatorul, Cel care a „iscodit" o astfel de lume și de viață, paradisiacă, și pe care noi, oamenii moderni, am irosit-o: *„Poate că de sus,/ De dincolo de cer,/ Nu se vede praful ulițelor/ Copilăriei și adolescenței/ Dar maestrul sigur știe / Că acolo încolțește, crește,/ Fir cu fir, iarba timpului.*" Astfel de „dileme" sunt, de altfel, destul de numeroase în volum, constituindu-se într-o veritabilă **Ars poetica**: *„omul își privește unghiile/ și maestrul e ocupat./ Întrebarea crește. Se face poezie.*" Omul a deformat, stricat, diminuat totul. Astfel, până și cuvintele oamenilor devin trădătoare: *„Că ele, cuvintele,/ Te vor trăda./ Și altfel și ieri/ e mereu acum, dor...*" Ceea ce rămâne, cu puterea evidenței, este **nimicnicia omului**: *„Dar cu toții/ Ne credem importanți și/ Superiori. Gâzele, mai multe,/ Ne privesc mirate.*"

Eu, Lucifer

În recenta sa carte (David Valentin, *Duel cu mine...și restul lumii,* Iași, Editura PIM, 2024) remarcabilul autor de sonete, rondele, robaiuri și epigrame imaginează un dialog între **eu-l** propriu și Lucifer. Ideea este transparentă: în fiecare dintre noi zace un drac. Există o autoironie tonică în această carte, care umple sufletul cititorului de voie bună, „ingredient" atât de rar pentru biet românul zilelor noastre, încât vine, parcă, la fel ca odinioară, din îndepărtata Chină, pe Drumul Mătăsii: *„Nu am cu cine să mă bat, se pare,/ Ticsit e-acum țintirimu-n sat/ De barzi naivi, ce-n vers m-au înfruntat,/ Și-acum-i plânge doar o lumânare.*" Cartea nu este, în fond, decât o mănușă aruncată sinelui, propriului EU (Lucifer): *„Mi-ai aruncat, gest de lezmajestate,/ Mănușa ta, adevărat incest,/ A mea e căptușită cu azbest/ Să nu mă ard cu minți înfierbântate.*" În același timp, avem de-a face cu o transpunere contemporană a străvechii gâlcevi a sufletului cu trupul, într-o „manieră" pantagruelică, rabelaisiană, enormă: *„Nu te suport din fragedă pruncie,/ Chiar și sugar, tu mă făceai să plâng,/ Înfulecai avid din sânul stâng/ Exact acela ce-mi plăcea și mie.*" Este vorba, în fapt, despre **război fără de sfârșit, între sine și sine, relatat cu umor**. Nu lipsesc, firește, nici temele „socio-politice" extrem de actuale și, în același timp, dureroase. Una dintre ele ar fi decăderea absolută a învățământului din România. Se vând licențe, doctorate, cărți, titluri academice. Autorul mai are, însă, puterea de a râde de această tragedie națională: *„Aveam pământuri, dar abandonate,/ Și le-am vândut urgent cu un rabat, Plătind pe un profesor mai versat/ Să-mi facă o lucrare, de se poate.*" Concluzia, parafrazându-l pe Caragiale, este dureroasă și catastrofală – **triumful incompetenței**: *„Sunt legi ce de la UE sunt trimise/ Ai noștri nu mai au un gram de minte,/ Stă fiecare-n banca lui, cuminte,/ Persoanele deștepte sunt demise.*"

Dansând în moarte

Volumul autorului lugojean, Mihai Ursulescu (*Dansând de unul singur*, Giroc, Castrum de Thymes, 2025) debutează cu o autodefiniție: *„Privind întunericul din spatele grămezii de păcate*". Autorul păstrează (este stilul său, de altfel) tonul grav al poeziei din celelalte volume, abordând, și de această dată, problematici filosofice: *„natura depărtării nu poate fi stabilită dintr-odată.*" Ideea centrală a volumului ar putea fi aceasta, că nu putem scăpa de datumul nefericii noastre: *„sub îmbrățișări de sfinți, destinul e tot negru.*" Textul poetic este „presărat", pentru a ne exprima astfel, cu sentințe existențiale, care pun în discuție destinul omenirii: *„Uitarea persistă, e cântec de jale născut în talerul balanței.*" De altfel se poate afirma, fără teama de a greși, că dimensiunea filosofică este o constantă a întregului volum.: *„Despre timp se spune că s-ar fi împotmolit la malul mării.*" Încărcătura reflexivă este, vădită, de altfel, și în alte „imagini poetice": *„Cândva, izul nebun ieșit pe vârful valurilor înspumate/ plus întâmplărilor cu timpul oprit la ușa farului de piatră/ ușor se vor pierde, nu înecate, zidite-n vreun vârf de catarg.*" Una peste alta, Mihai Ursulescu reușește să creeze o „imaginea superbă a nimicului uman" ideea centrală nefiind alta decât aceea eminesciană – „muști de-o zi": *„Într-o relatare... centrul pământului doarme sub un pod/ prăbușit / nimeni nu mai întreabă unde este surâsul idiot al rătăcirii/ se adună nori cu ploi, amintesc că iadul e aici pe pământ*".

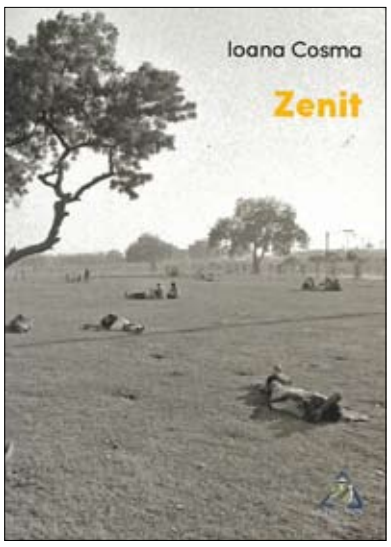

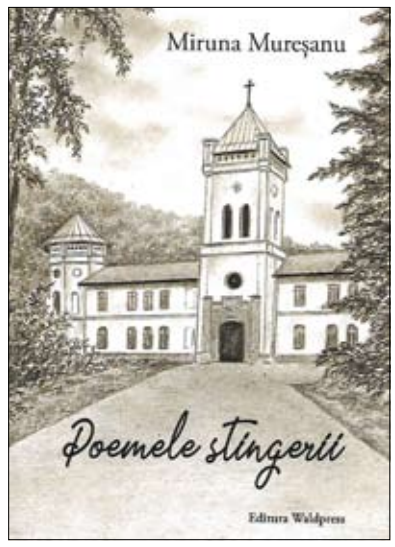

Când se lasă noaptea

Când se lasă noaptea și nu pot
fi lângă tine,
lasă
amintirea
vremurilor mai fericite
să scânteieze ca o mie de stele
ce-alungă bezna
târziului.

Căutând echilibrul, inima

Căutând echilibrul pe frânghia
subțire
ce-ntinde zorii, inima
neliniștită a fost mereu
un pui de cuc
între cer și pământ, căutând
cuibul cel cald.

Poem de dragoste universal

Unele cuvinte
au fost atât de abuzate
încât nu mai pot suporta
greutatea sentimentelor subtile,
de aceea-mi doresc
ca vorbele mele
să fie ca o adiere ușoară,
vorbele mele, pentru oricine,
să fie
un mesaj
al unei iubiri fără rasă,
visul unui poet sau, cine
știe, poate chiar al unui
dumnezeu universal.

Luceafărul de dimineață

O, floare a timpului
(Paul Celan)

Luceafărul de dimineață
ce-a fost întunecat de tulburi izvoare
se oglindește încă în strălucirea zorilor

apoi dispare
odată cu visele risipite-ale nopții

incendiată de lumină,
răsare ziua

efemeră floare
a timpului

Zorii

Liniște spartă.
Fâșii de ceață. Crâmpeie
de vis.

Pe copaci
încă urme.

Germain Droogenbroodt

Poetul, traducătorul și editorul Germain Droogenbroodt s-a născut în 11 septembrie 1944, la Rolegem, o submunicipalitate a orașului flamand Kortrijk (Courtrai) din Belgia. A devenit cunoscut datorită transpunerilor în flamandă ale poemelor unor autori precum Rose Ausländer, Sarah Kirsch, Peter Huchel și alții. A publicat timp de peste 30 de ani, numeroase volume de versuri semnate de poeți din diferite regiuni ale lumii la editura sa, botezată POINT (POesie INTernational). A fost secretar general al Congresului Mondial al Literaturii de la Valencia, iar în prezent deține funcția de secretar general al Academiei Mondiale de Artă și Cultură (WAAC), precum și pe aceea de membru în biroul de conducere al Congresului Mondial al Poeziei, fondat în anul 1969 de Amado Yuzon, Krishna Srinivas, Lou Lutour și Tinwen Chung. Germain Drogenbroodt a publicat circa o duzină de cărți de poezie, nemaipunând la socoteală volumele de traduceri din lirica sa apărute peste hotare [în limbile italiană, spaniolă, franceză, engleză, germană, arabă, cehă, română (volumul Drumul – Contralumină, publicat în 2004, de editura Ex Ponto din Constanța, în tălmăcirea Danielei Andronache)]. Dintre titlurile apărute în Belgia amintim: Veertig aan de wand/ Patruzeci pe perete (1985), Ken je het land? Meditaties aan het Comomeer/ Cunoști țara? Meditații pe Lacul Como (1995), Vijfentwintig en twee liefdesgedichten/ Douăzeci și cinci plus două poezii de dragoste (1997), Tussen de stilte van je lippen: verzamelde liefdesgedichten/ Printre tăcerile buzelor tale: poezii de dragoste culese (1998), De weg/ Drumul (2004), In de stroom van de tijd/ În curgerea timpului (2008), De efemere Bloom van de tijd/ Efemera floare a timpului (2016), Dauwdruppels: 100 haiku/ Picături de rouă: 100 de haiku-uri (2017), Het orakel de tijd/ Oracolul timpului (2019). Pentru poezia sa, ca și pentru traduceri, lui Germain Drogenbroodt i-au fost decernate numeroase premii.

Prezentare și traducere: **Costel DREJOI**

Zorii –
liniștea spartă
a nopții.

Întrebare

Cum (la fel ca și zorii)
să străpungi bezna nopții
și îndoiala dacă vei găsi ori nu
drumul spre-o altă cale
spre recunoaștere
spre mai multă lumină?

Semnal luminos

Pentru Raquel Lanseros

În ochi,
o rază de lună

o adiere ușoară
ca un cuvânt uneori

un gest cu mâna
ori o-mbrățișare
un licăr de lumină
chestiuni de inimă

* * *

Zorii scot la iveală
ceea ce noaptea ascunde

copacul își dezvăluie inelele anuale
doar în agonie

ca un cristal de gheață
ce strălucește-n soare,
scânteiază o clipă,
apoi moare.

Crepuscul

Așa cum soarele uneori ezită
între a veni și a pleca

așa și fericirea ezită
și nu știe-ncotro s-o apuce
spre zori
sau spre noapte?

Itaca

Cu roșul mac al viselor
soarele colorează ziua
scoate scântei
din vârful ocru-gălbui al munților
împrăștie-o mare de sidef și argint
peste-azurul Mediteranei
și colorează cerul
în albastru și alb nouriu
ștergând din minte
năvalnica avalanșă de amintiri.

Zori

Încet,
aidoma unui poem ce singur se scrie
zorii se ivesc
din nimic

alungă tăcerea
și-aduc lumina

peste tot apare hrana verde
precum gudronul pentru soarele

ce nu ia de pe pământ
alt întuneric

decât al nopții.

Haiku

Scurtă-i libertatea
pentr-o floare de cireș
căzută din ram

Haiku

Albina-matcă
bate-n geamul ferestrei
aerograme

actualitatea literară
ISSN 2069 - 1645
Revistă a
Unirii Scriitorilor din România,
editată de **AL LUGOJPRESS SRL,**
cu sprijinul sponsorilor și al SIP Timiș

Director: **Nicolae SILADE** (actualitatealiterara@yahoo.com)
Redactori: **Gheorghe SECHEȘAN, Ela IAKAB, Adriana WEIMER, Nicoleta CRĂETE, Veronica BALAJ, Elisabeta BOȚAN, George MOTROC, Mircea Dan DUȚĂ, Ionel BOTA, Zenovie CÂRLUGEA, Vasile PROCA, Constantin-T. STAN**
Redactor șef: **R. V. GIORGIONI** (rvgiorgioni@yahoo.com)
Acest număr s-a tipărit în 700 de exemplare

Adresa redacției:
Lugoj, str. Nicolae Bălcescu 6
Telefon: **0744.575.853**
Adresa internet: **actualitatealiterara.ro**
Cărțile se primesc pe adresa redacției, iar materialele pe e-mail: **actualitatealiterara@yahoo.com**
Revista se găsește în librăriile și chioșcurile de ziare din Lugoj, Timișoara, Reșița, Librăria Cartea Românească Iași și la sediul USR București